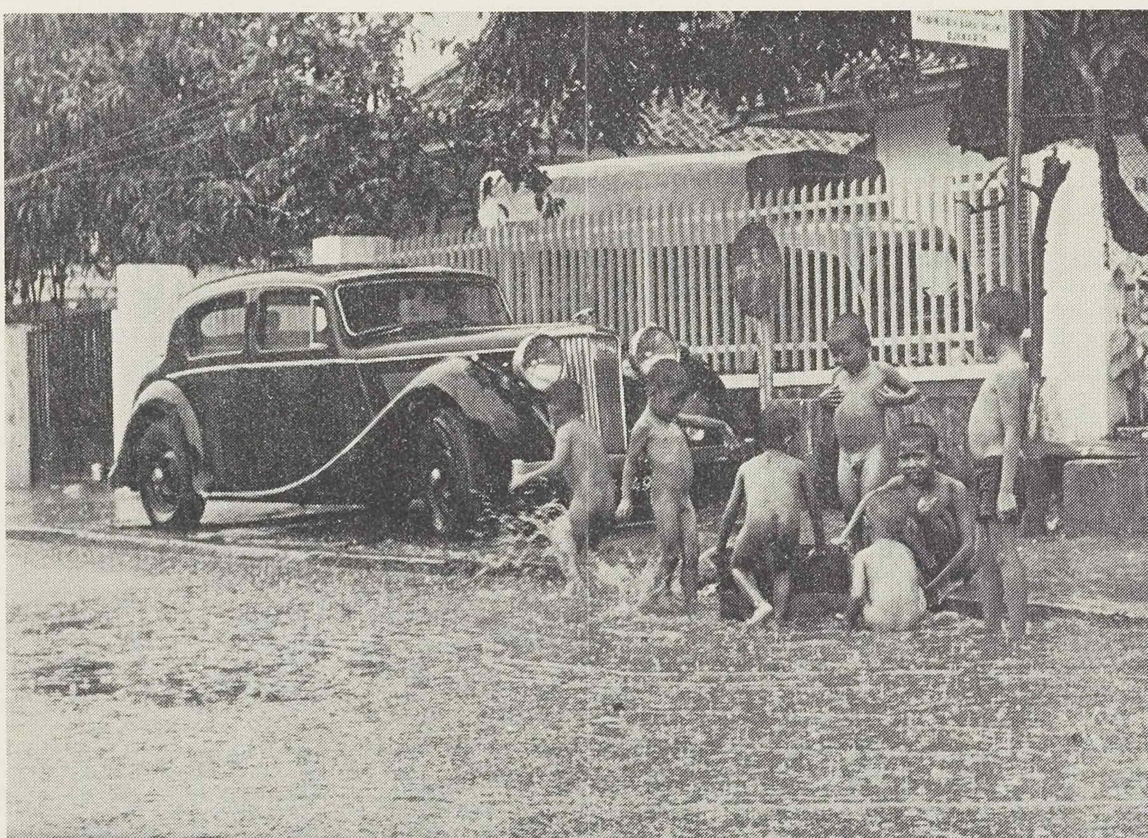
21e JAARGANG No. 2 15 AUGUSTUS 1976 — f 3,—

TROUW BRANIE ONDERNEMEND

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Simona)

Regen

Wat wàs het weer snertweer van de week! Dóóór maar regen. Als ze het eenmaal in Holland laten regenen, dan weten de weergoden niet van ophouden, geloof ik. Iedereen chagerijnig en koud, ik ook. Kleumend in lange broek en trui stond ik mistroostig naar buiten te staren naar een paar verregende musjes in mijn meidoorn, toen me opeens de eerste regenbui na de droge tijd in Bandoeng te binnen schoot.
Wat heerlijk was dat. Wat rook de wereld dan lekker. Je lachte uitbundig om het geblèr van de baboe tjoetjie, omdat ze haar was niet tijdig binnen kreeg.
Het was gauw gauw je badpak aan en naar buiten jongens! Hoofd achterover, mond wagenwijd open en tong zovèr mogelijk "druit", armen ten hemel geheven, draaide je langzaam rond en liet het verrukkelijke regenwater over je lichaam plensen. Je sprong rond als een overspannen kakkerlak je gilde, je danste en je werd toegeeflijk bekeken door de bedienden en ouwelui, die met een beetje heimwee keken naar "die jongeluis" die zo intens genoten. Zij waren die tijd allang te boven, dat ze zó in de regen konden rondhopsen.
In de Tjikinilaan, de latere Djl. Iman Bondjol, stond een levensgrote boom, waaronder altijd basten lagen van bloem of vrucht, en waarvan je fijne kleppers maken kon. Ik bewaarde ze altijd om in de regentijd bootjes van te maken. Van alles maakte je bootjes die je dan in bandjirs in je achtertuin op de kolkende watermassa's liet spelevaren. Je voelde je dan "heweldih".
Onze voortuin was zachtglooiend. Leuk was ook, om dan vanaf het paviljoen een aanloopje te nemen en al glijdend over het in een modderbad herschapen tuinpaadje, de selokan in te duiken. Een paar ferme slagen en je hees je weer op aan het bruggetje, dat grote weg en tuin verbond.
Al gauw kwamen de buurtkinderen erbij, in badpak, oud short of hemd en broekje. Wat een genot was dat, te wentelen in modder en water. Lól dat je had en smérig dat je werd! Als we al een te lange tijd bezig waren en teveel kabaal schopten, kwam meestal mijn moeder, groggy van de slaap, naar buiten wankelen en joeg ons uiteen met de sapoe lidi. Ze raakte ons nooit, maar het hoorde erbij. Gillend en joelend stoof de bende dan uiteen, om naar de diverse ouderlijke huizen terug te keren en binnen te sluipen, in de hoop, dat de oudelui je maar niet zagen. Alsof die niet allang in de gaten hadden, wat er buiten gebeurde. Menig ouderpaar zal wel met jaloezie naar ons gekeken hebben, vanachter de luiken.
Wat ik in die tijd ook het toppunt van zaligheid vond, was boodschappen doen. In badpak, met regenjas (uit Holland) als het èrg regende met pajoeng, altijd op blote voeten, door de slokans baggerend naar Tek Tjien, die in de Frans Halslaan woonde. Voorbij de waroeng verkopers, die zich hadden teruggetrokken op de waranda's van het Irenepaviljoen en daar rustig verder gingen, met het verkopen van etenswaren. De lekkerste tahoe ketoepat, kon je bij die éne kopen, vlak naast de ingang, onder die grote boom. In het voorbijgaan wuifde je naar die bleke kindersnoetjes, die verlangend naar buiten keken. Je voelde je toch altijd een beetje rot jij daar buiten, kerngezond en zij, ziek, daarbinnen.
Tek Tjien had altijd innig medelijden met me, als ik al zo verregend zijn winkel binnenbanjerde. Hij stopte me altijd lekkers toe en mompelde over onverantwoordelijke ouders die hun kinderen bij zulk weer uitstuurden. Ik

(lees verder pagina 3, 3e kolom)

BIJ DE VOORPLAAT

Misschien was deze mooie foto van de heer Krebbers een maand geleden beter van pas gekomen, namelijk om U op te frissen tijdens de 35 graden die we toen hadden. Maar het blijft te allen tijde een plaatje dat elk Indisch geheugen opfrist. Hebben we niet allemaal zo in de regen gespeeld? Nou ja, met tjelana monjet aan dan, misschien...

BEHOUD HET GOEDE, VERWERP HET KWADE

Uw telefoontjes, brieven, kaarten, bloemen en bijdragen voor onze Poekoel Teroes Pot, hebben ons 20-jarig jubileum tot een vreugdevolle gebeurtenis gemaakt. Een herinnering die ons de komende jaren (laten we optimistisch blijven) zal sterken en aanmoedigen. Daarvoor uit het diepst van ons hart véél dank!
In de moeilijke momenten, die we ongetwijfeld nog wel zullen beleven, zullen deze blijken van vertrouwen, dankbaarheid en loyaliteit voor ons werk en streven een aansporing zijn, om koste wat kost, door te gaan. Mochten we er ooit aan hebben getwijfeld, we weten nu, dat Tong-Tong, na 20 jaar, nog steeds de sterke band onderhoudt, die de oprichter bedoeld heeft te scheppen. Een wonderlijke onderlinge verbondenheid, die Indo's en Totoks uit de tropen samenvoegt. Niet in heimwee en nostalgie, zoals de buitenstaander ons altijd weer aanwrijft, maar in waardige en waardevolle herinneringen aan 't vele goede, dat we gehad hebben en dat we altijd, ook wanneer de tijden er het minst naar uitzien, zullen moeten trachten te hervinden of te herscheppen. „Behoud het goede, verwerp het kwade", zou ik naast Tjalies devies „poekoel teroes" willen nastreven. Er zullen in de komende jaren meer dingen zijn, die we verwerpen moeten, en wat we willen behouden zal moeilijker dan ooit te behouden zijn.
Het klinkt als een uitdaging, maar aangezien uitdaging altijd te maken heeft met initiatief, moed en volharding, zal het goed zijn.
Het „Trouw, Branie, Ondernemend" dat in het embleem van Tong-Tong staat en dat Tjalie 20 jaar geleden invoerde als versterking van het „Zoekt op basis van de nuttige ervaringen in de gordel van smaragd nieuwe interessen in Nederland te wekken voor de tropengordel", zal NU van toepassing zijn op een totaal ander en kleiner terrein: ONSZELF. Trouw aan eenmaal erkende positieve levenswaarden, branie om een eigen mening te verdedigen en daarnaast ondernemend genoeg om beide in harmonie over te brengen op onze naaste omgeving.
„Als Tong-Tong dood gaat, verwijt U Uzelf niets", stelde Tjalie gerust. Ik zou willen zeggen: Als onze geest dood is, zal Tong-Tong ook niet meer bestaan. Dat is ook een geruststelling.

Lilian Ducelle.

Tong Tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 21e JAARG. No. 2

Opgericht en geleid door TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00/54 55 01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, L. Ducelle.
Eindredactie en opmaak: Ch. J. A. Manders, L. M. Boon.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 2,25. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 11,50, halfj. *f* 23,—; jaar *f* 46,—. Abt. Europa: jaar *f* 44,—.
Buiten Europa: jaar *f* 54,—.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 94,—; Indonesië *f* 78,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 78,—; Canada en Ver. Staten *f* 66,—; Maleisië, Singapore en India *f* 78,—; Suriname en Antillen *f* 66,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beëindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

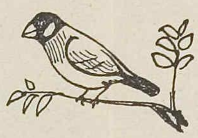
POEKOEL TEROES POT

Ons reservefonds voor moeilijke dagen!
Tong-Tong wil geen subsidie. Het wil voortbestaan alleen als U dat wilt. Met uw steun poekoelen wij teroes! giro 6685 t.n.v. Ind. Tijdschrift Tong Tong.

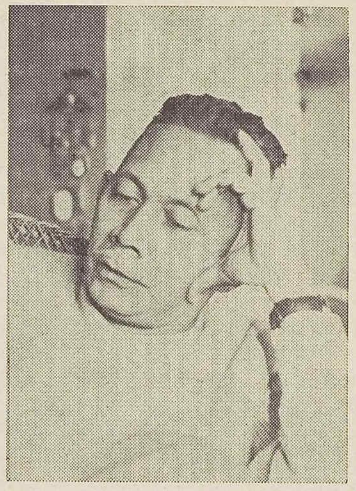
Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong-Tong over mei en juni 1976.

Mei: A. Ahrens 6,—; W. Boverhof 15,—; A. Burg 10,—; R. A. Bieri 10,—; K. S. v. Dalm-v. Loon 7,50; Ewald Lentze 13,10; L. C .F. de Graaff 25,—; W. Hazenberg-Verbeet 10,—; C.O.R. Hauber 25,—; E. Intveld 100,—; J. Joustra 11,—; J. B. Loveriks 10,—; H. C. J. Lugten 7,25; R. Mariouw 10,—; M. Minos 140,—; Drs. L. C. Meulenhoff 27,25; Mevr. B. M. Naberman 10,—; N.N. 6,70; N.N. 20,—; Mej. A. H. Overdijkink 10,—; Mej. M. Orth 6,—; M. A. Panhuyzen 18,75; Dr. v. Renesse v. Duyvenbode 13,10; Mevr. P. v. Ruyven 10,—; E. en H. S. 15,—; M. Sirag-Nobel 15,—; F. Sauselé 15,—; Ph. Smith 9,30; A. v. Velthoven 10,—; C. Verbeet-Courant 20,—; G. B. Valk 16,—; F. J. v. d. Veer 10,—; F. A. Wienbeck-de Bilt 6,—; W. F. v. Wijk 5,—; N. H. Wichers-Bleckmann 10,—; Norma Winter 4,55; J. Willemsen-Sterckx 10,—; Ir. J. v. Zijll 11,—. Binnengekomen in mei 1976 totaal *f* 678,50.

Juni: A. A. 50,—; P. M. Adriaanse 100,—; H. Anthonio 12,—; E. L. Boon v. Ochsée 10,—; A. Burg 10,—; W. Boverhof 30,—; R. A. Bieri 10,—; P. B. Buys-Sommer 25,—; Mevr. J. K. A. v. Beusekom 100,—; Jhr. A. A. Barnaart 5,—; L. de la Croix 10,—; K. S. v. Dalm-v. Loon 7,50; J. M. v. d. Dungen-Bille 14,—; I. Elink-Schuurman 15,—; L. C. F. de Graaff 25,—; W. A. Hesselink 25,—; P. J. v. d. Horst 10,—; HAG 20,—; J. M. L. Haye 13,50; J. Jaski 15,—; J. C. E. G. F. Kots 100,—; J. B. Loveriks 10,—; K. C. J. Lugten 9,—; A. Martens-v. Hulst 13,75; N.N. 10,—; L. S. Naeye 2,50; Mevr. B. M. Naberman 20,—; R. Mariouw 10,—; A. L. Nortier 7,—; L. H. Norman 15,—; J. W. F. Ogi-Vilmar 10,—; A. H. Overdijkink 10,—; Dr. J. W. Pfaeltzer 30,—; E. W. Portier 7,—; Mej. A. L. Polack 7,—; Mej. E. N. Rosenquist 25,—; H. Reisner-Jordaan 10,—; F. C. Robbersen 25,—; H. M. Schmacks 27,95; W. P. J. M. Smitselaar 20,—; D. J. Scholten 10,—; E. en H. S. 15,—; J. J. Schlette-Bonjer 30,—; M. Sirag Nobel 15,—; A. v. Velthoven 10,—; F. J. v. d. Veer 75,—; Mevr. C. J. G. de Vries 35,—; C. Verbeet-Courant 10,—; J. Willemsen-Sterckx 10,—; N. H. Wiebers-Bleckmann 10,—; J. A. Wasch Zeemeyer 8,—; H. de Wolff-Rudolph 1000,—.
Binnengekomen in juni 1976
totaal *f* **2059,70**

TJALIE SCHREEF . . . .

VERGEET NOOIT !

Dat ons blad een ERE-Tribuut is aan onze voorouders, die gesneuveld, vermoord, verdronken, gestorven zijn van kommer en gebrek, of in eer gestorven zijn na een moedig en roemvol leven, onbekend en vergeten aan de verste uithoeken van de wereld, van Oelélé tot Atapoepoe, van Oedjoengkoelon tot Morotai, van 350 jaren her tot vandaag de dag!
Lees de vaderlandse geschiedenisboeken na (de boeken van ónze geschiedenis) en bemerk, zij bestaan gewoonweg niet, deze voorouders!
Lees de Nederlandse bladen van heden; wij bestaan niet dan als meelijwekkende "Buidel-dieren".
En over twintig jaar zijn wij zalig weggeassimileerd en uitgewist. Bruine jongens spreken Mokums en bruine meisjes spreken Boxtels of Drents. Wij zijn spoorloos verdwenen. Alleen leeft nog een tijdje triomfantelijk de loempia voort en ontsambalde nasi-goreng ("rijst-frite" geheten) als een eretribuut aan de buik.
Maar vóór het zover is, assimilatie-fanatiekelingen, maak nog éven in Tong-Tong een laatste eresaluut aan hen die ons leven maakten. Even maar! Okay? Verder zijn onze nakomelingen nog hun leven lang van "Italiaanse" en "Spaanse" oorsprong. Tsk-tsk-tsk !

Uit: Tong-Tong Nr. 5, 15-9-'58.

(Vervolg: "Regen")

kon hem nooit aan het verstand brengen, dat ik het juist énig vond. Ach, goede oude Tek Tjien, moet je eens zien in wat voor weersomstandigheden onze Hollandse kinderen naar school moeten. Tek Tjien zou nooit hier kunnen wennen, met op één dag vier seizoenen tegelijk.
Als ik dit zo vertel aan mijn kinderen, kunnen ze het zich haast niet voorstellen, dat je zo blij bent met régen. Ze hebben allebei een intense hekel aan de regen. Ik wou, dat ze een echte tropische regenbui konden meemaken, zoals wij het ons nog herinneren. Want als ik "érrrig" eerlijk ben, heb ik ook een gloeiende hekel aan die Hollandse regenbuien. Er helpt maar eigenlijk een ding tegen. Een kopje onvervalste koppi toebroek.

Z. SPEYKER-SCHOTEL

Goede abonnee's van Tong Tong!

Denkt U aan het abonnementsgeld voor 1976?

We zitten alweer in de tweede helft en er staan nog vele eerste halfjaar-abonnementen open. Elke herinnering kost extra portokosten. Helpen ja ?

Administratie Tong-Tong

1e halfjaar 1976 nog *f* 22,—.

2e halfjaar 1976 *f* 23,—. Totaal *f* 45,—.

Abonnement Juli 1976 t/m Juli 1977 kost *f* 46,—.

ONS GOEIE GELDJE

De laatste twee jaar verzenden we geen Panorama en Nieuwe Revue meer naar Indonesië in onze geregelde lectuur-zendingen. Wat wij over de inhoud van deze bladen denken is voor niemand van belang, maar is wel de reden van het niet-verzenden. Daarbij kregen wij ook uit Indonesië van bepaalde zijde het verzoek alleen lectuur te zenden, die toch minstens aan het minimum van fatsoensnormen zou voldoen.
Dat de opvatting hierover nog wel kan schelen konden we uit een brief van een kennis uit Indonesië opmaken. Daarin vertelde hij dat bovengenoemde bladen het eerst van de leestafel van het Erasmushuis in Jakarta waren verdwenen en dat er zelfs nu controle op is dat deze niet worden meegenomen.
Het past ons niet de zedenmeester of -preker uit te hangen. We hebben alleen het recht uit te maken hoe en waaraan we Uw en ons goeie geldje - met moeite bij elkaar gebracht om goed te worden besteed in Indonesië - willen uitgeven.
Er zijn vliegen en mesthopen, daar ontkomen we niet aan. Maar we voelen ons niet geroepen vliegen te onderhouden en nog minder om mest te verzenden.

L.D.

Vacantie !

Redactie Tong-Tong, Charles Manders, Lilian Ducelle zijn naar Mars. 1 September weer terug. Met kopij. Misschien.

Al 5 jaar

hebben wij, Tong-Tong B.V., GEEN ENKELE bemoeienis met de pasar malam in de Houtrusthallen Den Haag. Door een stichting met dezelfde naam, wordt die indruk wel gesuggereerd. Spreekt U dus alstublieft nooit meer van "De Tong-Tong" als U de pasar malam bedoelt, want die tijd is voorgoed voorbij!
Directie Tong Tong BV

Een interessante filmavond met het

OUDE INDIË en het NIEUWE INDONESIË

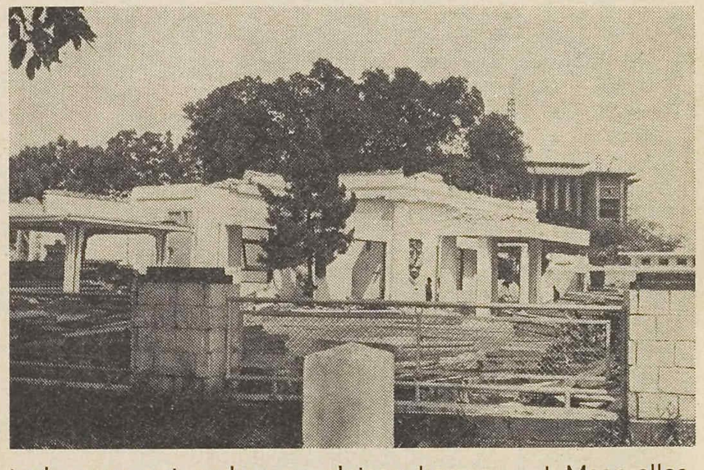
op 8 september a.s., 8 uur n.m.

in zaal 5 van Station Den Haag Centraal (Centraal Station)
In samenwerking met het reisbureau "Wisata Bali" te Den Haag, heeft Tong-Tong het genoegen haar lezers deze filmavond aan te bieden. Vertoond zullen worden een heel oude film over Soerabaja van de heer Offermans, die zelf voor de toelichting zal zorgen, en een nieuwe film over het huidige Indonesië, afgestaan door de Indonesische Ambassade. Dus Indië (en vooral dus Oost-Javanen) zoals wij het kenden en Indonesië zoals velen van ons het reeds terug zagen.
"Wisata Bali" (de naam van dit reisbureau impliceert niet uitsluitend Bali-reizen) zal op deze avond alle inlichingen verstrekken over reizen naar Indonesië.
Komt U alstublieft vroeg, opdat op tijd begonnen kan worden !

Dus: 8 september a.s., 8 uur 's avonds, zaal 5 van Den Haag Centraal.

HAASTIGE SPOED . . .

En een paar dagen later was er alleen nog maar een grote kale leegte. En waren alle drie de kapitale officiers-woningen tegenover de ouwe Jakartaanse kathedraal aan het "Waterlooplein" tegen de vlakte. Zo gaat dat als de vorige heer en meester af en toe teveel aan grandeur dacht . . . ! Want: Indonesia moest de grootste moskee van Zuid-Oost Azië hebben. En die moest natuurlijk in de hoofdstad staan. Maar waar? Aha, dat "Kon. Wilhelmina-park aan de Citadelweg", de laatste tijd toch al een broeinest voor allerlei kwaad, kon daar prima voor gebruikt worden. Erg goed bekeken van onze Bung! Nu durfde geen decent mens meer dat park in, maar als straks die moskee daar stond, misschien kon dan het schorriemorrie dat er nu inzat ook nog op het rechte pad gezet worden!
Verder stond daar een ietsje verder dat "Waterlooplein". Ook al zo'n vervelende grasvlakte met "koloniaal verleden". Trams waren ouderwets geworden. Overal op de wereld ging men over op stadsbussen. Jakarta kon niet achterblijven. Maar dan moest er wel midden in de stad een centraal bus-station zijn. En wat kon daar nu beter voor gebruikt worden dan dat "koloniale exercitie-terrein"... Verder werd aan de zuidkant van dat plein één van de grootste hotels, de Borobudur, neergezet en...... Tja, zeggen de NIEUWE regeerders van Jakarta nu. Toch wel vervelend die geweldige grote asfalt en betonjungle daar in het centrum. Zonder één stukkie gras of groen. Er moeten

toch maar wat parken en pleinen komen......! Maar alles in die buurt is particulier eigendom. Dus hoe?
Gelukkig staan daar die drie oude officierswoningen. Maar die zijn van het leger. Nou ja, die hebben waarschijnlijk "toch al genoeg"...... dus worden die neergehaald en komt nu **tussen** het voormalige Wilhelminapark (nu dus moskee) en het Waterlooplein (nu bus-station) een nieuw groen park. Helaas...... wel ten koste van een ander stuk "historisch Batavia"...... !

ROGIER

BOEKBESPREKING

MOROTAI

De luit.-generaal b.d. Giebel heeft in een paperback onder bovenstaande titel, verschenen bij T. Wever BV te Franeker een bijzonder welkome aanvulling gegeven van onze kennis van de gebeurtenissen vlak voor en onmiddellijk na de Japanse capitulatie. De ondertitel van zijn interessante werkje luidt: De bevrijding van de Grote Oost en Borneo (april 1944-april 1946); in die periode heeft de toenmalige kolonel Giebel in diverse functies een rol gespeeld in de organisatie van het beheer der bevrijde gebieden, die van Nieuw Guinea uit begon. Hij blijkt de aangewezen man om ons op de hoogte te brengen van dit nog weinig bekende deel van de Indische geschiedenis. Zijn boek is intussen geen dorre opsomming van feiten geworden, maar draagt een hoogst persoonlijk karakter, waarbij de kritiek op zijn lastgevers, de Indische regering, niet wordt gespaard. Hij ontpopt zich in dit stuk memoires als een zeer zelfstandig man, die niet aarzelde papieren instructies in de prullemand te deponeren als de actuele werkelijkheid hem voorkwam andere eisen te stellen dan in die instructies was voorzien.
Hij ontpopt zich aldus als een bekwaam en doortastend maar "lastig" vertegenwoordiger van het Nederlands gezag, maar de schaal slaat duidelijk over naar zijn goede kwaliteiten, getuige zijn op de Morotai-episode volgende benoeming tot divisiecommandant te Soerabaya. Dat het de toenmalige kolonel Giebel niet aan initiatief, moed en doorzettingsvermogen ontbrak was al gebleken door zijn ontsnapping uit Duitse krijgsgevangenschap. Hij was nl. juist in Nederland gedetacheerd toen het moederland onder de voet gelopen werd. Hij werd opgesloten in het befaamde kamp Colditz maar wist uit te breken en de vrije wereld te bereiken. Via de VS kwam hij naar Australië. Toen de sprongsgewijze strategie van MacArthur Nederlands Nieuw-Guinea bereikte begon zijn actieve rol in de oorlogvoering. Van Morotai uit is de bevrijding van het gebied van de Grote Oost onder Australisch militair beheer geleid - vandaar de titel van Giebel's boek - en in het op touw zetten van het Nederlands bestuur in dat gedeelte van Indië heeft de schrijver een grote rol gespeeld. Hij heeft zijn boek opgedragen aan "allen in het voormalig Nederlands-Indië, die van het moment af dat zij - nog bloedend uit vele wonden - uit langdurige en dikwijls meedogenloze Japanse krijgsgevangenschap en internering waren bevrijd geheel hun vermogen hebben ingezet om in de Grote Oost en Borneo een goede zaak te dienen......
Daarbij zijn door Nederlanders en Indonesiërs prestaties geleverd, die, hoewel onbeloond gebleven en veelal in vergetelheid geraakt, aanspraak mogen maken op waardering en dankbaarheid, zo niet bewondering". Amen! Een bijzonder welkome aanvulling dus, dit boek, van onze kennis van de gebeurtenissen gedurende de laatste periode van de Pacific-oorlog. Terecht steunde het Prins Bernhardfonds de uitgave ervan.

JHR.

"Morotai" is in de boekhandel Tong Tong verkrijgbaar. De prijs is *f* 19,50 plus *f* 2,75 porto.

*

LEVENSVERHAAL VAN TGK. SJIYAH KUALA

Deze Atjehse geestelijke uit de 17e eeuw, afkomstig uit Singkel (Z.W. Atjeh) heeft dertig jaren in de Arabische landen gestudeerd, en na zijn terugkomst als leraar in de mystieke orde grote invloed uitgeoefend op het geestelijk leven der Atjehers.
Zijn graf nabij de monding (kuala) der Atjeh rivier wordt als heiligdom vereerd, en verscheidene Atjehers leggen er nog een gelofte af, voor het bereiken van een gewenst doel.
Hij voerde uit Arabië ook de spelen voor jongeren in, zoals ratéb = het reciteren van gewijde formules, gepaard aan lichaamsbewegingen en het onkwetsbaarheidsspel.
Deze spelen, die wij in de Nederlandse tijd in de gampongs (dorpen) konden aanschouwen, verklaren het Arabische element, dat in deze dansen is vertegenwoordigd.
Van hem is ook het voorstel afkomstig Groot-Atjeh te verdelen in drie Sagi's (delen) en wijziging van de Atjehse vlag in een rood zwaard op witte ondergrond.
Zijn biografie (13 blz.) die zeldzame informatie bevat, is verkrijgbaar door storting van *f* 6,10 op postrekeningnr. 1376185 van J. H. J. Brendgen, Haarlem, inclusief *f* 2,10 verzendkosten.

J. H. J. BRENDGEN

PAPERASSEN III

Terugkomend op de vraag van de heer Th. Koene in T.T. no. 19 over acten van de Burgerlijke Stand plaatsen wij hieronder nog een reactie, die ons over dit onderwerp bereikte:
"Wij zijn, desgewenst, bereid onze bemiddeling te verlenen voor het verkrijgen van afschriften van acten van de Burgerlijke Stand, in welk geval wij dan evenwel dienen te beschikken over volledige personalia gegevens, data en plaats - wanneer en waar - de desbetreffende gebeurtenis heeft plaatsgevonden. De kosten zijn afhankelijk van de aard van de acte en van het jaar van oorspronkelijke uitgifte. Wij stellen voorop, dat over het algemeen de Registers van de Burgerlijke Stand, waar dan ook, ten tijde van de oorlog en daarop gevolgde revolutie, goeddeels zijn vernietigd en nog slechts de archieven van de laatste tientallen jaren intact zijn.
Een andere mogelijkheid voor het verkrijgen van een, door Nederlandse instanties erkend **geboortebewijs**, is een verklaring van het Centraal Bureau voor Genealogie, Nassaulaan 18 (Postbus 7618) Den Haag, tel. 070 - 180866. Met een dergelijke verklaring, hebben wij velen het Nederlanderschap doen herkrijgen dan wel bewijzen."

Yayasan Pendidikan "Gita Kirtti"
GIKI, Jalan Pemuda 64,
Surabaya, Indonesia.

Zij zijn niet vergeten!

Herdenking van onze Indische gevallenen.

Telkenjare, begin mei, omstreeks dodenherdenking, hoort men onder de Indische mensen nog al eens schampere opmerking: "Wat doet men ter herdenking van degenen, die in Ned. Indië gevallen zijn?" Persoonlijk ben ik van mening, dat een dergelijke opmerking ongemotiveerd is.

De herdenking van de Indische gevallenen door de Nederlandse Regering heeft op een even waardige wijze plaats als die van hen die overal elders in de wereld en in Nederland zelf zijn gevallen. De reden, dat bovenstaande opmerking wordt gemaakt, vindt zijn oorzaak, naar ik meen, in hoofdzaak in het feit, dat het gedenkteken ter herdenking van de gevallenen geopend is, nauuurlijk in aanwezigheid van Hare Majesteit de Koningin op een tijdstip en wel op 4 mei 1960 toen wij, Indischen, ons nog voor nagenoeg 100% in de nasleep van de oorlog bevonden (herstel van krachten; opbouw van positie en land; nationaliteitskeuze; wel of niet terugkeer naar Nederland, wel of geen emigratie naar het buitenland, e.d.) een zeer roezemoezige periode van ons leven een tijd, waarin velen van ons in Indonesië zaten, de meesten in Nederland, enkelen in het buitenland; echter zaten we toen wel allemaal vol "kopzorgen". Daardoor is de gehele kwestie van het gedenkteken aan ons voorbijgegaan. Laat ons daar nu even bij stilstaan.

Het gedenkteken staat in 's-Gravenhage op een punt, alwaar dagelijks tal van Nederlanders passeren. Rechts van de toegansdeur staat geschreven: "Erelijst van gevallenen 1940-1945". Het adres: Binnenhof 1A, 's-Gravenhage. Het is de toegang tot de Tweede Kamer.

Bent U de toegangsdeur gepasseerd dan ziet U aan Uw rechterhand onder de Nederlandse driekleur op de grond een neut van 1,28 bij 1,04 M met een hoogte van 63 cm. In het bovenvlak van deze neut is een uitsparing aangebracht en daarin ligt onder een doorzichtige plaat het gedenkteken uitgevoerd in de vorm van een heel dik boek, dat in opengeslagen toestand 0,82 bij 0,57 M van afmeting is. Het boek bevindt zich continue in opengeslagen toestand; elke dag wordt een bladzijde omgeslagen.

Bij dit monument, dat alleen een dienende functie vervult en derhalve zijn kracht zoekt in eenvoud en zuiverheid, staat vermeld:

"In de Erelijst van Gevallenen zijn de personalia opgenomen van de Nederlandse staatsburgers, die in de tweede wereldoorlog als militairen, opvarenden van de koopvaardij of door hun deelneming aan het verzet tegen de Duitse of Japanse bezetter het leven hebben verloren". In dit monument zijn dus ook onze, Indische, collega's vermeld. Een waardige ereplaats!

Een voorbeeld van de vermelding:

"Kuiper
Jacob Johannes
Rotterdam 19. VII 1916
3e stuurman
Indische Oceaan 1. III. 1942"

Het geheel is keurig in schoonschrift opgesteld. Voor deze kalligrafische arbeid had zich bereid verklaard "De Onze Lieve Vrouwe Abdij" van de Benedictinessen te Oosterhout (Noord Brabant). Het kalligraferen heeft meer dan 10 jaar in beslag genomen. Het is de wens van de Benedictinessen, die de arbeid uitgevoerd hebben, naamloos te blijven. Voor het papier werd door het rijksinstituut advies ingewonnen bij prof. Ir. E. L. Selleger, toenmaals hoogleraar in de papierfabricage aan de T.H. te Delft. Het papier werd kosteloos geleverd door de Firma van Houtum en Palm te Ugchelen, die op allerlei wijzen aan het verzet steun heeft verleend. Het model voor het kalligraferen werd ontworpen door wijlen J. H. van Krimpen.

Omdat men het gedenkteken, het boek, niet mag aanraken, geen bladzijden mag omslaan, is het haast ondoenlijk om binnen een kort tijdsbestek na te gaan wie wel en wie niet daarin is vermeld. Daarom bevindt zich in de buurt van dit monument een Register (3 delen). Het eerste deel geeft toelichting:

"Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie.
Rijksinstituut voor de Documentatie en de geschiedschrijving van Nederland in oorlogstijd.

TOELICHTING

In de Erelijst van Gevallenen zijn de personalia opgenomen van de Nederlandse staatsburgers die in de tweede wereldoorlog als militairen, opvarenden van de koopvaardij of door hun deelneming aan het verzet tegen de Duitse en Japanse bezetter het leven hebben verloren.

De Personalia van de tot deze groepen behorende personen zijn per groep gecalligrafeerd en binnen elke groep alfabetisch.

Dit register is een alfabetisch register op alle namen tezamen. Gemakshalve vermeldt het van de betrokkenen slechts de volgende gegevens: familienaam, voornamen, plaats van geboorte, datum van geboorte.

Aan de hand van deze gegevens kan snel geverifieerd worden of een bepaald persoon in de Erelijst opgenomen is. De Hoofdletters achter de datum van geboorte hebben de volgende betekenis:

IG Indische Groep
K Koopvaardij
KL Koninklijke Landmacht
KM Koninklijke Marine
V Verzet in Nederland

We geven hieronder een enkel voorbeeld van vermelding in het Register:

Gröller, Hermanus Johannes
Leiden 19-9-1902 KM
van Berkum, Albertus Everhard
Amersfoort 8-3-1902 KM

Hoewel het hierboven genoemde monument verre van zalig makend is, moet het voor de familieleden en nabestaanden ook van **onze** (Indische) gevallen collega's een morele steun zijn dat dit monument in Nederland staat, waardig en indrukwekkend in zijn stille eenvoud en getuigend van de trouwe plichtsvervulling, de warme liefde voor het Vaderland, de onverzettelijkheid en doodsverachting van **onze** gevallen collega's.

F. C. BACKER DIRKS

ONZE HERDENKING

Op 8 maart hangen nergens in Nederland de vlaggen halfstok en staan mensen 2 minuten stil. Op 15 augustus wapperen er helemaal geen vlaggen en zijn er ook nergens optochten of kermissen. Dit alles omdat Onze bezetting en Onze bevrijding geen officiële herdenkingsdata zijn en keurig opgeborgen zitten in het Nationale Herdenkingsprogramma. Zo hoort het natuurlijk ook.

Maar onze gedachten blijven toch altijd haken aan 8 maart en 15 augustus. Soms schrijven we ze op, piekerans, ervaringen, gebeurtenissen die we van anderen hoorden. Geen dikke boeken, een paar losse velletjes maar, voor Tong-Tong.

De hier volgende pagina's moet U beschouwen als een herdenking van de oorlog, de bezetting en de bevrijding, zoals die in ONS leven is geweest. Waarover we alleen kunnen praten met hen die ook in Indië zaten, toen. En dat zijn zowat alle lezers van Tong-Tong. Daarvandaan deze pagina's.

Een Japanner redde mijn leven

Nimmer is in mij opgekomen om na de Japanse capitulatie deze affaire bij de bevoegde instanties voor te brengen of aan de openbaarheid prijs te geven; het zal destijds bepaalde personen in moeilijkheden kunnen brengen in hun carrière na 1945.
Nu, na ruim 33 jaren, heb ik toch maar besloten om dit trieste verhaal zo goed en zo kwaad als het kan op papier te zetten, de betrokkenen zijn nu wel gepensioneerd en schade kunnen ze dus niet meer ondervinden. Ook dat ex-Nanggoelan geinterneerden die dit stuk lezen herinnerd zullen worden aan de bange dagen eind 1943.

Het begon op 8 november 1942, ondergedoken als ex KNIL-soldaat te Magelang heb ik mij (door een algemene oproep van de jap.) gemeld om als burger geinterneerde met een 200-tal anderen te worden geinterneerd in "Tangsi lama" te Poerworedjo.
Ter gelegenheid van de verjaardag van de japanse keizer in 1943 werden de meeste Indische nederlanders vrij gelaten. Ik moest (mogelijk een beetje blank) in het kamp blijven met nog een 40-tal andere Indische nederlanders + een kleine 80 totok nederlanders uit de omliggende ondernemingen en 10 B.P.M. medewerkers.
Kort hierna werden we naar Magelang overgebracht, eerst in een kampement van het militaire hospitaal, daarna in een Chinese school in in "Nanggoelan"; het wordt dus kamp "Nanggoelan". Hier in dit kamp begon eigenlijk deze trieste geschiedenis.
Deze oude Chinese school in Nanggoelan heeft 5 klas-lokalen en nog wat logeerruimte in de bijgebouwen, eromheen dubbele prikkeldraad-omheining en gedèk doorlopend bewaakt door Indonesische politieagenten onder leiding van de Japanse kapitein BABAYUSI die tevens kampcommandant is; hij is geen veld-officier doch een zgn. econoom, een beschaafde en sympathieke Japanner die nooit een geinterneerde heeft geslagen, klachten die bij hem komen worden zorgvuldig onderzocht.
Onder leiding van een aangestelde kampleider A. Pronk (boormeester van de B.P.M.) mogen de geinterneerden zelf onderling hun kamergenoten uitzoeken; vanzelfsprekend komen jongelui van 18 tot 25 jaar in één lokaal bijelkaar onder een kameroudste die verantwoordelijk is voor de goede gang van zaken. In ons lokaal slapen dus een 16-tal jongelui, op 3 na Indische jongens met als kameroudste een veertigjarige ondergedoken (Indische) sergeant van het KNIL, zijn naam is v.d. Ree, afkomstig van Poerworedjo. Hij hield ons bezig met sport en gymnastiek, 's avonds werd gezellig muziek gemaakt en tweemaal in de week mochten wij bezoek van buiten ontvangen.
Mijn moeder, 2 jongere zusters en een jongere broer wonen in die tijd ook in Magelang aan de grote weg naar het zwembad Pisangan dicht bij de kali Eloij, mijn oudere getrouwde broer is als militair ondergedoken bij diverse adressen in Magelang.

Het zal zo ongeveer in november 1943 zijn dat ik bij de gelegenheid van een bezoek van mijn zus te horen kreeg dat de onderluitenant L. Z. Syahaya en de sergeant majoor L. de Leeuw - beiden van het KNIL - vanwege hun guerilla-activiteiten in de omgeving van Gombong, kortgeleden te Antjol (Batavia) werden gefusilleerd en dat een onderzoek gaande is naar andere leden van zijn groep waartoe ook ik behoor; bij mijn kampgenoten heb ik dit steeds geheim weten te houden. Bij het horen van dit bericht ging een schok door mij heen, stel dat ze mij ook grijpen; nachten heb ik niet kunnen slapen omdat ik mij herinner dat in mijn geval nog niet alle sporen zijn uitgewist, bij mijn moeder thuis lagen nog wat foto's van mij in militair uniform en een jachtfoto waarop ik afgebeeld stond met Syahaya en anderen die later ook tot de guerillagroep behoorden; ook wat aantekeningen had ik thuis nog liggen, wel wat dom van mij om dit niet tijdig te vernietigen, maar hoe, de enige weg is dan nog het kamp uitbreken en dezelfde avond terugkomen, zodat niemand van dit alles zal merken. Het is een groot risico en beslist de doodstraf als je gesnapt wordt.
Dit gevaarlijke plan heb ik eigenlijk al uit mijn hoofd gezet, doch het toeval wil dat ik op een middag met Jan Kruithof (een kamergenoot) zat te praten over onze families buiten het kamp, ook vertelde hij dat zijn moeder ziek is en hij haar heel graag zou willen opzoeken. Jan Kruithof, een 18-jarige jongen uit Magelang (ik was toen 22) kwam geregeld bij mij praten en ik beschouwde hem ook als een beste vriend. Van het één en ander beraamden wij een plan om op een donkere avond door het prikkeldraad te ontsnappen, hij naar zijn moeder en ik naar huis om de foto's e.d. te vernietigen; dezelfde nacht op een bepaald uur zullen we dan door dezelfde gemaakte opening in de kampongheining teruggaan zodat niemand van onze nachtelijke ontsnapping zal merken.
Van een kamergenoot - Piet Loojé - had ik een kniptang geleend en alvast op stukjes prikkeldraad geoefend, het ging best. Hoewel wat angstig, hadden we toch maar besloten om het door te zetten, we spraken elkaar moed in en het plan is dan als volgt.
Onder bescherming van de nacht zal ik een opening maken door het prikkeldraad en gedèk op een afgesproken plaats zo ongeveer 20 meter achter de politiepost, tegelijk zal ik naar buiten sluipen en daar op Jan Kruithof wachten, die na 5 minuten zal volgen als de kust veilig is.
Het was tien uur, een donkere nacht toen wij beiden naar de prikkeldraadomheining slopen zo ongeveer 20 meter achter de politiepost waar een politieagent op wacht stond; wij zagen hem niet, dus ons kan hij ook onmogelijk zien.
Mijn hand in een zakdoek gewikkeld had ik kans gezien om geluidloos de prikkeldraden stuk voor stuk door te knippen, via een gemaakte opening in de gedèk belandde ik achter een paar kamponghuisjes buiten het kamp; trillend van angst en emoties wachtte ik op de komst van Jan Kruithof, de angst dat op het laatste ogenblik Jan Kruithof toch nog ontdekt zou worden beving mij, ieder ogenblik verwachtende dat de Jap. reeds gewaarschuwd is of een geweerschot van de wachtpost.
Na vijf minuten kwam Jan Kruithof niet opdagen, ik durfde mij niet te verroeren, het angstzweet brak uit, ik begon wel te twijfelen, misschien is Jan Kruithof wel gegrepen en zijn ze op zoek naar mij. De minuten kropen en na 1 uur wachten nog steeds geen Jan Kruithof; uiteindelijk heb ik maar besloten op mijn eentje naar mijn moeder te gaan, de foto's en papieren vernietigen en direct terug naar het kamp.
Met veel moeite bereikte ik in het stikkedonker een rijweg die mij (als Magelanger) wel bekend is. Verderop een betja genomen en reed zo naar huis toe; thuis verbazing en gehuil van moeder en de anderen over het gevaar dat ik mij op de hals haal, mijn oudere broer was daar ook. Ik vertelde hun wat ik kwam doen en dat ik direct weer terugga naar het kamp.
Mijn broer vertelde mij dat het teruggaan naar het kamp wel niet zal gaan vanwege de avondklok die om 12 uur ingaat.
Het was al halftwaalf, dus moest ik wel wachten tot de volgende avond, tenminste als Jan Kruithof zich koest hield en zo hij het aan v.d. Ree zal vertellen, deze zich ook koest zal houden, van hem als beroepsmilitair had ik wel enigszins vertrouwen dat hij mij niet zou verraden bij de Jap, door mijn gesprekken met hem zal hij wel kunnen opmaken dat ik niet voor mijn plezier dit gevaar zal riskeren.
De politie en de Jap zal van deze hele uitbraak niets te weten komen, met deze gedachte heb ik de nacht thuis bij mijn moeder doorgebracht, doch helaas heeft dit avontuur een andere loop genomen.
Heel vroeg in de ochtend tegen een uur of vijf heb ik een bad genomen, mijn moeder zette koffie voor mij en een stukje ketan voor ontbijt.
Plotseling werd er op de deur geklopt, een vriend - Jan Küling - die een paar huizen verder woonde en vanwege zijn

(lees verder volgende pagina)

(Vervolg: "Een Japanner redde mijn leven")

Zwitserse nationaliteit niet was geïnterneerd, kwam ons vertellen dat een hoop politie agenten en Japanners ons huis naderden. Zo was Jan Küling vertrokken of ik rende naar buiten en zag in dat het nutteloos was om nog te ontsnappen. Het huis was reeds omsingeld door Japanners en Indonesische politieagenten, één van de agenten zwaaide stoer met zijn klewang boven mijn hoofd en het scheelde niet veel of hij had mij goed te pakken.
Ik gaf mij over, werd in een zwaarbewaakte auto geduwd die met grote snelheid naar het kamp Nanggoelan reed; daar wachtten reeds een groep kempei-tai militairen en Indonesische rechercheurs in Japanse dienst; uit angst keken mijn kampgenoten uit de verte naar mijn binnenkomst, niemand durfde iets tegen mij te zeggen wat wel begrijpelijk is.
Door een paar mensen van de kempei-tai werd ik ondervraagd wat de reden was van mijn ontsnapping en hoe ik het heb klaargespeeld zo dicht bij de schildwacht. Ik heb helemaal niet gerept over de rol van Jan Kruithof en de reden die ik vertelde was dat ik graag mijn zieke moeder wilde bezoeken.
Dezelfde middag werd ik overgebracht naar het bureau van de kempei-tai en aldaar in een cel opgesloten met vier Indonesische gevangenen, twee inbrekers, een zakkenroller en een beschaafde midden-javaan die vanwege de armoe een haan van de buurman had gestolen en geslacht. Deze man genaamd Soetirdjo heeft mij gedurende mijn verblijf in de cel veel geholpen o.a. door de striemen op mijn rug vanwege de slagen tijdens de verhoren, met koud water te betten.
Op het moment dat ik door de kempei-tai werd weggevoerd, hadden mijn kampgenoten mij min of meer afgeschreven, temeer daar de politiecommandant in het kamp rondvertelde dat niemand levend uit de handen van de kempei-tai kon komen, mijn geval bestempelde hij als één van de ernstigste misdrijven.
Drie weken in de cel afgewisseld met ondervraging en mishandeling leek mij een eeuwigheid, ook mijzelf heb ik afgeschreven en zocht troost door 's nachts urenlang te bidden en smeken om een wonder dat ik levend uit deze hel mag komen.
Op de twee en twintigste dag verscheen heel vroeg in de ochtend de kapitein Babayusi voor de tralies van mijn cel, ik sprong overeind, maakte de gebruikelijke buiging met de gedachte "nu is mijn laatste uur geslagen".

Kapitein Babayusi gebaarde een agent om mijn celdeur te openen en ik werd naar buiten geroepen. Eerbiedig namen mijn celgenoten afscheid van mij als een afscheid van een dode. Ik werd naar de wacht gebracht en daar kreeg ik mijn kleren terug die ik onmiddellijk moest aantrekken.
De kapitein Babayusi stapte in zijn auto, ik moest naast hem plaats nemen en hij reed met woede in zijn gezicht weg; misschien (zo dacht ik) wil kapitein Babayusi mij deze eer bewijzen door mij persoonlijk naar de executieplaats te rijden, doch vreemd vond ik wel dat hij niet gewapend was, zelfs geen samurai, ook geen bewakers reden mee.

We reden door de stad Magelang in de richting van het kamp Nanggoelan, daar aangekomen werd ik aan kampleider Pronk overgedragen met de boodschap van Babayusi dat ik dergelijke geintjes niet meer moest uithalen, want dan zal hij niets meer doen, en maakte een gebaar met zijn hand op zijn hals; "potong kepa'a" had hij gezegd.

De eerste ogenblikken was ik sprakeloos van verbazing en kon ik niet geloven dat ik zomaar naar het kamp werd teruggestuurd; de bewakers en mijn kampgenoten waren plotseling zeer vriendelijk voor mij; ze wisten reeds van mijn komst. Mijn beste vriend Pim Visser had mijn bed en andere spullen naar een andere kamer overgebracht (ook van hemzelf) omdat hij toch wel voelde dat ik na het verraad van de kameroudste - de sgt. van het KNIL v.d. Ree - en Jan Kruithof die mij in de steek liet, toch niet in mijn oude kamer wilde blijven.
Een troost voor mij dat ik ook van velen vriendschap had ondervonden, ontroerd werd ik toen ik werd onthaald op het lekkerste eten wat sommigen van buiten nog binnen het kamp weten te krijgen, ja zelfs nog een halve gebraden kip kreeg ik. De namen als Molenmaker, Lagarde (in kamp 4 Tjimahi overleden), Kommer, Franken, Gilles Moor en nog vele anderen zal ik niet gauw vergeten, deze waren de vrienden die mij in de bangste dagen van mijn (kamp)leven nog steun hebben gegeven.

Na de bekomen schrik en angst begon ik de hele affaire te reconstrueren. Dit begon op het moment dat ik buiten de prikkeldraad omheining in het stikkedonker op Jan Kruithof zat te wachten. Toen ik éénmaal buiten het prikkeldraad was, kon Jan Kruihof uit angst niet meekomen en had mij in de steek gelaten, hij ging terug naar onze nachtverblijf en wekte de kameroudste v.d. Ree om te vertellen wat er gebeurd was. Als deze twee mannen zich koest hadden gehouden was er niets aan de hand; v.d. Ree vond het nodig (uit angst of misschien achtte hij het als plicht) om dit door te geven aan de kampleider Pronk met

(lees verder volgende pagina onderaan)

Zonder geluk vaart niemand wel

Bij de aanvang van de Japanse bezetting moesten wij, Europeanen te Semarang, ons laten registreren op het gemeentehuis. We kregen dan een soort persoonsbewijs, waarvoor betaald moest worden. Een bezettingspaspoort dus. Precies weet ik het niet meer, maar ik meen dat er voor die pendaftaran met foto *f* 40,— betaald moest worden. Als je niet kon betalen, dan kreeg je een voorlopig bewijs zonder foto. In een soort fluistercampagne zei "men" dat diegenen, die niet betaalden, in kampen zouden worden ondergebracht. Velen vonden het desondanks toch weggegooid geld, gingen bij de onvermogenden in de rij staan en kregen de voorlopige pendaftaran pro-deo.
Semarang toen, was een rustig stadje en het gaf dan ook heel wat opwinding, toen er plotseling een verordening kwam, dat als Europeaan geregistreerden naar het stadhuis moesten komen om te bewijzen dat ze niet "raszuiver" waren.
Er werd met twee stempels gewerkt, een rond en een vierkant. Kreeg je een rondje op de pendaftaran gedrukt, dan was je "moesoeh" en rijp voor het kamp. Een rechthoekje stempelde je tot "echte" Indo, ongevaarlijk in de ogen van de bezetter. Iedereen in de stad was hypernerveus; wij zeker, want Pap met zijn ogen, zo blauw als de Méditerranée in de stralen van de ochtendzon, maakte geen schijn van kans.
Toen we op de bewuste dag op het punt stonden te vertrekken, kwam mevrouw Corrie Smit-Klop aanhollen. "Laat je vader thuis", riep ze, "zeg maar dat hij ziek is. Bij mijn schoonvader is het ook gelukt." Die dappere Corrie, tot op de dag van vandaag ben ik haar dankbaar voor het optimisme, waarmee ze ons door de Jappentijd sleurde. Kort en goed: Pap bleef thuis en Moes en ik gingen op pad.
Het stadhuis puilde uit van de mensen die zich kwamen melden. In een lange rij stonden Moes en ik te wachten en hoorden de vragen aan. Die werden in het Maleis gesteld en beantwoord. Het kwam hier op neer, dat je hele stamboom gelicht werd: "Welke nationaliteit hadden Uw vader en Uw moeder, de vader van Uw vader en moeder, de moeder van Uw vader en Uw moeder enz. enz. Het was belachelijk! Iedereen zei natuurlijk tot in het oneindige Indo en volgens mij moeten in die tijd zelfs Adam en Eva tot de Indo's gerekend zijn. Eindelijk was Moes aan de beurt. Steeds weer hoorde ik haar "indo" zeggen. Ze werd goed bekeken en haar zwarte ogen bezorgden haar een Rechthoekje. Opgelucht gaf ze Paps pendafteran-zonder foto gelukkig - en zei: "Hij is ziek". Na ook voor Paps tot in het oneindige Indo te hebben gezegd kreeg ze het rechthoekje. Een zware last viel van ons af en opgelucht legde ik mijn pendafteran op tafel en zei: "Ik ben de dochter van die twee". Nog voor Moes haar beide persoonsbewijzen kon wegbergen viel een grote mannenhand over de papieren heen. Tergend langzaam werden ze weggetrokken, twee ogen boorden zich in de mijne en in een flits zag ik mijn stommiteit in. Toen ik schuldig het hoofd boog viel mijn blik op mijn breiwerkje, het boordje van een sok, gebreid van wit D.M.C. garen, met een blauw randje. Zonder me te bedenken greep ik het en legde het voor de ambtenaar neer. "Kijk, zei ik vertrouwelijk, vindt u niet dat ik mooi breien kan?" "Ja", zei hij verbaasd. "Ziet U, ik zoek nog steeds naar het adres waar men sokken kan breien voor de Nippon om wat te verdienen. Kunt U dat misschien voor me opschrijven". Tot mijn vreugde schreef hij een adres op een papiertje, stempelde de pendafteran rechthoekig, waarna Moes en ik huiswaarts togen als "echte" Indo's. Op het bewuste adres heb ik mij natuurlijk nooit laten zien.

H. C. v. W.-D.

(Vervolg: "Een Japanner redde mijn leven")

het advies om het aan de Jap te melden. Met zijn drieën togen ze te middernacht naar de politiecommandant om te vertellen dat ik ontsnapt was. Jan Kruithof verklaarde gezien te hebben hoe ik door het prikkeldraad ging, doch van zijn medeplichtigheid had hij helemaal niet gerept, v.d. Ree hield hem de hand boven het hoofd. Begrijpelijk, uit angst en zelfbehoud hebben zij ten opzichte van mij verraad gepleegd, uit schaamte hadden deze twee nadien mij steeds ontweken; ook de kampbewoners en in het bijzonder mijn vrienden lieten hun gevoelens blijken ten opzichte van deze twee. Wat de rol van de kampleider Pronk betreft, nou ja, deze had geen keus, ik werd aangegeven door twee kamergenoten, dus moest hij het wel aan de Jap doorgeven met het gevolg de omsingeling van mijn ouderlijke woning heel vroeg in de ochtend. Het wonder dat ik nog in leven bleef is het volgende. (dit hoorde ik later van Pronk die het zelf van de politiecommandant had vernomen).
De Japanse kampcommandant kapitein Babayusi had na mijn arrestatie door de Kempei-tai zijn ware karakter getoond. Er moeten in hem twee motieven gespeeld hebben; ten eerste zijn eergevoel als samurai-officier, het moest voor hem een slag zijn geweest dat zijn burgergevangene zomaar door de kempei-tai werd weggevoerd om doodgeschoten te worden, ten tweede kan het ook zijn dat zijn menselijke gevoelens een grote rol hadden in dit tragische drama. Een paar dagen na het gebeurde is hij naar Semarang gegaan om met zijn superieuren over deze affaire te praten, op dat ogenblik was mijn lot in zijn handen; het mag een wonder genoemd worden dat hij in dit geval van de kempei-tai won en hij verlof kreeg om mij terug te brengen naar zijn kamp in Nanggoelan, door hem ben ik eigenlijk in leven gebleven.
Vanuit het kamp Nanggoelan zijn wij naar Tjimahi overgebracht. Kort na de bevrijding zag ik v.d. Ree aan het hoofd van een KNIL-peloton marcheren in de rang van sergeant-majoor KNIL. Jan Kruithof was het laatst dat ik van hem hoorde ook sergeant-majoor van de Koninklijke Landmacht in Roermond. Doch nogmaals, een wrok heb ik tegen deze mannen nooit gehad, we leefden in het kamp onder andere omstandigheden. Met zijn zorgen en angsten. Daarom leek mij de titel "een Japanner redde mijn leven" beter dan b.v. "mijn vrienden hebben mij verraden". Ellende hebben wij al genoeg.

S. M. JALHAIJ

Op 2 juli 1976 is in Canada overleden

WILLEM H. LE SUEUR

in leven ge-employeerde der Nederlandse Handel Maatschappij, laatstelijk Agent te Soekaboemi.

E. A. le Sueur-Zimmer
Onze vijf getrouwde kinderen en onze dertien kleinkinderen

106 Elmwood Ave,
Crystal Beach. Ontario. Canada.

ONNA

We hadden haar Onna gedoopt wat in het Hollands "meisje" betekent. Ze woonde in het paviljoen dat met het hoofdgebouw waarin wij ondergebracht waren, op één erf stond. Een dichte, manshoge heg van liguster die over vrijwel de gehele lengte van de tuin was aangebracht, zorgde er echter voor, dat wij geen enkele bemoeienis met haar hadden. Het was ons duidelijk geworden, dat zij er alleen woonde en een vriendin van de Japanners was.

Geregeld zagen wij haar uit een grote luxe wagen stappen, waarbij de nipponse chauffeur beleefd de deur voor haar open hield. Behalve in die enkele minuten zagen wij haar ternauwernood, maar het was ons in die korte spanne tijds telkens weer opgevallen hoe keurig verzorgd en elegant Onna eruit zag en hoe wij bij haar vergeleken er maar sjofel bijliepen. Wij troostten elkaar echter met de persoonlijke overtuiging dat om er zo uit te kunnen zien je een bepaalde prijs moest betalen, waartoe wij zeker niet bereid waren.
Onna was mooi zoals alle vrouwen en meisjes die in luxe wagens van hoge Japanse heren rondreden. Ze had het figuur van een mannequin, donkerblond haar en lichte ogen. Niemand van ons wist hoe ze heette, waar ze vandaan kwam, wat ze deed en hoe ze zo heel alleen in het grote paviljoen naast ons terecht was gekomen, terwijl wij het hoofdgebouw met ons achttienen moesten delen. Ze scheen elk contact met de buitenwereld zorgvuldig te vermijden en zich uitsluitend in Japanse kringen te bewegen. We mochten Onna niet, in onze ogen hield ze het niet alleen met de vijand, maar heulde ze ook met hem. Tot die veronderstelling gaf de geheimzinnigheid waarmee ze zich omgaf ons gerede aanleiding. Maar murw als we waren door de bijna drie jaren "buiten het prikkeldraad", de zorg voor ons dagelijks bordje rijst, de ettelijke gedwongen verhuizingen, de angst zonder enige aanwijsbare reden voor de Kempetai gesleept te worden of te verdwijnen in een Japans vrouwentehuis, de twijfel over onze mannen en de bijna geheel vervlogen hoop nog eens bevrijd te worden, bleef onze nieuwsgierigheid voor de raadselachtige figuur van onze buurvrouw binnen de perken.
Totdat kort vóór de Japanse capitulatie vage berichten tot ons doordrongen dat de Amerikaanse troepen onderweg waren en dat de zon in het land van de vijand scheen te dalen in plaats van te rijzen. Op onnaspeurbare wijze hadden de geruchten zich verbreid als een inktvlek op een stuk vloeipapier en onze moede geest had ze gretig opgeslokt. Er deden zelfs hardnekkige verhalen de ronde, dat spionnen reeds geruime tijd bezig waren het pad van de bevrijders te effenen. Dat laatste gerucht vooral hield ons krampachig in zijn greep. Het vooruitzicht dat het moeilijke pad dat dat we de laatste jaren afgesjokt waren, weer zou uitlopen op een normaal begaanbare weg, begon ons uit onze geestelijke verdoving te wekken en maakte dat wij weer belangstelling kregen voor de dingen om ons heen. Dat gold zeker voor Onna, die zich opeens in onze bijzondere belangstelling mocht verheugen. Onze latente nieuwsgierigheid leefde als een felle vlam op en wij hielden ons bezig met alle mogelijke vragen en veronderstellingen. Wie was ze eigenlijk? Een van ons, of bezat ze een vreemde nationaliteit en was ze zomaar een liefje van de Jap, of voerde ze wat in haar schild? Had haar verhouding met de vijand een ander doelwit dan alleen maar een luxe leventje te kunnen leiden, werkte ze misschien voor de Amerikanen? Begon onze nieuwsgierigheid buitensporige proporties aan te nemen en ongegronde fantasiën uit te werken of was het onze vrouwelijke intuïtie die op de feiten vooruit liep? Nooit eerder was het in ons opgekomen Onna's gedragingen te bespieden, maar op de avond dat het gerucht over de Amerikaanse troepen vastere vormen begon aan te nemen, konden wij het niet laten door de dichte bladerdos van de ligusterheg te gluren. Het zijvenster van Onna's huiskamer stond open, een geur van brandende boedhistische wierookstokjes ontsnapte naar buiten en vervulde de omgeving met een sfeer van geheimzinnigheid. In de kamer, die schaars verlicht was, had een Japans officier op een stoel plaats genomen. Aan zijn voeten zat Onna, in kimono gekleed en op Japanse wijze gekapt, in devote houding gehurkt. Ze zag er bekoorlijker uit dan ooit. Het gesprek dat het tweetal op gedempte toon voerde was onverstaanbaar. Onna sprak met gebogen hoofd en bracht daarbij haar tegen elkaar gedrukte handen telkens naar haar gezicht. Ze vormde het toonbeeld van een vrouw die zich geheel ter beschikking van haar heer en meester stelde, uit wiens houding echter niet de minste waardering voor haar overgave sprak.
Hij stond tenminste enkele keren op en liep gejaagd heen en weer, daarbij ruw uitvallend tegen Onna die haar ceremonie bleef vervolgen.

Ondanks de negatieve gevoelens die wij jegens haar koesterden, konden wij bij het aanschouwen van het vreemde tafereel een gevoel van medelijden ternauwernood onderdrukken. Misschien waren ze werkelijk geliefden en was er iets tragisch voorgevallen. Maar deze vertederende veronderstelling werd bij ons direct weer geëlimineerd door onze wrok ten opzichte van de bezetters.

Nadat wij onze brandende nieuwsgierigheid bevredigd hadden, trokken wij ons geruisloos terug om Onna en haar Japanners te laten voor wie ze waren. Maar die avond drong het beeld van onze charmante buurvrouw zich zo aan mij op, dat ik de slaap niet vatten kon. Het was een warme nacht en ik had het venster op een ruime kier laten staan om zoveel mogelijk frisse lucht binnen te laten. Omdat er geregeld ongure elementen rondzwierven, durfde ik het raam niet wijd open te houden. Toen ik een auto knarsend voor het huis hoorde remmen, hield ik het in bed niet langer uit, ik had het nare gevoel dat er iets gebeuren ging. Terwijl ik voorzichtig het raam verder openduwde, zag ik bij het flauwe licht van de straatlantaarn hoe twee mannen uit de wagen stapten. Aan hun kleding en aan de auto herkende ik in hen de gevreesde dienaren van de Kempetai. Log stappend liepen zij Onna's erf op en verschaften zich blijkbaar zonder moeite de toegang tot

ill. Will Banning

(lees verder volgende pagina)

haar vertrekken. Intuïtief voelde ik dat de jonge vrouw gevaar dreigde en ik hoopte vurig, niettegenstaande mijn antipathie jegens haar, dat ze die nacht niet thuis zou zijn. Maar een doordringend gegil dat zich in de stilte van de nacht boorde, overtuigde mij van het tegendeel. Ik luisterde met elke vezel van mijn gespannen lichaam en hoorde hoe de mannen erop los beukten. Het doffe geluid van de toegebrachte slagen werd begeleid door schelle kreten van pijn en hartbrekende snikken. Mijn hart kromp ineen en ik stond als vastgenageld aan de grond. Mijn wrok tegen Onna sloeg om in een mateloze haat tegen de Kempetaiers die, zoals wij wisten, de meest wrede strafmethode toepasten. Bevend zag ik hoe de jonge vrouw over de stenen gesleurd, en in de auto gesmakt werd.
Opnieuw stormden de vragen op mij af. Wie was de mooie, jonge blondine eigenlijk? Was ze enkel en alleen een liefje van hooggeplaatste Japanse officieren of had ze daarnaast wat anders om handen? Wat had de vreemde scène in de vooravond bij haar thuis te betekenen gehad? Het gerucht over de Amerikaanse troepen was bij mij niet weg te duwen en maakte dat ik Onna in een ander licht begon te zien. Behoorde ze misschien juist tot de tegenpartij? Had ze haar hooggeplaatste minnaars belangrijke geheimen ontfutseld? Was ze een spionne, een Mata Hari? En welke verschrikkingen wachtten haar in dat geval dan nog?
De nacht zweeg en hulde de antwoorden in haar donkere mantel om ze nooit aan ons prijs te geven.

VILMA

BANJOE BIROE 11

Heel ver weg glinsterden
als bedrieglijke luchtspiegelingen
de duizend meren "Rahwa pening".

Vergeten hielpen zij vaak
de omheining van gedêk
en de wachtposten op vier hoeken.

Ook de onwaarschijnlijk hoge
eucalyptusbomen met hun verweerde stammen
waren stille bondgenoten.

Als miertjes kruipend over zand,
trokken Javaanse boeren over de akkers
van een verre heuveltop, een tjot.

Zo was de omgeving van ons kamp.
En zou ik moeten beschrijven
wat er zich daar binnen afspeelde ?

Een verbonden zijn in hetzelfde gevaar
in wederzijds wantrouwen in een luchtledig
tussen toen en heel misschien later.

Een vrouw, die het einde zocht op de wasplaats
en zovele anderen, die de dood opgedrongen kregen
ondanks hoopvol streven naar staande blijven.

Dagen, waarin alleen meetelden de maaltijden;
al het andere viel volkomen weg, zelfs
geen gevraagd meeleven bij het wegdragen van een dode.

Het was een leven, onwezenlijk, absurd
en door de grootste fantast niet te bedenken,
op een peil van lang voorheen de Neanderthaler.

De geest kon zich zelfs niet opheffen
tot een gesprek met God.
Daar is een levensminimum voor nodig.

Het is nu lang geleden en verwerkt
maar de verwondering groeit om de andere mens
die leeft zonder te weten waarvoor en waarom.

WIL RIJKE-HOMPE

Het wapen der Militaire Luchtvaart KNIL

Een Roemrucht Wapen (IX)

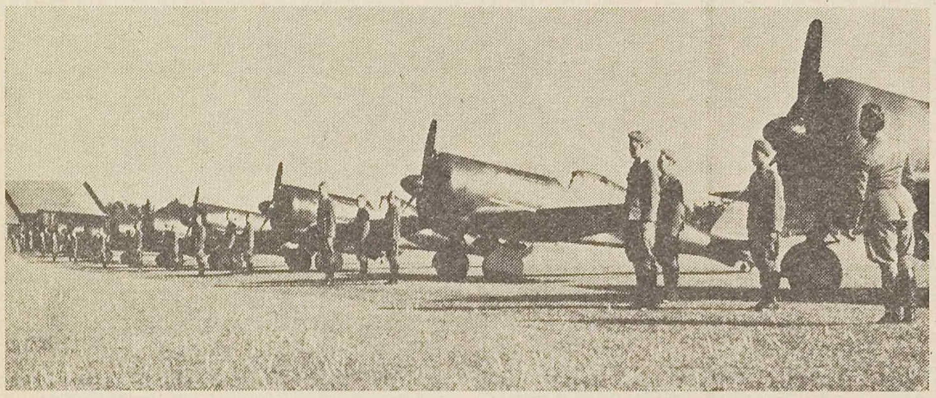
OOST JAVA

Op 3-2-1942 vonden de eerste grote luchtaanvallen op Soerabaja en omstreken en op de vliegvelden Maospati en Singosari plaats. Drie groepen van 27 bommenwerpers begeleid door vier groepen van 12 jagers stegen op van Kendari en Balikpapan en vielen Oost Java aan als inleiding voor de geplande landing. In het totaal ongeveer 130 vliegtuigen.

Kapt. vlg. M. W. van der Poel

Van Maospati steeg op 1 VLG IV (in een vorig artikel beschreven tijdens de verdediging van Sumatra), voorzien van Curtiss Hawk jagers olv. de Kapt. **van der Poel.** Hij leidde zijn afdeling van 8 jagers, die gevlogen werden door 1e Lt. **Boxman,** de Vdg's **Van der Does de Bije** en **Dröge,** Sgt-Maj. **Boonstoppel** en de Sgt's **Kok, Mulder** (van Ipoh) en de **Wilde.** Boven Soerabaja ontstond een hevig luchtgevecht. Hieraan deden ook mee 12 Curtiss Interceptors van 2 VLG IV olv. de 1e Lt. **Anemaet.** In zijn afdeling vlogen mee: de 1e Lt. **Bedet,** de 2e Lt. **Kingma,** de Vdg's **Hamming, Dekker, Brouwer** (Ambon patrouille), en **Hogenes,** en de Sgt's **Halberstadt, van Balen, Haye, Beerling** en **Dejalle.**

Patrouille Curtiss Interceptor jagers.

Aan beide zijden wordt verlies geleden. De Japanners verliezen meer vliegtuigen dan door de ML en geallieerde strijdkrachten worden geclaimed. Ongeveer 22 vliegtuigen komen niet terug op hun thuisbasis. Maar ook wij lijden verliezen. Van der Poel wordt in het luchtgevecht neergeschoten nadat hij enkele Japanners heeft geraakt. Hij weet zijn vliegtuig ondanks zijn verwondingen per parachute te verlaten maar komt in de gezwollen Madioenrivier terecht en verdrinkt jammerlijk; van Balen, Halberstadt, Hogenes en van der Does de Bije sneuvelen in het luchtgevecht; Kok en Mulder (van Ipoh) moeten een noodlanding maken met hun vliegtuigen, die in brand waren geschoten; Dröge verlaat na een hevig gevecht zijn vliegtuig per parachute en komt met een gebroken been in het hospitaal terecht; Boxman, Boonstoppel en de Wilde landen veilig op Maospati; Anemaet landt nadat hij zijn afdeling in het gevecht heeft geleid met het minimum aan brandstof op Perak maar verliest zijn machine doordat hij tijdens de landing in een bomkrater is terecht gekomen; Bedet "claimed" minstens 1 Japanner toen hij midden in een groep Japanners terecht kwam en als een duivel tekeer ging met zijn jager. Het rapport over Bedet luidt vervolgens: "...... krijgt een 2cm granaatschot recht van voren door de voorruit - granaat explodeert in cockpit en Bedet krijgt een granaatscherf door zijn borst en andere door zijn arm - weet zich nog los te werken van de vijand en Perak te bereiken - landt - klimt uit zijn toestel en valt bewusteloos op ± 10 meter van zijn kist neer - Japanse Navy-O's mitrailleren het veld - afdelingsdokter en monteur snellen het veld op en slepen Bedet tijdens het mitrailleren in een schuilloopgraaf........" Onbevestigde verhalen zeggen dat Bedet tijdens het wegslepen heeft gemompeld: "Geef me een borrel......"
Kingma schiet 2 Japanse jagers neer in het luchtgevecht, wil terug keren naar de thuisbasis - ziet Japanners onder hem - duikt erop af, maar wordt zelf gepakt en in brand geschoten - redt zich per parachute en wordt met zware brandwonden in een hospitaal opgenomen.
Brouwer moet een noodlanding maken op Madoera na zich flink verweerd te hebben - Dekker kan na het gevecht zijn afdeling niet terugvinden maar vindt toch een groep en sluit zich van achteren aan totdat hij plots "rode ballen" ziet - hij schiet en raakt - maar wordt ook beschoten en moet een noodlanding maken op Madoera. Haye en Beerling draaien een noodlanding met hun aan flarden geschoten kisten op Ngoro.

Op 5-2-1942 komt de tweede grote Japanse aanval op Oost Java. 1 VLG IV stijgt vanaf Maospati op met de 2 laatste Curtiss Hawk, gevlogen door Vdg. **Beukman** en Sgt. **Hermans.** Van Perak stijgt 2 VLG IV op met 4 Curtiss Interceptors gevlogen door de 1e Lt. **Anemaet,** de Vdg's **Hamming** en **van der Vossen.** en de Sgt. **Beerling.** Ook op deze dag ontstaat een verbitterd en hevig luchtgevecht - maar ditmaal zijn wij verre in de minderheid - toch lijden de Japanners verliezen. Helaas sneuvelt Beukman, moet Hermans met zijn kapot geschoten jager een buiklanding maken en moet van der Vossen een noodlanding draaien ergens aan de zuidkust van Java.

En nu wordt het gebrek aan materieel zeer sterk gevoeld. Er zijn geen bruikbare Curtiss Hawk's meer over en van de Interceptors zijn er nog maar vier over. Het Commando besluit de restanten van 1 en 2 VLG IV over te hevelen naar Bandoeng en ter beschikking te stellen van de verdediging van de Bandoengse hoogvlakte. De vier Interceptors worden door de 1e Lt. **Boxman,** de Vdg. **Dekker** en de Sgt's **Haye** en **Roumimper** overgevlogen naar Bandoeng en zij landen op de Boeabatoe-strip achter Bandoeng.
Een aantal vliegers olv. de 1e Lt. Anemaet vertrok op 10-2-42 naar Tjililitan voor een omscholing op de daar gearriveerde Engelse jachtvliegtuigen: de Hawker Hurricane (ook gevlogen tijdens de Battle of Britain). Na een korte lesperiode naar Kalidjati voor verdere training. Op 21-2 tot en met 25-2 hebben de Hurricanes gevochten tegen de Japanners. Deze groep bestond uit de Cdt. de 1e Lt. **Anemaet** en de Ltn's **Bruinier,** (later naar 3 VLG V) **Marinus,** de Vdg's **Hamming** en **van der Vosse,** S. M. **Boonstoppel** en de Sgt's **de Wilde, Beerling, Dejalle, Kok, Mulder, Jacobs** en **Hermans.** Op 26-2-42 werd deze

groep overgeplaatst naar Ngoro en tesamen met nog zes Brewsters die gevlogen werden door de 1e Lt. **de Haas en Simons,** de Vdg's **Vonck** en **Wink** en de Sgt's **van Haarlem** en **Bruggink** kregen ze de opdracht de Japanse landingsvloot aan de Noordkust van Oost Java te mitrailleren. Op 1-3-42 werd de aanval ingezet. Met de zon in de rug viel alles wat vliegen kon inclusief Amerikaanse vliegtuigen de Japanners op het strand van Kragen en Toeban aan. De aanval was een verrassing en de vijand leed een gevoelig verlies. Een rapport spreekt van 2800 man verlies.
Helaas werd het vliegveld Ngoro door een stom toeval ontdekt en niet lang daarna werd een aanval ingezet die vele vliegtuigen vernietigde op de grond. Dit was het einde van de luchtoperaties in Oost Java.

Vdg. Vl. wnr. A. W. Hamming

West Java
Het grote luchtoffensief van de Japanners tegen West Java begon op 19-2-1942. In de ochtend van deze dag ontstonden boven Batavia en Buitenzorg hevige luchtgevechten tussen vliegtuigen van het Japanse Derde Luchtleger, de 22e Luchtflottille en na 25-2 de First Air Fleet (carrier borne) en een handjevol ML jachtvliegers met verouderde vliegtuigen. Laten we zien hoe deze strijd zich heeft afgewikkeld.
3 VLG IV, opgericht op 10-1-42 te Tjililitan olv. de 1e Lt. **de Vries** en zijn vliegers 1e Lt. **Sleeuw,** Vdg's **Weijnschenk** en **van Rijn** en de Sgt's **Voorn, Huys, Groot 't Hart, Berk** en **Rosier** vlogen Brewster Buffalo's en werden ingezet voor convooibescherming. Driekwart van de vliegers waren net afgelesd. Enkele ongelukken en een vijandelijke aanval op Kemajoran en Tjililitan op 9-2-42 hebben zoveel vliegtuigen gekost dat op 12-2-42 besloten werd deze afdeling op te heffen en de resterende vliegers en vliegtuigen te verdelen over de andere afdelingen. De Brewsters van 2 VLG V olv. de Kapt. **van Helsdingen** en op dat moment gestationeerd op Tjisaoek waren de enige die weerstand boden. Dit is beschreven in T.T. nr. 16 en 17 resp. 1-3-1976 en 15-3-1976.
In de middag van 19-2-1942 onderging Andir een luchtaanval. Op dit vliegveld was gestationeerd de Afd. 3 VLG V Brewsters olv. de 1e Lt. **Tideman.** Vliegers bij deze afdeling waren de 1e Lt's **Bruinier, Sleeuw en Tukker,** de Vdg's **Kürz, van Buuren** en **van Hooghuizen** en de Sgt's **Adam, van Daalen, Bergamin, Compaan, van Kempen** en **Rosier.** (sommigen afkomstig van de opgeheven 3 VLG IV). Velen onder hen waren nog niet geheel geoefend als jachtvlieger maar werden tussen de bedrijven door door Tideman en Bruinier getraind in het gevechtsvliegen.
Op deze middag vielen de Japanners aan met 28 jagers en 9 bommenwerpers en hebben Tideman en zijn mannen deze proberen tegen te houden met 12 Brewsters. Tukker sneuvelt tijdens het gevecht, de Haas en van Daalen moeten zich redden per parachute en Piet Tideman zelf weet zijn aan flarden geschoten machine gelukkig goed te landen op Andir. Enkele treffers worden geboekt en sommigen zien Japanners met rookpluimen wegvliegen.
Op 20-2 en 21-2 wordt Kalidjati aangevallen en stijgen de Hurricanes van de 1e Lt. Anemaet op, tesamen met een patrouille van Tideman om boven KD het luchtgevecht aan te gaan. Sgt. Adam ramt met zijn toestel een Japanner uit de lucht, die daarop neerstortte. Hijzelf moet het vliegtuig verlaten per parachute. Compaan moet zijn vliegtuig verlaten per parachute en Simons maakt een noodlanding op Andir.
Op 22-2 wordt Semplak gebombardeerd. Tideman komt te laat en ziet een aantal Engelse vliegtuigen op de grond in brand.
Op 24-2 worden Andir, Kalidjati, Tjililitan en Tandjong Priok aangevallen. Brewsters van Andir en Interceptors vanaf de Boeabatoeweg worden gealarmeerd en het luchtgevecht vindt plaats ten Noorden van Bandoeng. Tideman en Vonck schieten ieder een Japanner af maar Vdg. Dekker sneuvelt. Op 25-2 wordt Kalidjati wederom aangevallen. De Hurricanes van Anemaet komen in actie, bijgestaan door de Brewsters van Tideman. Enkele Japanners vallen dood neer. Wij hebben geen verliezen.
Dan komt er voor West Java een korte pauze. De Japanners hebben hun handen vol met het beschermen en escorteren van hun invasievloot. De ML Hurricanes en een aantal Brewsters worden overgeplaatst naar Ngoro in Oost Java om aldaar steun te geven aan de terugtrekkende troepen. De Slag in de Java Zee wordt gestreden en verloren en het lot van Java is dan vastgesteld.
Nog vele malen werden de Japanse landingsboten en troepen op de kust van West Java door Brewsters, Interceptors en Engelse vliegtuigen aangevallen. Het aantal sorties en door wie is niet bekend. Zeker is dat de 1e Lt. Tideman vele malen aan het hoofd van zijn patrouilles de oprukkende colonnes heeft bestookt.

Res. 1e Lt. Vl. wnr. P. G. Tideman

Nadat het 16e Japanse Leger vaste voet had gekregen in West Java werden de jachtvliegtuigen van 2 VLG V van Tjisaoek naar Andir overgevlogen voor de verdediging van de Bandoengse hoogvlakte. En toen eenmaal Kalidjati op 1-3-42 in vijandelijke handen was gekomen, werd de omgeving van Bandoeng het voornaamste doel van de Japanse luchtstrijdkrachten. Van 2 tot 7 maart werd de stelling Bandoeng dagelijks meerdere malen aangevallen. De Brewsters, afwisselend onder commando van Kapt. **van Rest,** Kapt. **van Helsdingen** en de 1e Lt. **Tideman** waren constant in gevecht tegen de grote overmacht. Van deze laatste dagen zijn slechts sporadisch enkele gegevens bekend. Men kan aannemen dat de vliegers dagelijks meerdere malen de lucht in gingen en vele Brewsters kwamen zwaar gehavend uit de strijd, maar verliezen aan vliegers werden niet geleden. Alleen de 1e Lt. Boxman moest zijn brandend vliegtuig, met zware brandwonden overdkt, per parachute verlaten.
De luchtverdediging van Bandoeng liep op haar laatste benen. Het aantal vliegers overtrof de nog beschikbare Brewsters. Tenslotte vond de laatste vlucht van 4 Brewsters plaats op 7 maart 1942 om 03.00 uur 's middags. Luchtsteun werd gevraagd en verkregen voor de troepen van Gen. Majoor Pesman, de verdediger van de stelling Bandoeng. De vliegers waren: de Kapt. **van Helsdingen,** de 1e Lt. **Deibel,** de Vdg. **Scheffer** en de Sgt. **Bruggink.** (zie TT nr. 19 d.d. 15-4-1974)
Met deze laatste vlucht - een daad omkranst met de kenmerken van moed, beleid en trouw - eindigt deze serie artikelen over de luchtoorlog boven Ned. Indië. De volgende serie artikelen geeft een historische beschrijving van de ML/KNIL, opererend vanaf Australië en Nieuw-Guinea.

O. G. WARD

T.T. JUBILEUM SOUVENIRS

20 Jaar, een mijlpaal met een bloemetje! Maar bloemen verwelken, daarom hebben we maar een paar praktischer en duurzamer artikelen gemaakt als herinnering aan ons herdenkingsjaar.

"Sweet twenty en nog niet gekist", staat er op die stevige glazen asbak met groene opdruk. Een variant op het bekende "Sweet seventeen en never been kissed". Dat laatste is voor deze tijd een sterk verouderd begrip, maar onze Tong-Tong is op haar 20ste nog om te zoenen! Asbak *f* 6,— porto *f* 2,75.

*

Het plastic liniaaltje is evenveel centimeters lang als Tong-Tong oud is: 20. En dat was goed voor de slagzin: "Nauwkeurig uitgemeten, maar nog niet uitgeteld!" Gokje wie langer zal leven, tijdschrift of liniaal? 75 cent. Handig dingetje.

*

We hebben nooit een hamer nodig gehad om te "poekoel teroes", daarom horen bij deze spijkervormige ballpoints ook geen hamer. Alleen de drang en de lust om voor Tong-Tong te blijven schrijven. Cadeau bij iedere aankoop in onze winkel. Zolang de voorraad strekt!

*

Omdat Tjalie Robinson zo trots was op zijn Indo-schap, omdat U dat misschien ook bent en zich zo voelt, deze opvallende, vrolijke auto (brommer, tas, deur, etc.)-sticker in rood-wit-blauw. *f* 1,— plus 55 cent porto. Koop er meteen méér voor vrienden en kennissen. Porto blijft hetzelfde!

HELAAS EEN ILLUSIE!

In de Telegraaf en het Nieuws van den Dag verscheen op 21 juni een enthousiast artikel van Bob Kroon, op reis in Indonesië waar hij ook onmiddellijk na de oorlog werkzaam was, over de betrekkingen tussen Nederland en onze voormalige kolonie.

"Hollandse veteranen van de vroegere militaire acties, die dit jaar met honderden tegelijk Indonesië bezoeken, worden door hun vroegere tegenstanders als oude wapenbroeders binnen gehaald. Er zijn geregeld reünies bij Indonesische legereenheden ...... Deze herfst komen de eerste groepen Indonesische officieren op tegenbezoek in Nederland." "Er is een hernieuwde belangstelling voor het Nederlands". "Het Nederlands bedrijfsleven heeft duidelijk een streepje voor". "De zaak is simpel, aldus een Indonesische minister, jullie kennen Indonesië en wij voelen ons in Nederland ook niet in een vreemd land". De verhouding tussen ons is beter dan ooit, de koloniale tijd inbegrepen". Aldus Kroon, en wij kunnen dat uit eigen ervaring - al is die niet zo recent als die van Kroon - bevestigen.

Een inzender schrijft ons nu: "Zou dit werkelijk waar zijn? Zo ja, dan ben ik blij voor de honderdtallen oude echtparen uit Indië die wellicht voor hun dood nog een kans hebben om zich blijvend te vestigen in Indonesië, met volle AOW-uitbetaling daar".

Helaas, helaas...... dit is een illusie, ondanks de voorrangspositie die, ook naar onze ervaring, Nederlanders in Indonesië innemen en de warmte, waarmee Nederlandse oud-kolonialen door hun Indonesische broeders worden ontvangen en gekoesterd. Vestiging in Indonesië van vreemdelingen, die niet betrokken zijn in het arbeidsproces is niet toegestaan. En over AOW zullen wij maar beter het zwijgen toedoen...... Er zou, dunkt ons, ook van Indonesische zijde wel enig voordeel te noteren zijn, als men de vestiging van Nederlanders onder zekere voorwaarden wel toeliet. Voorwaarden, die de mogelijkheid zouden moeten uitsluiten dat op zeker ogenblik deze remigranten ten laste van de Indonesische schatkist zouden komen. Maar er schijnt voorlopig geen kans op te zijn en ook dat is wel verklaarbaar, want van Chinese zijde zou de aandrang om ook Chinezen van Indische afstamming in een bijzondere positie te plaatsen wel eens zeer sterk kunnen worden. Hoe dit zij, de kans op vestiging in Indonesië voor oud-Indische mensen is voorshands nihil. Jammer, maar waar!

JHR.

ARGA BAGYA

Oud-leerlingen van de Algemene Middelbare School A 5 B te Yogyakarta hebben een "Kekeluragaan" (zullen wij dit vrijmoedig vertalen met "gemeenschap"?) opgericht, Arga Bagya genaamd. Deze oud-studenten van de eerste "indocentrische" school in het voormalig Nederlands-Indië komen geregeld bijeen om de oude vriendschapsbanden te onderhouden. Iedere oud-leerling, ongeacht zijn plaats in de maatschappij is welkom.

De gemeenschap geeft een gestencild maandblad uit, waarvan wij de nummers één en twee in dank hebben ontvangen. Niet alleen ter informatie zond men ons die bladen toe, maar ook met de idee, dat publicatie over de gemeenschap en haar activiteiten in Tong Tong ertoe zou kunnen leiden, dat oud-leraren en leerlingen, die van het bestaan van de gemeenschap niet op de hoogte zijn contact zullen leggen met Arga Bagya. Het adres van de gemeenschap is:

Soemarno Joedo, Cikajang 82, Kebayoran Baru, Jakarta (Selatan).

Wij voldoen met bijzonder genoegen aan dit verzoek en hopen dat dit stukje nog vele oud-leerkrachten en oud-leerlingen ertoe zal brengen contact te zoeken met Arga Bagya. De brief waarbij onze deze informatie ontvingen besluit met de wens, dat men op deze wijze zal kunnen medewerken aan de goede verstandhouding tussen Nederland en Indonesië - een wens waarmede onze lezers ongetwijfeld van harte instemmen!

WEERZIEN MET INDONESIE
FOTO SERIE

Onze eerste serie "weerzien"-foto's door onze lezers ingezonden. Gezellige, ongedwongen momenten die de betekenis van het weerzien-met-het-bekende ten volle illustreren. Om nog eens te herhalen wat in ons vorige blad stond: U kunt een prijs van *f* 50,— winnen met uw foto. Uit de beste inzendingen kiezen wij om de 3 maanden de beste (leukste, origineelste) en honoreren die. De foto's mogen in kleur zijn, maar dan wel scherp gecontrasteerd, zwart-wit is beter. Voornaamste blijft: het NIET-touristische van uw Indonesië-reis!

Kroepoekblikken zijn iets groter dan koekjesblikken! Kroepoekverkoper in Jakarta, V. J. Vijsma.

Tussen Salatiga en Semarang even stoppen voor heerlijke doerians! Mevr. E. ten Cate Munns (die in de auto zwaar de sigaar was, want zij houdt niet van doerians!)

Na het middagdutje heerlijk djadjan (snoepen) bij de koekjesverkoopster. Op de voorgalerij van een hotelletje in Gombong. fam. W. Hendriks-Cramer.

HOE DEZE?

Sedert twee maanden hebben wij een beo. Het dier vertikt het echter om te praten. Hij krijst en fluit (en hoe!) alleen. Mijn moeder zegt, ik moet wierook branden bij zijn kooi, met zeven soorten bloemen en op vrijdag kliwon zijn tong schrapen met een gouden trouwring. Mijn (totok) man en kinderen liggen bij de gedachte eraan al schuin over de tafel!

In Indonesië krijgt de beo rijst met sambal. Hier moet je speciaal beovoer kopen, kan de totok-beo wel tegen sambal? Hoe, als hij ziek wordt ervan? Beo is een dure vogel en ondanks dat hij (nog) niet babbelt, wil ik hem toch niet kwijt. Ik ben gek op mijn dieren (14 in totaal).

Kan iemand mij helpen?

L. Speijker-Schotel

We hebben nog nooit van een totok-beo gehoord, maar àls hij het is, dan moet boerekool met worst en een stevige borrel effectiever werken dan rijst met sambal! Maar alle gekheid met beo op een stokje: wie weet raad? Schrijven aan de redactie, we zenden de brief direct door, maar willen toch ook dolgraag het antwoord weten!

Indonesisch nieuws

YAYASAN PANGGILAN

In juli 1975 is te Jakarta opgericht de Yayasan Panggilan" een stichting die interkerkelijk en interdenominaal van aard is. Ze stelt zich ten doel, werkzaam te zijn op het gebied van godsdienst en zending onder alle lagen van de bevolking. Voorzitter is Ds. Soesilo Djojosoedarmo, oud-hoofdvlootpredikant van de Indonesische marine. Men stelt zich onder meer ten doel, onder de jeugd te werken door de stichting van onderwijsinrichtingen. De stichting ontfermt zich ook over families, die het niet breed hebben en maatschappelijk zwak staan. In de laatste drie weken van juni werden in samenwerking met de "Indonesia Lausanne Group" (onderdeel van het "Lausanne Committee on World Evangelization" in Wheaton College, thans het hoofdkwartier van alle zendingsactiviteiten van Dr. Billy Graham) en de "Indonesia Evangelical Fellowship" grote evangelisatie samenkomsten georganiseerd in Kupang, Surabaya, en Jakarta die door vele duizenden werden bezocht. Het adres van de Yayasan Panggilan is: Jl. Kramat V/5, Jakarta.

*

ALGEMENE ASSEMBLEE VAN DE RAAD VAN KERKEN IN INDONESIA

Op 1 juli jl. werd in Salatiga door president Suharto persoonlijk de algemene Assemblee van de Raad van Kerken in Indonesia geopend. In zijn rede wees het staatshoofd op de onschatbare waarde van geestelijke en religieuze normen voor het staatkundig en maatschappelijke leven. "In ons land," zo zei de president, "neemt het godsdienstige leven een zeer belangrijke plaats in en leidt ons tot een maatschappij die gebaseerd is op de sociale rechtvaardigheid van de Pancasila, onze staatsideologie". De Assemblee werd op 12 juli gesloten.

"Je moet Opa op z'n nuchtere maag geen vragen stellen over zijn backpay!"

WAISHA-FEEST OP DE BOROBUDUR

We kregen een uitnodiging van een lid van de Theosofische Vereniging in Malang om het Waïsha feest bij de 1000 jarige tempel, onze beroemde Borobudur bij te wonen, want om 12 uur 's nachts, 10 mei 1931, bij volle maan, zou de Heere Buddha uit hemelse sfeer nederdalen en zijn trouwe volgelingen met Zijn Zegen doordrenken.

Natuurlijk wilden wij deze manifestatie graag meemaken en ik beken ronduit, we waren erg nieuwsgierig. Met z'n vieren en de chauffeur togen we dus op weg van de s.f. "Toelangan" naar Djocja, alwaar we na een goede reis arriveerden bij 't Grand Hotel en er twee kamers voor één nacht logies bespraken. Djocja ruikt helemaal anders dan Oost-Java, de dichte geur van de sterk gekruide strootjes ruik je al ver voor je Djocja binnenrijdt, ook met de trein!
De hotelhouder ried ons aan om reeds om 8 uur naar de Borobudur af te reizen om vooral niets te missen van de feestelijkheden.
Na ons verfrist en van een zalige portie nassie goedek genoten te hebben, een spécialité waar Djocja om beroemd is geworden, togen we met onze onvolprezen, onvermoeide chauffeur Min op weg: we genoten echt.
Na ruim een uur ontwaarden we van verre reeds grote kampvuren op het terrein van de tempel en overal op de étages brandende flambouwen hetgeen een fantastisch schouwspel opleverde en onze harten in opwinding bracht. Natuurlijk bestond er toen nog geen electrische verlichting, doch dit levendige vlammenspel verhoogde de sfeer aanmerkelijk.
Honderden mensen bevonden zich op het terrein en kleine eetkraampjes met hun kleine lampjes gaven 't geheel iets rameh-rameh-achtigs, zoals we zo vaak op de fabriek hadden meegemaakt als er maalfeest was, andong-andongan.
We volgden de gasten de hoge trappen van de tempel op, alles goed verlicht door flambouwen tot we het plateau bereikten waar de eredienst zou worden gehouden door een Buddhistische priester en zijn secondanten.
Er lagen rozeblaadjes en bloempjes op de bodem en op de rand van de hoogste stoepa stonden massa's stopflessen, bowls en kommen met water, klaarblijkelijk om Buddha's zegen hierin te ontvangen en vast te houden. Dit gezegende heilige water zou genezende kracht bevatten.
Eerbiedig volgden we dit alles om maar niets te missen, want zo wisten we toch, strakjes om 12 uur precies zou de Heere Buddha, Meester van Wijsheid, aangeroepen door de ceremoniën uit zijn heilige sfeer nederdalen en dat wilden we voor geen geld missen. Het was buitengewoon, het was fantastisch, zo'n contact van een goddelijk figuur met ons, stoffelijke mensen, rauw en dirty.
Wat een hemelhoge ontfermende liefde bewees deze Heilige aan ons, 't was ontzagwekkend! en voor ons verstand niet te vatten gewoon.

Om kwart voor twaalf werd ons verzocht een broederkring te vormen om de hoogste stoepa heenstaande en onze rechterhand te geven aan onze broeder links en onze linkerhand aan onze broeder rechts. Zo vormden we een stevige ketting vol goodwill.
De bedoeling was duidelijk, een hechte sympathieke ketting te vormen, wij waren de schakels van goedheid en liefde en hadden 't later zo door te geven over deze gehele wereld.
De priester bad, er werd wierook gebrand, ik meen de bekende Adyarstokjes, de geur steeg met alle gebeden op tot Buddha's Troon, en raakte de Heilige aan.
Stof zendt geest opwaarts in afwachting van het Anwoord, de afgesmeekte zegen: 't was liefelijk, serieus, als kinderen vol verwachting en vertrouwen wachtend op het Wonder, het Contact.
Een lichte rilling voer me door de leden, ontroering?
Zo stonden we doodstil in die volle maan-nacht op de top van de Borobudur tot we een blij geklingel hoorden van fijne belletjes en schelletjes, we werden gefeliciteerd, de handen gedrukt, omhelsd, iedereen was blij en verheugd. De zegen was nedergedaald! op ieder van ons en ook nog ver in de omtrek.
We bleven even na. "Voelde je die trilling? Je kunt 'm nu nog voelen aan de rand van de stoepa."
Ik zette er mijn hand op, nee, ik voelde niets, ik was te grof zeer waarschijnlijk om die super-electronische trillingen te kunnen ontwaren.
Langzaam gingen we de treden af tot we weer op de begane grond stonden. We reden terug naar Djocja, nog vol van alles wat we hadden gezien en gehoord.
We hadden toch iets ervaren dat ik m'n leven lang niet zal vergeten en ik ben zo blij, dat onze duizendjarige Borobudur nu totaal gerestaureerd wordt, het wonderlijke kosmische monument dat ooit door simpele mensenhanden werd gewrocht: geïnspireerd door Gods Geest kwam 't tot stand, een mensenleven op een stenen Bewijs en Getuigenis van aarde, begonnen in slijk en harde steen - eindigend in levende creatieve geestkracht.
Wij Indischen zijn wel begenadigde creaturen Gods, wij konden ons vrijelijk ontplooien in ons prachtige geboorteland, temidden van magnifieke bergen, bossen en meren en watervallen, geurige koffietuinen, vrolijke riettuinen en rubber- en theeplantages om ons heen om in te verwijlen. Ik heb me er alijd als in een paradijs gevoeld.

DORIEN KAMPMEINERT-HUPPERTS

Neng, de Gendoh

Dit verhaal gaat over een kleine gendoh, die met haar moeder meekwam toen die moest werken als baboe op de onderneming. Het werk was er niet zwaar en baboe Ira deed alles op haar gemakje. 's Morgens de stenen vloer dweilen, het bed van toean Frits opmaken, zijn witte pakken uitwassen en 's middags om een uur of vier zorgen,dat de bak in de mandikamer vol water stond, want het eerste dat toean Frits deed, als hij uit de kebon thuis kwam, was een fris bad nemen. Zijn bezwete kleren uitgooien en zich heerlijk sirammen met ontelbare gajoengs water. Daarna ging hij even op bed liggen om de moeheid uit zijn lichaam te voelen wegtrekken.

Ira zette dan vast zijn met dampende rijst gevulde bord op tafel en de verschillende droge sambalans er om heen. De sajoer hield ze nog even warm op het houtskoolvuurtje, want die wou de toean er altijd pas 't allerlaatst bij hebben. Dit alles wist Ira heel goed. Eigenlijk wist ze het van haar kleine dochter Neng, die de wensen van Toean Frits letterlijk van zijn lippen las. In het begin had ze een beetje angstig achteraf gestaan. Bang, hoe hij zou reageren op een lastig kind. Maar toean Frits had haar al gauw naar zich toegetrokken om haar te laten grabbelen uit het blikje met Haagse hopjes, dat hij eens per maand toegestuurd kreeg uit Holland en al gauw bracht hij presentjes mee voor Neng, als hij inkopen ging doen in de stad. Dan weer eens een lapje stof voor een nieuw baadje, of een sierspeld voor haar haar en eens zelfs een echt ringetje van zilver.

"Neng", zei hij eens verlegen, " Je moet niet meer zo halfnaakt door het huis lopen, dat past niet meer voor zo'n groot meisje", en hij gaf haar een mooie sarong, die ze stevig onder haar oksels vastbond, zodat haar schouders mooi rond oprezen. Daarna had hij stof voor een baadje voor haar meegenomen.

Het naar haar toegegooid en haar een beetje nors toegevoegd, dat ze hier maar gauw een baadje van moest maken.

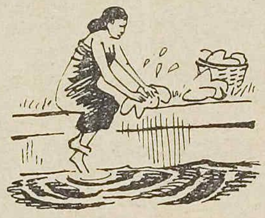
Neng was eerst een beetje geschrokken, maar toch ook wel blij, gauw een baadje gemaakt en in deze kleren kwam ze hem tegemoet als hij van de rubberplantage terugkwam.

Ze hielp hem de zware laarzen uittrekken. De sterke geur, die zijn bezwete kleren hadden, moedig verdragend, wetend dat die gauw verdwenen zou zijn na het bad. Hij floot in de mandi-kamer, een teken, dat hij goedgeluimd was. Neng deed een kleine geurende melati in zijn vingerkom. Hij was erg gevoelig voor zulke attenties. Toen hij klaar was met eten en voor op het platje ging zitten, schoof ze bij hem op een dingklik.

"Toean vertellen over Negri Belanda, ja?" vroeg ze hem. "Waarom Neng, wil je daar zo graag van horen?" en hij vertelde haar over bevroren kali's waar je zo maar overheen kon lopen en waar de mensen dikke jassen aan moesten doen om de kou niet te voelen.

Zo ontstond er tussen hen beidjes veel vertrouwelijkheid. Ze nam haar moeder hoe langer hoe meer werkjes uit de hand, die ze zelf voor toean Frits deed.

Die merkte het wel, dat zijn overhemden nu veel glanzender gesteven waren en af en toe was er een Hollands gerechtje bij zijn middageten, een puddinkje, heel zoet en hardrose of gedondongmoes of vruchten op sap uit een blikje.

Eindelijk kon hij zich niet meer inhouden en op een morgen toen ze hem kwam wekken trok hij haar aan haar baadje bij zich in bed.

Neng trok zich giechelend los en verdween gauw naar de dapoer, maar ze wist, dat ze niet meer hetzelfde kleine meisje voor Tuan Frits betekende, dat hij haar ontluikende vrouwelijkheid had ontdekt en zich tot haar aangetrokken voelde.

Zij ook, zij hield van hem, van zijn blanke huid en zijn ruwe baard, en zijn zacht krullende blonde haar. De eerst volgende keer liet ze het toe, dat hij haar schouders streelde en haar kondeh losmaakte, waarna haar haar over haar rug viel als een blauwzwarte waterval.

"Neng," zei hij terwijl hij haar stevig tegen zich aandrukte "ik hou van je, ik wil je hebben als mijn liefje. Ik wil je alles geven, zeg maar wat je hebben wil, ik zal het voor je laten komen uit Holland met de eerstvolgende mailboot."

"Terima kasi Toean," zei Neng.

En zo hadden ze nog heel lang voortgeleefd als Frits niet die akelige brief had gekregen, waarin stond dat hij terug moest naar Nederland. Hij mocht hier niet blijven, omdat hij een vijand was van het volk. Hij was vroeger militair geweest en had gevochten. Indonesië was nu onafhankelijk en wilde geen ex-militairen meer in het land. Verslagen keek Frits op het stukje papier. Hij moest weg, dit aardse stukje paradijs verlaten, Neng verlaten, terug naar Holland met z'n burgerlijke ideeën, eerst fatsoenlijk trouwen. Hoe moest hij haar dit allemaal vertellen. Haar meenemen naar Holland ging ook niet. Ze paste thuis niet in de salon van zijn moeder met haar porseleinen servies en melk uit een zilveren kannetje. Hij kon het haar niet aandoen! Haar schoonheid zou verbleken in de Hollandse kou. Haar ranke lichaampje zou weggemoffeld worden onder een dikke jas. Haar klaterende lach zou niet meer klinken onder die altijd sombere lucht. Misschien af en toe in de lente zou haar glimlach lijken op een van de vele glimlachjes hier op de kebon Klelaten.

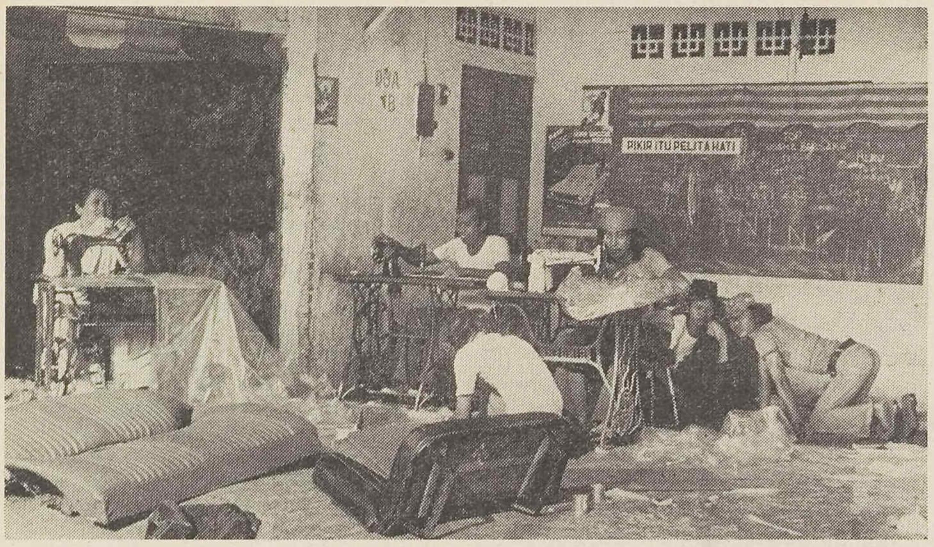
Het ergste, ze zou het niet op kunnen nemen tegen die anderen, die haar neerbuigend zouden behandelen, haar innerlijk zou ineenkrimpen als de blaadjes van de kruid-je-roer-me-niet. Maar wat moest hij dan doen, haar hier laten en weggeven aan zijn opvolger?"

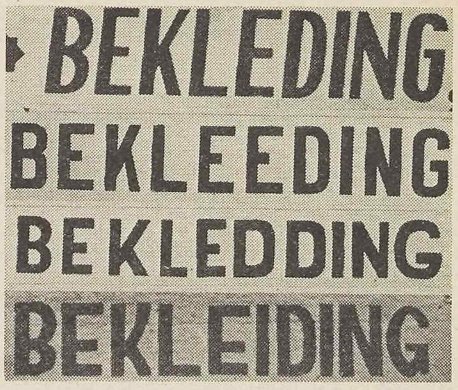
"Nooit," Frits pakte zijn geweer van de wand, waarmee hij wel eens ging jagen op wilde varkens. De brief verfrommelde hij in zijn zak.

*

Als Theresa hem wel eens uitschold voor luie oedik-mens, dacht hij aan haar omfloerste zwarte ogen, die hem aankeken, toen hij aankwam met zijn gepakte koffer in zijn ene hand. Hij dacht aan haar handje, dat zo vol vertrouwen in de zijne gleed, toen hij haar begeleidde op de loopplank van het motorschip Oranje, dat hun naar Holland zou brengen.

Hij herkende die handjes alleen nog als hij soms heel moe, haar vroeg om hem te pidjiten zoals vroeger op de kebon. Hij was altijd verwonderd geweest, dat er zoveel kracht schuilde in die kleine handjes. ESJE PEER

De straat van vrije spelling

Hoe Pa Tjalie 20 jaar geleden de toekomst van Nederland zag en de rol die de Indo er in zou spelen, staat op een andere plaats in dit nummer. Maar hoe is het ondertussen in Indonesia gegaan met de (ongetwijfelde) Hollandse "nawerking"? Well, om kort en krachtig te zijn: HAWELDIH Peh ! !

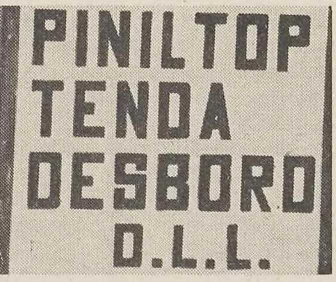
Behalve dat Nederlands spreken hier tegenwoordig een soort statussymbool is geworden, is verder de opname van het Hollands inderdaad "lamsam" (vredig en zeker) gegaan. En ging de Bahasa inderdaad "atrèt" (in achterwaartse richting voorwaarts gaan om daarna in voorwaartse richting des te beter voorwaarts te gaan)!
De Anak Betawie heeft altijd al een eigen taaltje gehad, dus wattemeer vandaag de dag? Nu Jakarta, eens de "Koningin van het Oosten", de metropool is geworden van de joint ventures en de handel. Hebben de handelaren nommor satoe, onze Chinese vrienden, van hun Bataviaans de lekkerste gado-gado van de allemaalste gemaakt, met een pidgin van Bahasa/Hollands/Engels. In hun handelstaaltje zijn in ieder geval de persoonlijke voornaamwoorden ALTIJD óf Hollands óf Engels, maar nog vaker allebei tegelijk gebruikt en hoor je vaak: "Ik bilang you...... etc. etc" ! !
Ook hebben specifieke uitdrukkingen van toen tegenwoordig een geheel nieuwe betekenis gekregen. Bedoelde men vroeger bijv. met "naar boven gaan" een weekendje vol rust in de bergen, in het nieuwe Indonesia is het een door-en-door "stout" begrip geworden! Nu gaan de rijke Bapak-bapak naar boven die ver van huis eens "wat anders willen" en is een veel gebezigde startvraag van een bepaald soort damés dan ook "Narr Boven Oom?" (met zo'n lekker explosieve B)......!

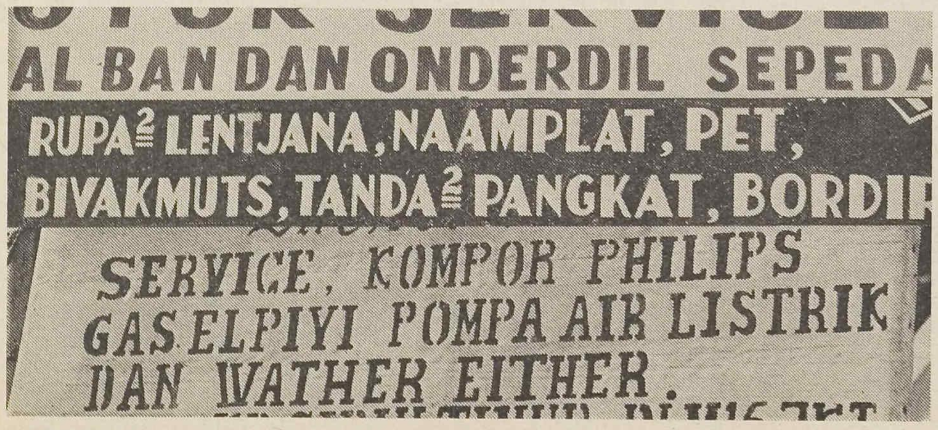
Konden jaren geleden de linguisten met wat moeite de Portugese woorden uit het Maleis halen, tegenwoordig zouden ze hun hand niet hoeven om te draaien om het Hollands uit de Bahasa te vissen. Vele prima voorbeelden ziet men gewoon op een hoopje in beide straatjes, precies tegenover de Nederlandse Ambassade in Jakarta, de Jalan Jaksa en Kebon Sirih Timur. De straatjes van voornamelijk autostoffeerders, maar vooral van de vrije spelling.

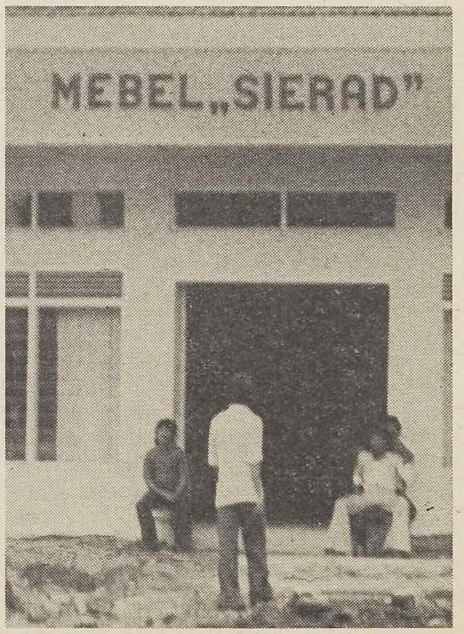
Bijgaande plaatjes schoot ik haast allemaal in die twee straatjes. Neem bijvoorbeeld het woord BEKLEDING alleen al. Dat staat daar in goed Hollands, oud Hollands, fout Hollands, en tot slot zelfs in "Germanisme"......! Verder zijn bepaalde "onderdil" van het KNIL er gewoon niet uit te branden, gezien de bivakmuts en de tas ransel.
Wat er blijkbaar ook niet uit te branden is, is dat geharrewar met die P's en V's. Maar dat dondert niet. Als men je maar begrijpt. Want dat is het voornaamste. En als daardoor de roepiahs maar binnenrollen. Ja toch?

(lees verder volg. pag. 3e kolom)

Djember, zo'n gezellige stad

Aangespoord door de artikelen van de heer Poutsma over de Oosthoek-Besoeki, waar ook ik mijn jeugd heb doorgebracht, wil ik het ook over Djember hebben. We bewoonden een groot huis in Kebonsarie met twee grote blimbingbomen op het voorerf. Ik herinner mij nog dat mijn vader een loeder van een Opel had met carbid lantaarns van koper. Het ding startte heel moeilijk en meestal moesten wij kinderen de auto eerst aanduwen voordat die met erg veel gepruttel en gekuch in een wolk van stof en rook de wielen nam. Als je vanuit Kebonsarie richting stad ging, kwam je over de Gladak-Kembar (tweeling brug) over de Kali Bedadoeng. Aan het einde van de brug ging de weg steil omhoog. Aan het einde van de helling kon je linksaf gaan of rechtdoor. Linksaf kwam je dan voorbij het D.S.V. (Djembersche Sportvereniging)-veld, waarnaast de familie Keyer woonde. Als Guus dit artikel leest krijgt hij mijn groeten en moet hij maar raden wie het kan zijn.
Voorbij het huis van de familie Keyer (sorry als ik de naam verkeerd heb gespeld) doorgaande kom je op de Pasar met zijn watertoren. Ging je aan het einde van de Gladag Kembarhelling rechtdoor dan kwam je voorbij 't huis van de familie Schouten, van wie ik mij Wiesje en Marinus herinner. Uiteindelijk belandde je dan bij de Aloon-Aloon, waar met 31 augustus alle feestelijkheden werden gehouden.
De adoean sapi (stierengevecht), de Kerapan Sapi (stierenrennen) en last but not least de Pasar Malam. Bijzonder aangetrokken heb ik mij altijd gevoeld tot de Adoean Sapi. Van heinde en ver, Bondowoso, Kalisat, Rambipoedji, Majang, noem maar op kwamen de Madoerezen met hun vechtstieren naar de Aloon Aloon in Djember. De namen Jackson en Coenen (ook hier weer sorry voor eventuele foute spelling) waren zeer bekend onder de vechtstier liefhebbers van Europese afkomst.
Op 31 augustus mocht praktisch alles, ook dobbelen. Grote weddenschappen bij stierengevechten maken de Madoerezen in enige uren rijk of doodarm. Sawahs, stukken grond en ander vee worden meestal eerst ten gelde gemaakt om straks als hun stier een goede tegenstander vindt de weddenschappen zo groot mogelijk te maken. In de Soos met zijn muziek-prieel bij de ingang en de tennisbanen ervoor werd dan ook feest gevierd. Administrateurs van grote ondernemingen met hunne dames ontmoetten er hun kennissen en vrienden. In het muziek-prieel speelde dan meestal een orkest, waarvan ik de naam van de pianist nog wel onthouden heb, een zekere meneer Van Ham. Voor de soos was het SS Bureau met een hele grote karètboom, en wat verderop stond een groot huis met een waringinboom op 't voorerf waarin de familie Klering van Berenberg toen woonde. Gaston Klering van Berenberg zat in dezelfde klas als ik op de lagere school in Djember. Maar nu over D.S.V.
Wat een plezier hadden wij als D.S.V. moest spelen tegen D.E.K. (afkorting van De Elf Koffieboeren). Bij D.S.V. hadden wij Weenink in 't doel en twee geweldige backs Van der Hoeven en Apon. Links, of was het rechts, uiterst was de enorm snelle Horster. D.E.K.-spelers kwamen voornamelijk van de koffie-onderneming Gunung Goemitir, gelegen even voor de lange tunnel bij Merawan. Als men met de trein richting Banjoewanggi ging en over de spoorbrug het station Merawan naderde keek men zo op de Besaran van de Koffie-onderneming Gunung Goemitir neer.
De uitslag van een wedstrijd tussen D.S.V. en D.E.K. was nooit te voorspellen maar wel het samenzijn na de wedstrijd, meestal met makanan en minoeman. D.S.V. heeft zelfs Bep Bakhuis op bezoek gehad, tjoba vraag maar aan Bakhuis, hij speelde toen in de club van de B.P.M. In welk jaar 't was weet ik niet meer. Zijn kanjers loeiden toen al keihard van het middenveld. Natuurlijk kalah D.S.V. met hoeveel nul weet ik ook al niet meer. In Djember kende toen iedereen iedereen. Klein maar heel gezellig was die stad. Weet je nog zwembad Soekoredjo met daar in de buurt de Mop? Ajo laat ook iets van je horen als je uit Djember komt. Stijl hoeft niet goed als maar geef geluid en wordt verstaan boleh hantam kromo.

DIG.

TWEE WIJZEN UIT HET OOSTEN

Twee geneesheren die men niet vaak op een plaatje kan krijgen: Dr. Gunawan (rechts) uit Tjisaroea, longspecialist en momenteel in de belangstelling door zijn veelbelovende onderzoekingen op het gebied van kanker en Dr. Rama Polderman, bekend homoeopaath en yoga-deskundige uit Baarn. Zij ontmoetten elkaar bij wederzijdse vrienden, de fam. van Gennep in Den Haag. Reden voor ons om er ijlings heen te gaan om deze voorstanders van geneeswijzen door de natuur, te vereeuwigen. En met hun belangrijke werk veel succes toe te wensen, met vooral een "poekoel teroes"!

(Vervolg van "Straat van Vrije spelling")

Als men je maar begrijpt...... hoewel ......ik vraag me eigenlijk af hoeveel gewone luitjes zouden weten wat een "Wather Either" is. In ieder geval inderdaad "geen van beide"...... geen water en geen heet water!
En tot slot, één van de fraaiste winkelopschriften zag ik wel in mijn geliefde Solo, MEBEL "SIERAD". In beide woorden is een klinker weggelaten maar niettemin klinkt het geheel als een tong tong!
Pukul terus, onbevreesde taalvernieuwers, pukul terus!

ROGIER

EEN ROTS IN DE BRANDING

Hoe sterk de band kon zijn tussen hen en ons.

Dit verhaal schrijf ik om de nagedachtenis te eren van onze kokki en onze djongos. Ze hebben op Java gedurende 25 jaar voor ons gewerkt, voor en na de tweede wereldoorlog. Iets wat menige Europeaan, die in de tropen heeft geleefd, ons woordelijk zou kunnen nazeggen zonder jokken. Wat ons personeel, desondanks, uitzonderlijk maakte, zijn incidenten die dateren uit de Jappentijd en de nasleep daarvan. Ik zal dit verhaal zo onnadrukkelijk mogelijk vertellen, omdat het voor mij geladen is met emotie. Als je die nog eens de nadruk gaat geven ook, wordt de warmte ervan verkild door iets wat op kouwe drukte lijkt. Dus hier volgen alleen maar feiten.

Mijn man was planter. Toen de oorlog in Indië op uitbarsten stond, woonden we aan de Noordkust in de buurt van Pamanoekan en hadden twee kleine kinderen, met een derde op komst. Mijn man behoorde tot de z.g. noodformatie, wat betekende dat hij op de onderneming moest blijven om het werk aan de gang te houden in plaats van onder de wapenen te gaan, zoals de andere employé's. Vrouwen en kinderen verlieten het emplacement omdat de plaats werd beschouwd als een mogelijk invasiepunt, en daarom extra gevaarlijk.
Ik vond met de kleintjes een onderkomen in een berghotelletje, in de Preanger.
Kort daarna landden de Jappen, inderdaad op Pamanoekan. Ik hoorde er over door de radio, en ontving daarna tien dagen lang taal noch teken van mijn man. Over de ongerustheid waarin je onder zulke omstandigheden leeft zal ik hier niet uitweiden. Iedereen kan zich die voorstellen, en genoeg van u zullen iets dergelijks uit eigen ervaring kennen.

Mijn man had de opdracht, in geval van een plaatselijke invasie, met een aantal inheemse recruten die de landwacht genoemd werden, een brug onbruikbaar te maken, de weg naar het binnenland te blokkeren, en daarna met zijn patrouille terug te trekken op Bandoeng. Vóór hij aan dit karweitje begon gaf hij onze djongos een spaarbankboekje, hem uitleggend dat je op zo'n ding geld kon krijgen bij het postkantoor, en dat het aan mijn adres verzonden moest worden zodra het ondernemingsloket openging. Maar toen de djongos 's morgens vroeg deze opdracht wilde uitvoeren, werd het kantoortje juist gerampast. Hij besloot het boekje liever bij zich te houden en ging naar ons huis terug. Ook daar, en overal eromheen, waren rampassers bezig. Hij deed alsof hij een van de hunnen was, zocht wat bullen bijeen waarvan hij meende dat we later blij zouden zijn ze nog te hebben, borg ze op in zijn kamponghuis en ging te voet op weg om ons een en ander te berichten.
Allen die Java kennen weten wat het wil zeggen, bergen als de Tankoeban Prahoe op en af te wandelen. Een zware tocht van meerdere dagen. De djongos wist niet dat mijn man hem op die tocht was voorgegaan, eveneens te voet omdat zijn transport totaal onklaar was geraakt en zijn patrouille weggesmolten. Na de Prahoe klom mijn man, onvermoed gevolgd door de djongos, nog een paar bergen over, Bandoeng vermijdend, dat inmiddels bezet was door de Jappen, pardon, de Nippen.
Uiteraard was ik dolgelukkig mijn echtgenoot heelhuids terug te zien. Een vreugde die nauwelijks getemperd werd door het feit dat we ons hotel uit moesten omdat we het niet meer konden betalen. De banken waren geblokkeerd, onze contanten op. We hadden niets dan twee kindertjes, een half-af derde, en twee koffers met kleren en babyvoedsel. Op een nabijgelegen koffieonderneming konden we gelukkig terecht in een leegstaand biliken plantershuisje. Primitief, maar met een onwaarschijnlijk prachtig uitzicht. De heuvel waarop het stond droeg de eveneens prachtige naam Boemi Kassi. Voor de lezers van Tong-Tong hoef ik die niet te vertalen. Ik zeg er alleen bij dat het, in ons geval, een opmerkelijk toepasselijke naam bleek te zijn. Midden in de oorlogstijd beleefde ik er een zwangerschap als een feest.

We vonden in de goedang een zak met oude rijst, zo aangevreten door kleine beestjes dat de korrels lintjes trokken als je ze tussen je vingers door liet glijden, en een kleinere zak met uitgedroogde bruine bonen. We vonden ook een spènkast met een achterkant van gaas, waardoor je een massa verleidelijke blikjes kon zien staan. Maar de kast was op slot, dus we bleven eraf. De oorlogsmentaliteit van grijp-wat-je-kunt had ons nog niet in de klauw. We zetten ons tot een leven van bruine bonen met rijst, en wachtten op de baby, allang blij dat we nog leefden.
De djongos bereikte ondertussen het hotelletje, bevond dat we weg waren en volgde ons spoor naar Boemi Kassi, presenteerde het spaarbankboekje tegelijk met het rampasverhaal en bezichtigde onze nieuwe behuizing.
„U zou hier wel wat personeel kunnen gebruiken", opperde hij.
„Jawel", zeiden we, „maar we kunnen het ons niet veroorloven. We hebben geen cent".
„Dat doet er niet toe", zei hij, „ik ga meteen de kokki halen".
We waren toch al onder de indruk van zijn aanhankelijkheidsbetoon, maar dit aanbod sloeg alles. In onze kleinhartigheid vroegen we ons af of hij misschien alleen een smoes had verkocht om met goed fatsoen weg te komen. Maar nee.

Hij wandelde werkelijk dat hele rot eind terug naar de kust en lichtte het oude wijfje in dat zijn vrouw was. Ze was ouder dan hij, de kokki, naar Indonesische begrippen was ze een nènèh.
Maar ze zette, net als haar man, zonder bedenken de ene voet voor de andere. Binnen veertien dagen stonden ze voor ons, met hun hebben en houwen in een bundeltje. Ze gingen voor ons aan het werk zonder gadji. Ze aten mee van de rijst met bonen, waar de kokki allerlei wild groen aan toevoegde uit de oetang: kangkoeng, zuring, uienkruid.
Dingen die ik nooit had kunnen vinden omdat ik niet eens wist dat ze bestonden. Evenmin als ik in voorgaande jaren had geweten dat we niet werden bediend door zomaar personeel, maar door vrienden. Het spaarbankboekje kwam van pas ook. We mochten er een tijd lang honderd roepia per maand afhalen. Oude, harde guldens, waarmee je vreselijk dure dingen kon kopen, zoals suiker en zelfs zout. De maanden waarin dit voorschrift van de bezetters van kracht was voelden we ons steenrijk.
Toen kwam de baby, en het waren er twee. Jongetjes. We hadden ze niet besteld, maar ze waren me meer dan welkom. Boemi Kassi, Boemi Kassi. Het kon niet op, leek het wel.
Drie weken na hun geboorte werd mijn man geïnterneerd, en de twee oudste kinderen werden ziek. Blijven op die afgelegen plek was te riskant. Dus beste-

(lees verder volgende pagina)

gen we de vrachtwagen van een arangbrander, een van de weinigen die nog benzine kon krijgen voor zijn vehikel. Arang had prioriteit, het was onmisbaar voor de bevolking. En in Bandoeng zei ik mijn oude getrouwen dat ze nu door moesten reizen naar hun veilige kamponghuis in Poerwadadi. Ik kon de verantwoording voor meer dan mijn vier kinderen niet op me nemen. Ze huilden, djongos en kokki, maar ze gingen.
Er volgden zware weken van zoeken naar asyl, maar zo verlicht door hulp uit onverwachte hoeken dat de last nauwelijks drukte. Een ongemakkelijke tijd, maar niet een ondragelijke; op mysterieuse wijze blééf het Boemi Kassi.
Ik vond tenslotte onderdak in een huis waarin zich meerdere vrouwen hadden verzameld die in net zulke omstandigheden verkeerden als ik.
Van daaruit reed ik op een dag per sado naar het ziekenhuis om mijn oudste zoontje op te zoeken, ernstig ziek, maar gratis, vakkundig, en vooral liefderijk verpleegd. Op die rit kwam ik een dagang tegen die pisang ventte. Tot mijn stomme verbazing herkende ik in hem de djongos. Hij herkende mij ook. Ik liet de sado stoppen, de djongos smeet zijn manden over de grond. Hij kwam aanhollen, omklemde snikkend mijn knieën en riep: „bent u daar eindelijk! Waar woont u nu?"
Ik begon meteen: „maar ik kan me niet veroorloven . . ." en hij antwoordde nog voor ik uitgesproken was: „. . . doet er niet toe." Werkelijk, ik overdrijf niet.
Drie dagen later stonden kokki en hij weer voor me en hielpen als vanouds.
Na maanden brachten ze ons tot de poorten van het kamp waar de kinderen en ik in moesten en huilden omdat ze niet mee naar binnen mochten.
En nog ben ik niet uitgekwinkeleerd over deze mensen-uit-duizenden. Het volgende stukje betreft voornamelijk de oude vrouw die onze kokki was.
Toen we op de onderneming terugkwamen na de oorlog, was het bersiaptijd. We leefden in een terreurtoestand, weggemoffeld onder een schijn van vrolijke luxe. Het personeel hadden we bij terugkomst teruggevonden in hun kamponghuis; een aandoenlijk weerzien.
We zaten op een middag thee te drinken in de zijgalerij. De kinderen speelden met autotjes op de stoeprand. Er zwaaide plotseling een militaire truck het erf op; hij stopte drie meter van ons tafeltje. Uit de cabine stapte de commandant. Op de laadbak erachter richtte een jeugdige pelopper de loop van een op voetstuk gemonteerd machinegeweer en liet het wapen suggestief heen en weer zwaaien, de kinderen en ons bestrijkend. De commandant sommeerde mijn man hem medicijnen te verschaffen voor zieken onder zijn troepen. De kinderen, beseffend dat er iets ernstigs aan de hand was, keken om naar ons. Maar we gedroegen ons alsof er gewoon een klontong op bezoek was of zo, zodat ze gerustgesteld verder speelden. Overhaast weglopen was het domste wat je doen kon.

Mijn man legde de commandant uit dat hij geen medicijnen in huis had. Ze waren te krijgen in het ondernemingsziekenhuis aan de kleine aloon-aloon, van de Indonesische arts. Dit antwoord zinde de man kennelijk niet. Hij fronste, en de pelopper begon met de trekker van het machinegeweer te spelen. Op dit moment van crisis verscheen ongeroepen ons oude kokkietje om de hoek van het huis. Ze naderde als gewoonlijk erg rustig. Ze hurkte bedaard voor de stoeprand, tussen de kinderen en de truck, en keek pal in de loop van het geweer, met om haar mond het vage, serene halve glimlachje van altijd.
Iedereen was een ogenblik doodstil.
Toen blafte de commandant een order. Hij sprong de auto in, de pelopper drukte de geweerloop omhoog, de truc reed het erf af, de kinderen speelden verder. De kokki nam het theeblad van de tafel en wandelde naar de keuken terug. Nog altijd zweeg iedereen. Van mijn kant althans was dat een soort van shock-reactie. Pas later heb ik de oude vrouw om de magere schouders kunnen vatten, in dank voor het mooiste moedige gebaar dat ik ooit iemand met eigen ogen heb zien maken.
Dat jaar brachten djongos en zij ons naar Priok, omdat we voorgoed naar Holland teruggingen. Ik wist hoe ze zich voelde: zoals ik me gevoeld zou hebben als mijn eigen kinderen me, nog geen tien jaar oud, waren afgenomen. Haar hart brak in tweeën. Zo lang ik leef zal ik niet vergeten hoe ze wegstrompelde langs de kade, blind van tranen.
Het brieven- en pakjes uitwisselen duurde helaas niet lang; het nieuwe Indonesische régime maakte het onmogelijk. Maar vijf jaar geleden kwamen we, gedurende een lange reis, drie dagen op Java terug en bezochten de oude onderneming. Hij leek een leeg schelpje op het strand van de tijd. We vonden er onze oude chauffeur. Of eigenlijk, hij vond ons. Hij woonde daar niet. Maar een oude mandoer had een profetische droom gehad en hem gewaarschuwd dat we binnen een week zouden verschijnen. Ook deze mandoer was present. Van hun hoorden we dat de djongos dood was. Maar de kokki woonde nog altijd op Poerwadadi. We zochten haar op. Ze was hoegenaamd niet veranderd. Alleen had ouderdom haar sereniteit vervolmaakt, zodat aardse narigheden haar niet meer deerden. Ze verzocht me, mijn zonnebril af te zetten, bekeek me aandachtig, en zei vriendelijk: "Ja, oud geworden".
„Het is ook zo'n lange tijd, kokki, twintig jaar", zei ik.
Ze riep verbaasd: „twintig jaar?" want de vlerken van de tijd hadden geen schaduw op haar achtergelaten.
Nu is ook zij dood; Iping, de chauffeur, heeft het ons bericht. Ik gedenk haar zoals ik het mijn eigen moeder doe.

E. MEIJER-BROUWER.

LOGEER ADRESSEN IN INDONESIË

Hieronder drukken wij een bijgewerkte en aangevulde lijst af van particuliere logeeradressen in Indonesië, welke door abonnées gaarne werden aanbevolen.

JAKARTA
Christian Guesthouse "Petra", Jl. Wahid Hasyim 67, tel. 45149, P.O. Box 2683. Overnachting en ontbijt $ 6 p. persoon, incl. kleine was en diensten. Kinderen beneden 12 jaar $ 3.

BOGOR
Hotel "El Sana", Jalan Sawojajar 36, tel. 1552. Kamer m. ontb. v. 2 pers. Rp. 4000,— p. dg. Vol pens. v. 2 pers. p. dg. Rp. 5000,—. Bet. mogelijkh. in Rp. of Dollars.

BANDUNG
Nj. Arnolts-Onong Djayanegara, jl. Riauw 79, Bandung.

*

Mevr. C. Sijnjal, jl. Cipto 17, Bandung.

*

Mevr. Nataningrat-Supit, jl. Damar 5 (weg naar Lembang) Kamer 1e of 2e verd. met terras en mooi uitzicht. Logies en ontbijt Rp. 4000 p. pers. p. dag (ca. *f* 26,—), lunch en diner elk Rp. 1500. Ind., Sundanese, Chinese en Eur. keuken. Auto te huur, Rp. 900 p. uur, benzine Rp. 50 p. liter (okt '74).

*

Fam. Pallencaoe (Cisitu's International Guesthouse "Sangkuriang") Jalan Cisitu 45b (Jalan Sangkuriang) Telefoon 82420-82285-82286-Bandung. Prijs per kamer met eigen gemakken inclusief ontbijt voor een Single vanaf $ 9,—. Voor 2 personen met ontbijt vanaf $ 12,50 + 21 % bel. Ook beschikbaar goedkope accomodatie voor "doe het zelf" reizen, op basis van "share accomodatie" en kost $ 2,50/bed (minimaal 2 bedden - maximaal 4 bedden in een kamer. Gelieve bij aankomst in Bandung op te bellen voor eventuele vrij vervoer bij afhaling van het station. Ook maaltijden beschikbaar voor $ 2,— p. pers. voor Indonesisch eten, $ 2,50 p. pers. voor Europees/Chinees eten. Auto te huur voor Rp. 900 p. uur in de stad. Auto's beschikbaar voor diverse uitstapjes buiten de stad, met speciaal tarief voor de betrokken gast van guesthouse zelf, dit zelf te bespreken met de familie. Voor verdere inlichtingen/reserveringen liefst drie weken van te voren, gelieve contact op te nemen met bovengenoemd adres.

*

Fam. W. Jahja, Dj. Veteran (Bungsu) 51, Bandung-Centrum. Tel. 50645.

Informaties, tips, rondleiding
Mocht u van plan zijn een groot gedeelte van uw Indonesië-reis in Bandoeng en omgeving door te brengen (een heel goed idee overigens!) en zit U een beetje met het idee dat U de weg niet meer zo best weet: de heer F. H. Fraeyhoven een doorgewinterde Bandoenger, geweest en gebleven biedt U zijn diensten aan. Hij heeft logeer-adressen voor U en weet genoeg over de Preanger (Parahiyangan tegenwoordig) om met U te gaan sightseeing, U tips en informaties te verschaffen over alles en nog wat. Noteert U zijn naam en adres: F. H. Fraeyhoven, jl. Moh. Toha, 151/203 A, tel. 50447. Als U hem eerst wil schrijven: P.O. Box 80, Bandoeng.

SINDANGLAIA
Wisma Pius XII, Sindanglaia, Djawa Barat (nader adres overbodig). Vacantiehuis met zeer groot aantal kamers, o.l.v. een internationale zusters-congregatie. Billijke prijzen.

SOLO
Voor kampeerders!
Gelegenheid tot kamperen in de omgeving van Solo en Tawangmanggu (op de Lawu) met eigen of gehuurde tent, voorzien van matrassen en dekens. Ook kan bemiddeld worden inzake hotels en particuliere logeeradressen in Midden- en Oost-Java.
C. V. "Libra" International Transport, Jl. Turisari 27, Solo, Postbox 64, tel. 2978.

YOGYAKARTA
Mevr. K. R. T. Martohusodo, jl. A. M. Sangaji 43, tel. 2194 Yg. Beschikb. 3 double-rooms met eigen badkamer en toilet. Groot, oud, koel huis. Hartelijke gastvrije ontvangst. De familie kan behulpzaam zijn bij het opstellen van een programma van tochten in de omgeving. Nederl. wordt gesproken. Ook beschikb. een aardige villa in Kaliurang, 25 km ten Noorden van Yogya (± ½ uur rijden) aan de voet van de Merapi met koel klimaat, mooie omgeving en gelegenh. tot bergbeklimming.

*

Mevr. Soemari, Jalan Dr. Sutimo 9, Yogyakarta, tel. 3010. Zeer gastvrij adres. Mevr. Soemari beschikt over uitstekende adressen over heel Java, waar men bereid is houseguests op te nemen. Het hele hoofdgebouw met 3 ruime kamers beschikb. uitsl. voor gasten, Antiek meubilair. Behulpzaam bij 't organiseren van tochten en assisteert bij oplossen van event. problemen. Voor verblijf van meer dan 2 weken kan - zowel voor logies met ontbijt als voor vol- of half pension - reductie worden verleend. Hierover kan gecorrespondeerd worden.

*

Fam. Njoman-Taher, jal. Gambir 17, (Banciro). Jogya. De Heer Njoman is leraar-Engels aan de Mulo geweest en is bereid excursies te organiseren. Het echtpaar spreekt goed Ned. Rustig in stille buurt. Grote kamer beschikb., el. licht en waterl. Prijs in 1973: Rp. 2500 (*f* 16,50) voor 2 pers. per dag voor overnachten en ontbijt.

*

Mej. Ignatia Pradjasuto, Jl. Colombo Samirono Baru 5. Hartelijke ontvangst, billijke prijzen. Single + ontbijt Rp. 2500, double + ontbijt Rp. 4000, lunch Rp. 750, diner Rp. 750.

*

Eenvoudige beschaafde Indonesische familie geeft tegen civiel tarief logies. Fam. Soejitno, Complex Colombo 10, Demangan - Yokjakarta - Indonesia. Zeer goede referenties. Inlichtingen: tel. 85 19 28 / 55 68 35.

SALATIGA
H. Rademaker, Jalan Buksuling 14, Salatiga en J. F. C. Coers, Jalan Jangkungan 20, Salatiga kunnen bemiddelen bij het zoeken naar logeerruimte, excursies, etc. De Heer Coers beschikt soms over enige accomodatie.

SURABAYA
Bij de fam. Dr. Amir Hoesin, bekende oogarts in Surabaya aan de Panglima Sudirman (ex Palmenlaan) 28/30 zijn kamers te huur. Eigen gemakken en toegang.

MALANG
Ir. Tahir, jl. Tenaga 1, Blimbing (Malang).
M.I. Darwis, Kawistraat 40, Malang - Indonesia.

*

Familie Soehardjo, zeer goed adres. Europees georienteerd. Jl. Tangkubanprau 1, Malang.

*

Mevrouw Dradjat, Jln. Bromo 9, Malang.

*

Mevr. Hutomo-Wiwoho (Emmy Oei Oen Ho), Taman Wilis I.

*

Hr. Sutrisno, Jl. Diponegoro 19.

*

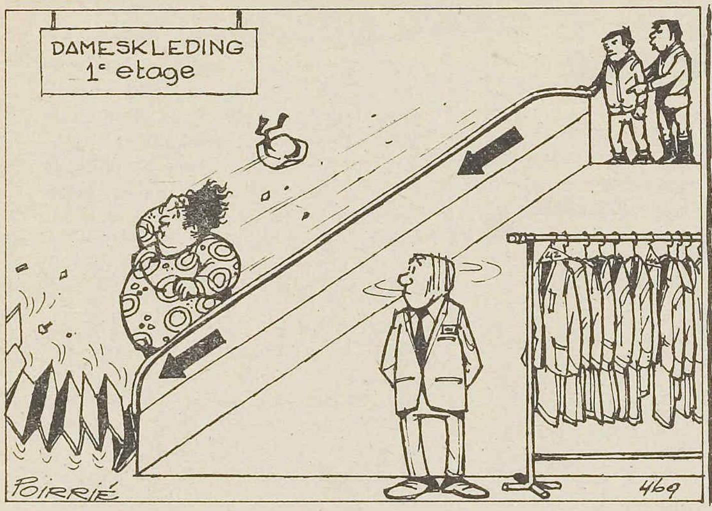
Guesthouse "Wisata Irdjen", "Kaliklatak" Estate 1013 HA. Rubber, koffie, vruchten, nootmuskaat, kruidnagelen, cacao. 50 km. eigen weg door de plantage. Bergen en de straat van Bali. Eigenaar: De Hr. R. Soehoed Prawiroatmodjo die samen met zijn vrouw ook het beheer heeft over units en bungalows. Westers georienteerd. Adres: "KALIKLATAK" ESTATE BANJUWANGI, Telef. 323-736.

BALI
Singaradja. Fam. Made Oka Nurdjaya, jalan Ngurah Rai 21, tel. 613. Kamer met logies Rp. 700. Ontbijt, lunch, diner Rp. 550 elk. (1974). De zoon woont in Den Pasar en kan gasten van het vliegveld ophalen en naar de stad brengen. Vandaar naar Singaradja per taxi (c. 90 km). Het echtpaar spreekt Nederlands. Electr. licht en voldoende water.

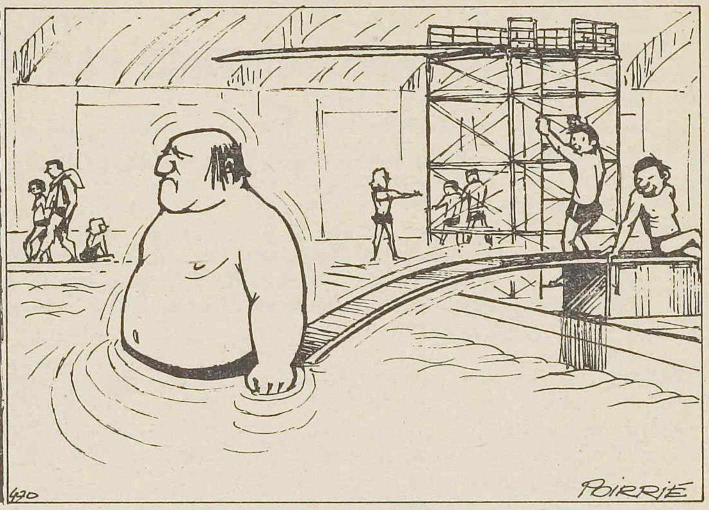
*

Denpasar. Bij Wismasari Inn een prettig gelegen logement in de stad Denpasar, met waterleiding, electrisch licht, ontbijt en cold drinks. Voor reservering verzoeke te voren te schrijven aan de eigenaar en manager: de heer Wayan Dangin WISMASARI INN, jalan Majen Sutoyo No. 1, Denpasar, Bali, Indonesia.

N.B. Willen degenen, die gebruik maken van de logeeradressen in Tong Tong, eerst schrijven naar het betrokken adres. Dit ter voorkoming van teleurstelling in geval van volboeking of indien het adres inmiddels is opgeheven !

"Tante Feetje eet ook véééél teveel babi-panggang"

"......Oom Koos trouwens ook!"

DE NIEUWE STRAATNAMEN VAN DE STAD SOERABAJA

Destijds ontleend aan het Nieuw-Soerabaiasch Handelsblad.

Op deze lijst staan eerst de oude-, daarnaast de nieuwe straatnamen. Aangezien U de oude straatnamen allemaal goed kent, heb ik eerst deze genoemd, in alfabetische volgorde en daarnaast de nieuwe Indonesische. Ik hoop dat U er wat aan heeft.

GHB

A

Admiraal Helfrich Boulevard, Dj. Raja Hang Tuah - Admiraal Ferwerdaweg, Dj. Pati Unus - Ambachtsschoolweg, Dj. Pekulen Lor - Abattoirweg, Dj. Pembantaian - Alexanderlaan, Dj. Sindoro - Altingstraat, Dj. Truodjojo - Aloon Aloon straat, Dj. Pemuda.

B

Boomstraat, Dj. Brandjangan - Bataviaweg, Dj. Jakarta - Batavia Dwarsweg I, Dj. Jakarta Barat - Batavia Dwarsweg II, Dj. Jakarta Timur - Brugstraat, Dj. Karimundjawa - Boerhaveweg, Dj. Kemajoran Baru - Bokkensteeg, Dj. Margi - Brouwerstraat, Dj. Hadji Misbach - Boomdwarsstraat, Dj. Mliwis - B.A.S. straat, Dj. Pawijatan - Benauwdesteeg, Dj. Prendjak - Boschlaan van den, Dj. Modjopait - Baudstraat, Dj. Sriwidjaja - Blakang Polack, Dj. Sulung Tengah - Buttewegstraat, Dj. Tandjunganom - Bourbonstraat de, Dj. Tangkuban Prahu - Bergdwarsstraat, Dj. Niaga Samping - Bibisovervaart, Dj. Niaga Tambang - Bothstraat, Dj. Dr. Wahidin.

C

Cloonstraat van, Dj. Ir. Anwari - Citadelweg, Dj. Benteng - Chin. Kerkhofweg, Dj. Girilaja - Constructiestraat, Dj. Kalisosok - Cannalaan, Dj. Kusuma Bangsa - Comedieplein, Dj. Merak - Comedieweg Oude, Dj. Penghela - Cligneweg, Dj. Perwira - Coen Boulevard, Dj. Raja Dr. Sutomo - Chin. Tempelstraat, Dj. Tepekong - Colignystraat, Dj. Tunggorono - Chin. Voorstraat, Dj. Pentjinan Kulon - Carpentierstraat, Dj. Untung Suropati - Camphuislaan, Dj. Chairil Anwar.

D

Donkersteeg, Dj. Niaga Dalam - Derxplantsoen, Aloon Aloon Patjar Keling - De Ruyterplein, Aloon Aloon Bawono - Dwars Waterstaatsteeg, Dj. Djankar - Den Helderweg, Dj. Djohar - Dammestraat, Dj. Djolotundo - Deventer van Laan, Dj. Genteng Besar - Daendelstraat, Dj. Imam Bondjol - Dwars Brugstraat, Dj. Kangean - Darmoplein, Dj. Taman Maijangkara - Dwars Zeemanstraat, Dj. Nachoda - Derxstraat, Dj. Patjarkeling - Derxdwarsstraat Gg I, Dj. Patjarkeling Gg I Derxdwarstraat Gg II, Dj. Patjarkeling Gg II - Derxdwarsstraat Gg III, Dj. Patjarkeling Gg III - Derxdwarsstraat Gg IV, Dj. Patjarkeling Gg IV - Derxdwarsstraat Gg V, Dj. Patjarkeling Gg V - Derxdwarsstraat Gg VI, Dj. Patjarkeling Gg VI, Derxdwarsstraat Gg VII, Dj. Patjarkeling Gg VII - Derxdwarsstraat Gg VIII, Dj. Patjarkeling Gg VIII - Derxdwarsstraat Gg IX, Dj. Patjarkeling IX - Derxdwarsstraat Gg X, Dj. Patjarkeling Gg X - Dwars Nieuwe Hollandsstraat, Dj. Pesapen Djetis - Diemenstraat van, Dj. Ronggolawe - Dijkermanstraat, Dj. Sindu Negara - Dwars Herenweg, Dj. Tambak bajan Tengah - Dokweg, Dj. Limbung.

E

Emmapark, Dj. Taman Apsari - Evertsenstraat, Dj. Embong Baskoro - Emmalaan, Dj. Dijeng - Elfwoningenweg, Dj. Penempur - Excelciorweg, Dj. Tembok Sajuran Gg III.

Sjani kon niet scheiden van Merauke

II

Schetsen uit het voormalig Ned. Nieuw Guinea

door H. Neeb

Sjani was een oorlogsvrijwilliger van het KL., die na de demobilisatie in 1954 in Merauke was achtergebleven. Hij besloot zijn grote voeten hier in de modder te planten, liever dan terug te gaan naar de Noord-Hollandse klei.

Waarom nu juist in dat rotgat? Wel, gewoon, omdat hij er nu eenmaal gelegerd was, omdat hij het leven in Nieuw-Guinea prettig en gemakkelijk vond en omdat hij er een klein nijver Papoea-meisje tot gezellin had genomen. Het was in het begin een vreemd gezicht, die twee samen te zien. Maar in Merauke wen je aan alles.

Eens per dag ging hij voor boodschappen op stap met de kleine Manoeri achter zich aan. Hij groot, donkerblond met blauwe ogen, bewegelijk, met steeds een opgewekte zin of groet voor iedereen binnen zijn stembereik. Zij een paar meters achter hem, klein, zwart met kroeshaar toch wel een lief, stil gezichtje, de ogen naar de grond gericht, zeulend met allerlei artikelen. Hij had haar na overname van haar familie eerst grondig gereinigd en toen bij beetjes de praktische kanten van het leven met een Hollander bijgebracht. Zij werkte de hele dag, zoals dat thuis was geleerd. Alleen dat al was voor Sjani in de tropische warmte een groot gemak. Hij betaalde haar niet, maar gaf haar onderdak in zijn hut, eten en enkele kledingstukken. Op praktische gronden werd hij algemeen geacht met haar getrouwd te zijn, voorlopig althans.

Haar ouders trokken eens per week naar het dorp om er op de markt enige knollen voor een paar centen te verkopen, die weer aan een plak geperste tabak werden uitgegeven. Na afloop kwamen zij steeds even langs het hutje om te zien en te horen of alles nog volgens de normen verliep. De belangrijkste reden voor hun wekelijkse bezoek was echter de blikjes corned beef en sliced peaches on syrup en het stuk brood, die Sjanie hun iedere keer meegaf als een soort eeuwigdurende vergoeding voor het gemis van de arbeid van hun dochter. Hoe Sjani verder heette wist niemand meer en hijzelf liet het maar zo. Vergissingen waren niet mogelijk, want in heel Nieuw-Guinea bestond maar één Sjani.

Na de demobilisatie was hij eerst motorist bij het radiostation geweest, daarna chauffeur op een kleine vrachtwagen en toen metselaar. Deze baantjes beschouwde hij meer als bezigheid dan als werk. Daarnaast was hij voortdurend in de weer andere mensen te helpen met allerlei klusjes. Hij wist overal raad op en kon alles. Hierdoor werd hij de vraagbaak en het hulpje voor iedereen, een fenomeen, dat een grote populariteit genoot.

Hij zei van zichzelf: "Ik ben hier net als Onze Lieve Heer, maar ik doe wel wat."

Tijdens zijn metsel-periode werkte hij mee aan de bouw van een pasanggrahan, een klein Gouvernements-hotel. Toen dit klaar was, werd hij er als beheerder over aangesteld. Zijn vindingrijkheid en zijn overtuiging alles te kunnen, gepaard aan enig begrip voor organisatie, aangeleerd in zijn diensttijd, deden hem als enige mogelijke kandidaat in dat baantje rollen. Hij was er zelf niet verbaasd over: "Natuurlijk kan ik dat. Altijd."

Met behulp van zijn ijverige vrouwtje en enige van haar familieleden draaide het hotelletje onder zijn opgewekt toezicht naar tevredenheid van de gasten. Maar de bijbehorende administratie was een warboel. Sjani's lagere schoolkennis en wat hij later zo te hooi en te gras had geabsorbeerd konden niet op tegen de Gouvernementele normen en de eisen van de bureau-specialisten.

"Weet ik veel van al die moeilijke woorden. Refererend naar ons kenmerk WC/100/000/AZ...... daar beginnen ze al mee. En dan wat er allemaal daarna nog komt. Het is gewoon geen Nederlands meer. Ik begrijp er niets van. Maar ja, mijn een biet. Ze hebben mij aangenomen, dus vinden ze dat ik er geschikt voor ben. Dan moeten ze ook niet zo zeuren over die papieren.

Ik heb nu maar twee mappen genomen. Op de ene staat: "Onbelangrijke stukken" en op de andere een groot vraagteken. Dit bevalt mij goed. Ik leg iedere brief, die ik van daarginds krijg eerst twee maanden in de map met het vraagteken. Als er geen tweede brief komt over hetzelfde onderwerp met de vraag om nu eens te antwoorden, dan verplaats ik die brief naar de map Onbelangrijke Stukken, en daar blijft hij voortaan rustig liggen. Dat gaat best zo en voorkomt een heleboel onnodig geschrijf. Als ze iets beslist willen weten, bespreken wij het hier, wanneer ze op dienstreis toch eens langs komen. Een paar biertjes erbij en alles is weer in orde.

Maar op een keer moest ik waarachtig

(lees verder pag. 27, 1e kolom)

Sommige misverstanden schijnen het eeuwige leven te hebben. Het eerste is dit: dat de redaktie verantwoordelijk zou zijn voor de inhoud van hetgeen medewerkers ons zenden. Wij plaatsen iedere bijdrage mits zij voldoet aan zekere eisen wat betreft onderwerp, wijze van behandeling en stijl.

Maar publicatie betekent niet dat wij het met elke regel van zo'n bijdrage eens zijn. Een behoorlijk betoog of zelfs vertoog wordt geplaatst, ook al zijn we het er in het geheel niet mee eens. Wie het met een opstel in Tong Tong niet eens is krijgt volle gelegenheid, van zijn afwijkende mening blijk te geven.

Uit de botsing der meningen ontspringt de waarheid. Zo komen wij tot het tweede misverstand. Wie wil reageren op een bijdrage in Tong Tong wordt verondersteld dit te doen met vermijding van boze exclamaties ter vervanging van argumenten. Naar aanleiding van het eerste stuk van de heer Neeb over "Merauke, het modderigste dorp ter wereld" (TT van 15 mei) schrijft ons een lezer, dat hij dit een "dom kletsverhaal" vindt. Hij heeft het volste recht op zijn mening en kan die, mits gedocumenteerd, óók in Tong Tong kwijt, met vermijding van kwalificaties als deze. De bezwaren van de briefschrijver richten zich intussen in de eerste instantie niet eens tegen de heer Neeb, maar tegen de redactie, die Merauke de toegangspoort tot Boven Digoel noemde. Dit is onjuist, waarvoor onze excuses. Onze vergissing stond in het bij het artikel gevoegde kadertje van de hand van de redactie. Onze excuses dus ook aan de heer Neeb, die ten onrechte verdacht wordt van iets, dat hij niet gedaan heeft.

Voor het overige beperkt de kritiek van onze briefschrijver zich - behalve dan tot exclamaties - tot de verzekering, dat "de missie die ongeveer 100 jaar geleden in Zuid Nieuw Guinea in aktie kwam, de bevolking land- en tuinbouw, begrip voor hygiëne enz. heeft bijgebracht." Waarvan akte.

Een - neen elk! - stuk waarin de "uiteraard subjectieve" indrukken van de heer Neeb gedocumenteerd en met vermijding van kwalificaties aan kritiek worden onderworpen is ons welkom, maar loze kreten zullen worden geseponeerd!

J.H.R.

Journalistiek fatsoen of onfatsoen

Over een ingezonden stuk en de journalistieke code

Wie zich in de journalistiek begeeft, moet kunnen beschikken over een stevige huid. Zijn werk zal van tijd tot tijd reacties oproepen, waarvan sommige niet al te vriendelijk zijn. Tjalie kon ervan meepraten. Een gedachtenwisseling over onaardige brieven heeft meestal niet veel zin, want de meeste van die onwelwillende reacties zijn kreten uit het overkropt gemoed, maar bevatten geen argumenten. Men maakt zich boos en blaast stoom af. Het enige wat men ervan zeggen kan is: Goed gebruld, leeuw! - en vervolgens overgaan tot de orde van de dag. Nicht ärgern, nur wundern.

Naar aanleiding van de Journalistieke Herinneringen over Atapoepoe en Atamboea (TT no. 21 van de 20e jaarg.) ontving de redactie weer zo'n hartekreet van een klaarblijkelijk verbitterd man, die niet vergeten kan en nog minder vergeven. Hij eindigt weliswaar zijn brief met de woorden: met vriendelijke groet, maar ik heb mijn twijfels aan de oprechtheid van deze woorden. Overigens onze waardering voor het feit, dat deze briefschrijver zich niet in anonimiteit hult, maar zijn brief met zijn volle naam ondertekent. Anders was zijn epistel trouwens onvoorwaardelijk in de prullemand terechtgekomen. Wij strijden met open vizier en verwachten van tegenstanders of anderszins bezwaarden hetzelfde.
Onze briefschrijver laat ik nu aan het woord:

Journalistieke Herinneringen
in Uw uitgave nr. 21
door ene sudara JHR
Waarde Redactie,
Met respect voor deze meneer zijn journalistieke gaven en met bijna tranen in mijn ogen als ik denk aan zijn ontroerende ervaringen, kan ik mij niet aan de indruk onttrekken, dat deze man op het aantal reizen met Sukarno ingeladen werd in één van de vliegtuigen die vooruit werden gezonden, afgeladen met kisten met vlaggetjes waar de opgetrommelde bevolking onder dwang moest mee gaan zwaaien.
Ik ben blij, dat deze figuur met zijn noch noch het maar bij één aspect laat afweten. En als ik dit aspect doorneem, dan krijg ik dezelfde smaak in mijn mond als toen sudara Jones, de Amerikaanse ambassadeur, samen met Sukarno in Medan, zo nodig zijn merdeka kreet te berde moest brengen.

De eerste alinea van deze brief is al niet erg aardig. Zij insinueert dat ik in zekere zin mede verantwoordelijk zou zijn voor het zwaaien met vlaggetjes door een opgetrommelde bevolking, door te reizen met een vliegtuig waarin deze voorwerpen werden vervoerd. Het gezelschap van Soekarno reisde meestal met één vliegtuig en alleen wanneer er van watervliegtuigen (met een veel kleiner capaciteit) gebruik moest worden gemaakt met twee. Met de hand op het hart kan ik verklaren, nooit vlaggetjes te hebben gezien, die in het vliegtuig of de vliegtuigen werden meegevoerd. Maar het is best mogelijk, dat dit gebeurde ten detrimente van de plaatselijke volksvlijt. Gunnen wij onze opponent the benefit of the doubt. Ik heb echter altijd de indruk gehad dat het „optrommelen" van de bevolking bepaald niet nodig was - zo in Indonesië als elders. Bezoek van het staatshoofd trekt altijd belangstelling, te meer daar waar de dagelijkse routine weinig afwisseling biedt als op buitenposten in Indonesië. Ja toch?

De tweede alinea van deze brief is mij niet helemaal duidelijk. Zij noopt mij tot een uiteenzetting die op het eerste gezicht weinig met deze brief te maken heeft. Onze briefschrijver tast namelijk de grondregels van het journalistiek gedrag aan. Ik ben nog opgevoed in de school der objectiviteit. U zult zeggen: objectiviteit bestaat niet, en dat is juist. Niemand kan zich losmaken van zijn verleden, zijn opvoeding en zijn achtergronden. Objectiviteit bestaat alleen in de natuurwetenschappen. Wat wij onder objectiviteit verstonden in onze jonge jaren was: te trachten naar beste weten en kunnen de werkelijkheid weer te geven. Te goeder trouw te rapporteren over gebeurtenissen en ontmoetingen, zonder aanzien des persoons. Van dat proces kon slechts afgeweken worden in uiterste gevallen, waarin volledige publicatie van de feiten onvoorstelbare schade zou aanrichten. Aan die stelregels houd ik mij nu al 65 jaar. Ik weet wel, dat dit niet meer de grote mode is, maar ik ben te oud geworden om nog veel te veranderen. Tegenwoordig is men „geëngageerd" of „gemotiveerd", d.w.z. men gaat uit van bepaalde vaststaande uitgangspunten en past zijn ervaringen daarbij aan. In Indonesië heerst een generaals-dictatuur en daar zijn nog talrijke politieke gevangenen; ook is er corruptie. Wie met afschuw van al deze zaken op de hoogte is en naar Indonesië gaat, weet dus al voor zijn vertrek dat het daar een misse boel is - en hij rapporteert dienovereenkomstig. Wat er goed is ziet hij niet, of wil hij niet zien, of past het zo in zijn verhaal dat het op een of andere manier toch tegen de Indonesische regering kan worden uitgespeeld. In Zuid-Afrika heerst apartheid. Wat goeds kan er komen uit Nazareth? Naar Spanje moet je niet meer toegaan, want daar regeert ook de reactie. Ga zo voort, ga zo voort.

Merkwaardigerwijze doet onze briefschrijver precies hetzelfde. Zij het dan vanuit 'n diametraal tegenovergesteld standpunt. Wij willen hem niet op één hoop gooien met de lieden die nu zoveel talent verspillen aan het jammeren over ons koloniaal verleden, maar wel leeft hij in een verleden, waar de grenzen duidelijk zijn getrokken: Soekarno was een schavuit en elk woord dat wellicht een ander licht op deze figuur zou kunnen werpen is dus hoogstens een sarcastische opmerking waard. Dat de geschiedenis niet geschreven wordt in kwalificaties van goed of kwaad, in zwart of wit moet onze opponent nog leren. Over de historische betekenis van de figuur Soekarno zijn de boeken nog niet gesloten, maar is daarom elk woord over die betekenis uit den boze?

Welnu, ondanks alles tòch geachte inzender, U hebt mij in de gelegenheid gesteld mijn journalistiek credo neer te schrijven. Nog altijd geloof ik daarin: geef naar beste weten en kunnen weer wat je ervaart, ook al doet dat soms pijn. Aan anderen, maar ook aan jezelf. Laat iedere twijfelaar zijn opinie daartegenover stellen, zo mogelijk met enige kennis van zaken en een zekere argumentatie. Hoe meer kritiek, hoe beter. Maar dan gefundeerd. Heeft onze briefschrijver bezwaar tegen onze conclusies? Laat hij aantonen of althans aannemelijk maken dat zij onjuist zijn. Hij doet mij nu denken aan de Nederlanders, die de wens van het overgrote deel der bevolking naar een „zaman normal" meenden te moeten interpreteren als: Mogen de Hollanders terugkeren! Terwijl zij alleen maar wensten, dat de tijd van stabiele lage rijstprijzen er weer zouden zijn.

JHR

UIT HET INDISCH FAMILIE ARCHIEF

Onze voornamen

U heeft, jaren geleden, in dit blad het stukje gelezen over de Indische familienamen, waarbij ook het aspect van de ,,omkeringen" werd belicht en de herkomst van dubbele en driedubbele geslachtsnamen. Maar ook van onze ,,doopnamen" is veel te vertellen. Wie weet, vormt dit stukje wel de aanloop tot een diepere studie van dit onderwerp dat, u zult het bemerken, erg interessant is.

Drukken die doopnamen in de eerste plaats het geluk uit van de ouders met de komst van de nakomeling, ook spreken zij boekdelen over de liefde van de ouders tot hun kinderen. Daarnaast geven zij de buitenstaander een helder inzicht in de afkomst, vaak de ontwikkeling en ook de gedachtenwereld van vader en moeder......

Natuurlijk tref je de zogenaamde ,,modenamen"; elke tijd heeft immers haar eigen idolen en zolang het maar bij Elvis of Sandra blijft is het wel goed.

Erger is het wanneer de politiek een woordje mee gaat spreken en je een naam krijgt van een persoon, die uit de gratie gaat. Je hebt dan graag iets over voor een officiele of niet-officiele wijziging.

Typisch voor ons zijn de Indische namen, die rechtstreeks verwijzen naar de plaats van geboorte of herkomst. Laten we hier maar eens mee beginnen: Elisabeth Deliana Stronck werd geboren in Kiseren (in Deli) en de naam van Deli Marie Kluth wijst ook op geboorte in dat deel van Sumatra. Cornelia Ngawine Mulder komt uit Midden-Java, de plaats is Ngawi en van Cornelia Batakkaria Bastiaans is het ook duidelijk dat zij in Sumatra werd geboren. Er zijn veel van die soort namen, ook bijvoorbeeld Medanisa (van Medan) en Ternatana (van Ternate).

Op enkele plaatsen waar de oud-Hollandse predikanten lang hun invloed hebben gehad, ontstonden vooral bijbelse namen, zoals op Ambon waar we treffen Samuel Isaak Kailola en waar de namen Abraham en Mozes meer voorkomen dan waar elders ook.

Grote veldheren, keizers en andere historische figuren spreken tot de verbeelding, en dus vinden we bij de vleet namen als Napoleon Geul, Napoleon Dartagnan Guerin, Julius Caesar Lindgreen. En klassieke namen ontbreken evenmin, gezien namen als Henry Horatio Binkhuysen, Robert Horatio Reyneke, Ophelia Miranda Hofland, enzovoorts.

Uit vele Indische familienamen blijkt nog het oorspronkelijke land van herkomst, maar die families blijken bovendien nog de oorspronkelijke voornamen graag te bewaren. Manuel Agostino de Rozario, Pasquale Quartero, Alvares Carlos Carea de Lizer, John Maria Moreno Calbo. Ook kan het vaak Duits zijn, zie maar, Carl Friedrich Wilhelm Otto Bismarck Von Oerthel, en Eugen Georg Muller, en Heinrich Wilhelm Lechleitner.

Het was een tijd erg deftig om Franse voornamen te dragen. Daarvoor behoefde je dan niet van Franse komaf te zijn. Thierry Jean Gersen, Silvain Hubert Mahler, maar ook Jeanne Camille Livain en Rince Etienne Lemaire. En de Britten hielden van namen als Robert Scott Keasberry, zoals de Armeniërs hielden van hun eigen namen, die klonken als Manok Makertisch Zorab, en andere.

Heel wat doopnamen verwijzen m.i. duidelijk naar de inheemse moeder, zie slechts Noorsina Magdalena Carels, Salina Henriette Schutte, Catharina Djembranie Reep en Johanna Nunumete Veerman.

Enkele families die zeer lang in Indië gevestigd waren, hebben toch oude Nederlandse voornamen of middeleeuwse voornamen gehandhaafd, waarvan ik noem Rijklof van Goens of Florimont Mutter.

Een andere categorie zijn de ,,engelachtige" namen, of die een duidelijk verband houden met de godsdienst: Seraphine Engeline Augustina Creutzburg, Deo Maria Regina Angelorum ter Horst, of Amanda Aldonce Loth en Katholine Adriana Misseyer.

Vaak was er een naam in de familie, die men wilde behouden. Viel dan het geslacht van de baby anders uit, dan ontstonden: Tjakkoline Vollmer, Dirkine van Riet, Aukeline Nettekoven. Ook werden normale namen vaak ingewikkelder gemaakt, zie slechts Chrisphina Wasch, Simonina Brüggel, Deodorothea Hendriks, Mariassine Krijgsman.

De stille wens naar geluk en voorspoed leeft overal en komt tot uitdrukking in Fortunatis Josephus, Futura Louise, Nina Favorita Wardenaar. Moeilijk te raden is de reden voor namen als Muritto Sittrop of Othmar ten Cate, maar we vinden een naam als Bianca Blanca Flora wel een beetje teveel van het goede. Stel je voor dat het schatje toevallig ,,item manis" wordt!

Er worden ook wel speciaal moeilijke namen uitgedacht, Hamilcar Leonides Guldenaar en Madzy Rezia Guldenaar.

De zeer uitgebreide familie Bloem en de aanverwante tak Overbeek Bloem vond een oplossing om de kinderen van de vele broers te onderscheiden, de een gaf al zijn kinderen 2 namen, de ander 3 enz. Zo ontstond een naam als Louis Napoleon Adolphe Arend Willem Benjamin Overbeek Bloem waarmee deze jongste telg zijn hele leven werd belast. Maar het kon nog erger, in 1892 woonde op Ambon een meneer, die tien voornamen droeg, hij heette A.B.C.D.E. F.G.H.I.K. Lans, en zijn broer had de andere helft van het alfabet! Maar de klap op de vuurpijl is wel het volgende. In Semarang werd op 10 april 1840 een zoontje geboren van de familie Wagehalsz. Dit lieve kind werd voorzien van maar liefst 15 voornamen, die ik u toch nog alle wil noemen: Johannes Hendrikus Jacobus Mauritius Engelbertus Lodewijk Michael Georgius Fredericus Robertus Bartholomeus Carolus Ferdinandus Gerardus Wilhelmus.

DICK VISKER

Indisch Familie Archief geeft (en vraagt) informaties over Indische geslachten. Kosteloos.

Vreelandsestraat 14, Den Haag tel. 070 - 45 44 06.

S.v.p. zelf geadresseerde, gefrankeerde enveloppe bijsluiten!

OPROEP AAN OUD-C.A.S.-SERS OVERAL TER WERELD!

De Carpentier Alting Stichting te Djakarta bestaat in 1977 75 jaar! Het bestuur van de oud-leerlingen heeft het plan opgevat om dit feit feestelijk te herdenken.

Op 3 september 1977 zal in het Congresgebouw te Den Haag naar aanleiding hiervan een feest op touw worden gezet waarbij wij natuurlijk zo veel mogelijk oud-C.A.S.-ers bijeen zouden willen zien.

Overal ter wereld zijn zij neergestreken en waar mensen uit het oude Indië wonen verschijnt Tong Tong. Daarom hopen wij door middel van dit bericht hen te bereiken. Velen komen jaarlijks naar Europa om familie te bezoeken. Misschien kunt u het volgend jaar zo regelen dat u op 3 september in Nederland bent, opdat dit feest waarlijk ook een grootse reünie wordt.

Tevens is het de bedoeling een herdenkingsboek uit te geven, waarvoor de bouwstenen echter door u allen moeten worden aangedragen om een zo gevarieerd en aantrekkelijk mogelijk geheel te verkrijgen. Kijk dus eens in oude albums en papieren en zend de redactie-commissie (p/a Mej. F. Swart, Wormerveerstraat 32, Den Haag) foto's en andere dokumenten betrekking hebbend op uw C.A.S.-tijd. Ook eigen leuke herinneringen zijn uiteraard van harte welkom.

Wacht niet te lang met inzenden, want wij hebben tijd nodig voor de samenstelling. En van uitstel komt meestal afstel, dus DOE HET NU!

Verblijd ons met een overvloed aan bijdragen; wij verdrinken daar liever in dan dat wij droog staan!

(Vervolg:
"Sjani kon niet scheiden van Merauke")

toch terugschrijven. Ik kreeg een aanmaning. Die ambtenaar was zeker een nieuweling of een Hollandse dikdoener. Nou goed, ik speel mee en schrijf terug. Je moet toch wel je best doen voor elkaar, niet waar. En misschien heeft die vent op z'n kop gekregen, omdat ik nog niet heb geantwoord en is hij nu kwaad. Je weet toch nooit precies waarom mensen vreemd doen.

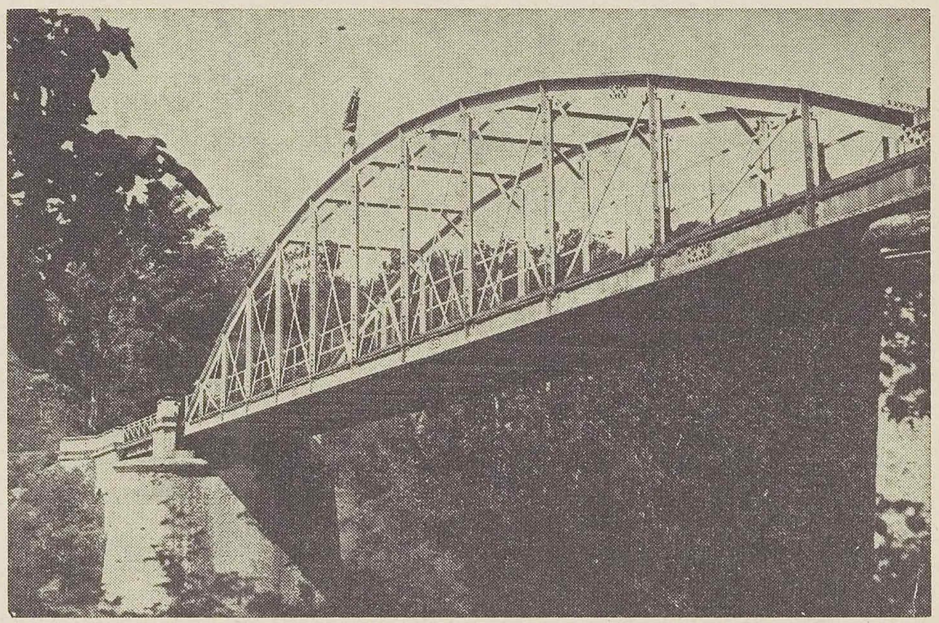
Ik heb me een hele middag in een kamer opgesloten om rustig die brief te gaan maken. Eerst een paar keer in het klad geschreven en toen op de tikmachine. Dat ding is een oud kreng. Ja, wat wil je hier: jaren niet gebruikt en met al dat vocht om je heen. De e zat te hoog, de o, a, p en al die andere open letters waren dichtgeslibd.

Ik had ook weinig sjoege van tikken, dus je begrijpt...... Maar goed, die brief heb ik klaar gekregen, met veel bier erbij als koelwater tegen het warmlopen van de machine. Ik heb echt erg mijn best gedaan op die brief; enige keren overgetikt totdat hij tenslotte twee dagen later klaar was en naar mijn gevoel het beste wat ik kon bereiken. Na een maand kreeg ik antwoord. Boven aan de brief stond weer zo'n groot nummerbord, weet ik veel...... En dan: "Onderwerp: Slordige correspondentie van hotel Merauke". Ja, moet je meemaken...... slordige correspondentie...... En in die brief geeft die vent mij een standje over mijn lelijke brief. Zelf kijkt hij zijn brief niet eens na, die hij natuurlijk door een of ander meisje heeft laten tikken. Er stond onderaan weer: Het Hoofd, bij afwezigheid de Secretaris, voor deze...... en dan een onleesbare krabbel.

Nou, ik werd wel wat kwaad, hoor. Ik doe mijn best op iets wat ik niet zo goed kan en ze schrijven me zo terug. Ik dacht toen: nou zal ik ze...... En ik weer achter de machine, met de hoge e en de dichte letters:

Weledelgestrenge Heer,
In antwoord op uw schrijven over het onderwerp "Slordige correspondentie van hotel Merauke" deel ik u mede, dat ik uw brief gestopt heb in de map Onbelangrijke Stukken...... Nou, daarna heb ik een paar biertjes gedronken om mijn kwaadheid te blussen. Die vent......"

Liefhebberij van een Soekaboemische sportjongen

Sterke maar ware verhalen en historische roddelpraat vindt u in het herinneringsalbum ,,SOEKABOEMI", een uitgave van de Soekaboemi-club. Honderd pagina's groot formaat, banjak veel grote unieke prachtfoto's op mooi papier. Bovenstaande foto uit het album laat F. Damme zien, tijdens een stunt op de brug van Soekaboemi.
Een echt familiealbum van en voor Soekaboemelaars. Verschijnt in november. Beperkte oplage - geen herdruk! Prijs, inclusief verzendkosten, slechts *f* 20,—. Betaling per giro op gironr. 1477375, ten name van de penningmeester van Budidaja, Veluweplein 46, Den Haag. Bestel nu en vergeet niet op uw girostrook te vermelden SOEKABOEMI. Anders weten we niet waarvoor de betaling bestemd is!

KOERS ,,OOST" MET ONBEKENDE BESTEMMING

Overlevenden van de "FLORES- en AMBONGROEPEN" opgelet!

PAASZONDAG 1943

Begeleid door enkele corvetten stoomt het convooi oostwaarts. Surabaya heeft het reeds achter de horizon gelaten. In de ruimen, dicht opeengepakt, zitten enige duizenden Nederlandse krijgsgevangenen van het Koninklijke Nederlands Indische Leger op weg naar een onbekende bestemming. De namen van een aantal van de schepen zal altijd in de herinnering van de overlevenden blijven: de ,,Tazina Maru", de Tenzu Maru".
Dagenlang blijft de koers oost. Groene eilanden met klapperbossen, die tot aan de watergrens komen, glijden aan stuurboordzijde voorbij. Bali, Lombok, Sumbawa, Flores. Een deel van het convooi buigt naar het noorden af. De krijgsgevangenen op deze schepen komen op Ambon terecht. De rest van het convooi met 2.000 krijgsgevangenen komt uiteindelijk doodvermoeid, ziek zwak op het eiland Flores, het Maoemere-kamp aan. In korte tijd moesten de krijgsgevangenen meer dan 200 van hun kameraden onder de palmbomen begraven.

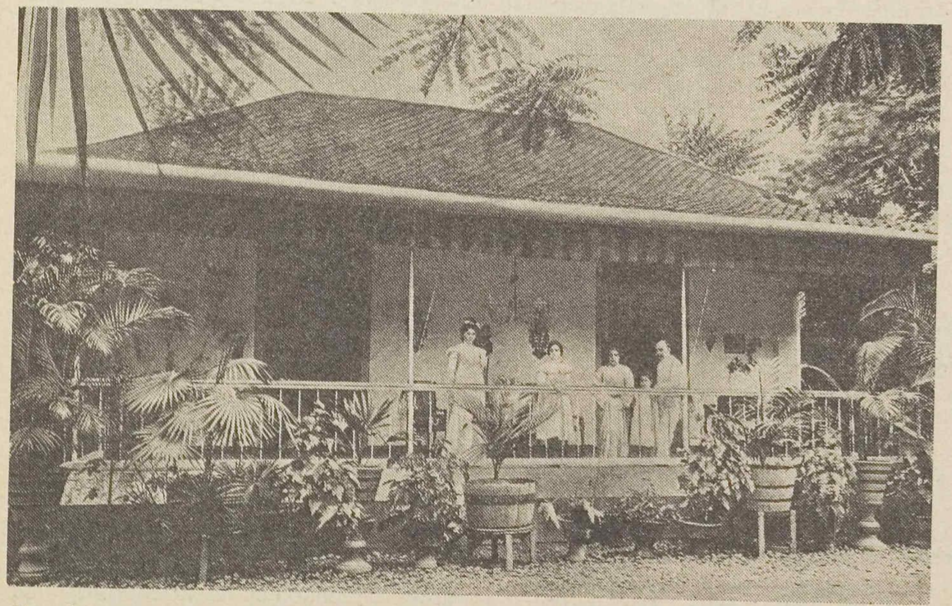
Nu zal er toch eindelijk een publicatie kunnen verschijnen van de wederwaardigheden van het ,,Ambon- en Florescontingent". Eerder ondernomen pogingen moesten worden gestaakt i.v.m. het ontbreken van fondsen of subsidie. Nu deze impasse doorbroken kan worden, hoopt men snel met een gedrukt relaas te kunnen komen.
Hoewel de samenstellers reeds veel documentatiemateriaal bezitten, vermoedt men toch, dat er onder de overlevenden van deze ,,working parties" nog dagboeken, aantekeningen e.d aanwezig moet zijn.

Men wordt verzocht dit materiaal zo spoedig mogelijk op te zenden aan: L. Jacobs, Secretariaat ,,Flores-Rëunie" (Giro: nr. 199.945), Enschedelaan 63, 's-Gravenhage.
Het ligt ook in de bedoeling om in 1977 een grote rëunie te houden van de overlevenden van de ,,Ambon- en Floresgroepen".
Men kan zich bij het bovenstaande adres opgeven voor deelname aan de grote bijeenkomst. U krijgt dan tijdig alle gegevens toegezonden.

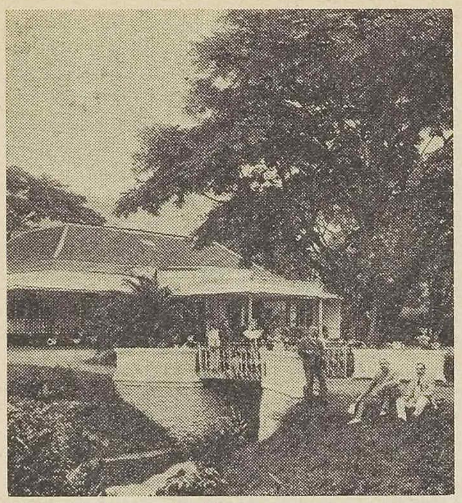
Pasanggrahans en Logementen

Het woord is afgeleid van sanggraha en betekent openbare logeerplaats voor tournerende ambtenaren. Andere reizigers moesten voor logies in Gouvernementspasanggrahans vergunning vragen aan de plaatselijke bestuursambtenaar. Later werd het woord ook gebruikt voor eenvoudige particuliere hotelletjes, ook bekend onder de naam logement, in de dessa verbasterd tot loosmen.

In Borneo waar ik als Gouvernements arts vier jaren werkte en waar ik van iedere maand twee weken op tournee was, d.w.z. er op uit per auto, motor- of roeiboot of te voet, heb ik er twee jaar lang de helft van mijn diensttijd aldaar, gebruik van moeten maken. Er waren er van steen en van hout, al of niet op neuten. Ze waren steeds keurig in orde en aan het hoofd stond een mandoer. Hij hield alles schoon en bediende aan tafel terwijl zijn vrouw en eventuele dochters voor het koken en de was zorgden. Het waren overwegend Javanen, wat mij goed lag vanwege de taal waardoor ik altijd een streepje voor had.
Wat dieper in het binnenland waren logeergelegenheden van bamboe en bilik of de duurzame boombast met balé balé's zonder personeel, zeer primitief, waar men dus voor eigen eten moest zorgen. Dat deden voor mij de ongediplomeerde hulpverplegers, Soekoer in het zg. zelfbesturende landschap. Mempawah en Goesti Boesoe in Landak. Goesti is een klein soort Prins, familie van de Panembahan, weer een bescheiden sultan. Er was ook geen badkamer of w.c. maar daar was de meestal zeer brede kali of soengai goed voor, waar helaas vaak krokodillen woonden. Op mijn voorzichtige vragen kreeg ik meestal achteloos ten antwoord dat ze ongevaarlijk waren.
Meestal tenminste. „Ja, twee jaar geleden heeft er een iemand opgegeten, maar dat was toeval."
Het water was in de droge tijd, de kamarau, tevens de doeriantijd, zo donker als thee-extract door uitgeloogd hout want er was weinig verval en weinig stroom en men noemde het ai'hitam. Als je er tot aan je borst in stond kon je je navel niet meer zien wat echt griezelig is. Het geeft onweerstaanbaar het gevoel dat wrede ogen van verslindende dieren naar je malse dijen loeren.
Nog dieper in het binnenland sliep je in een Dajak-kampoeng, de roemah pandjang. Zo genoemd omdat het hele dorp uit één lang huis bestaat. Voor elk gezin is er een kamer, een pintoe genoemd waar de hele familie sliep met opa, oma en kinderen, alle vertrekken, men zou ze nu apartementen noemen, in een lange rij aan dezelfde kant.
De middengalerij loopt over de gehele lengte met een open uitgang aan elke kant waar men in en uit kan lopen via een boomstam met inkepingen naar de begane grond 2 à 3 meter daar beneden. De roemah pandjang staat om oude strategische redenen hoog op palen. Ook kippen en honden mogen hier gebruik van maken maar mijn hond Japie die wel eens mee ging speelde het niet klaar en moest ik altijd dragen. Er zijn huizen van 50 pintoes. Tegenover elke gezins-eenheid aan de overkant van de galerij heeft elke familie een balé balé voor zijn gasten en is er een opening die toegang geeft tot het brede terras in de open lucht, bestemd voor het drogen van wat gedroogd pleegt te moeten worden.
Het dagelijks leven van de Dajaks, die zich zelf Orang Darat noemen, speelt zich af in die centrale ruimte en er wordt vaak gemeenschappelijk gegeten en gekookt, vooral de rijst, gestoomd in boengkoesans of pintjoeks. Alles is er zowat communaal bezit, ook wat men op jacht vangt of schiet. Ze hadden voorlaad-geweren en kregen distributie van zwart kruit. Diefstal wordt volgens hun eigen rechtspraak zwaarder gestraft dan doodslag, omdat het een vergrijp is tegen de gemeenschap.
Het bad is nooit een intiem gebeuren voor de gast maar een openbare vermakelijkheid en zelfs als de natuur roept en men zich stillekens afzondert kan het gebeuren dat er iemand een praatje komt maken, wat ik altijd wat pijnlijk vond.
Maar ik ben wat aan het uitwijden. Eigenlijk heb ik maar één pasanggrahan op het oog, die van Dieng Wetan (Oost-). Daar was namelijk mijn Opa Wieland mandoer van toen hij gepensioneerd werd als soldaat van het KNIL. Hij „ging af op een jaarwedde van honderd en twintig gulden" wat zelfs voor die tijd niet veel was met 11 kinderen. Mijn Oma Ma'Nini en haar 7 dochters kookten en wasten. De petroleumlampen-verzorger was de jongste zoon Gotthilf, Oom Gotl zoals wij hem noemden. Hij deed het samen met Slamet, de oudste zoon van mijn tante Ma'Antji, en even oud als zijn Oom. Van deze periode herinner ik mij weinig.
Later nam de oudste, Oom Hendrik, de taak van Opa over en werd hij mandor. Hij was de enige die een paar klassen van de lagere school had doorlopen in een detachement waar zo'n instelling was voor de inleiding tot de Westerse beschaving, de Europeesche lagere school wel te verstaan want op Dieng was er een dessaschool van 2 klassen met javaans als voertaal. Hij sprak dus Hollands. Zijn vrouw heette Mbok Gedé, omdat ze behoorde bij de oudste zoon, die van de jongere noemden we mbok tjilik of bij de naam met Ma' ervoor.
Zij hadden geen kinderen en waren dol op al die neefjes en nichtjes die in de grote vakantie samenstroomden. Er waren Javanen en Europeanen en van allerlei godsdiensten, een heerlijke grote familie, een ware oecumene, waar men tegenwoordig alleen heel veel over praat en schrijft, te veel! Hij had altijd een blik lekkers voor ons. U herinnert ze zich misschien nog wel, die ronde zinken gevaarten, of was het blik, van een meter hoog en bijna een meter middellijn, twee aan een pikoelan. Bovenop in het midden een kleinere ronde kraag waarover een deksel schoof en als die werd opgetild stegen de heerlijkste geuren omhoog van kroepoek Palembang of zo.
Oom Hendrik had altijd wat hij noemde „beskoewit Semarangan", in twee helften gesneden ronde kadetten met boter gesmeerd en daarna droog gebakken tot beschuit, een ietsje gesuikerd. Hij had zo'n blik in zijn slaapkamer in de bijgebouwen van zijn pasanggahan, onze pasanggrahan.
Het eigenlijke logeergedeelte betraden

Het directie-paviljoen van het Java-Hotel te Rijswijk, Batavia.

Hotel Bellevue in Garoet.

we slechts zelden, alleen als er geen hoge gasten waren, „Blandas" zoals we ze noemden, onafhankelijk van hun kleur, met witte toetoepjas. De paardenstal op het erf had een veel grotere aantrekkingskracht want hij was groter dan de onze en zelfs mooier dan die van Oom Willem, en het rook er lekker zoet naar gras en paard.
Op de trappen voor en amphitheatersgewijs geplaatst ter zijde van het gebouw stonden rijen Hindoe-beelden van Sjiwa en Parwati, Ganesjas en Kalakoppen. Er was ook een sumier gekleed echtpaar, dat namen we tenminste aan, Gandarvas (Javaans Gondroewo), met grijnzende koppen die zeer plastisch het geslacht waartoe ze behoorden demonstreerden, hetgeen een bron van vermaak voor ons was en bleef, ieder jaar weer opnieuw. Ze waren een stuk van thuis en echt al een beetje familie. Het rijdier van Sjiwa, de stier Nandi was ook vertegenwoordigd met zijn grote bult of poenoek.
Ik denk opeens aan de Chinese hotels op Java waar ik vaak logeerde op doorreis ergens naar toe. Voor de goedkopte. De enige naam die ik me nog herinnerde is Hotel Olifant in Cheribon. Voor een overnachting betaalde je maar één gulden, waarvoor je een kamer kreeg met een schoon bed met laken en bantal en goeling en klamboe. 's Middags een pot thee in een téko en als ontbijt 's morgens een glas koffie en een bord met twee sneetjes brood met boter en suiker, roomboter; Wood Dunn uit Australië, waarvan het blik als gajoeng gebruikt werd in vele huizen. Verder het gemeenschappelijk gebruik van een rij koele badkamers met bak en gajoeng en een rij schone „kakoes djongkok" met de fles als de „Retirade" van de SS., derde klasse. Het was over heel Java allemaal precies gelijk, alleen de taal niet.
Op Dieng-Koelon (west) stond het logement van mijn Oom Bapak Mangoen, de man van onze tante Ma'Antjie. Mandoer en bediende was Pak Dipa. Hij had een horrelvoet en een vrouw Mbok Loehoeng die heerlijk kookte voor ons en voor de gasten.
Ze had asthma en piepte vervaarlijk vooral als het houtvuur erg rookte, als het erg „boelës" was. Loehoeng, hun zoon, was kebon, waterdrager, dierenverzorger en manusje van alles.
Het was een keurig hotelletje van wit geverfde bilik met een planken vloer die bedekt was door een doorlopend gevlochten mat uit een stuk van dikke glanzende bamboebast. Onverslijtbaar en na vijftig jaar nog als nieuw en het kraakte gezellig als je er op liep. Er stonden oude Biedermayer meubels, nog van Opa Wieland en er hing een stel zware gordijnen met oerdikke kwasten en het rook er naar de rozen en de geur-geraniums in de tuin en je ademde er vrede en rust.
Er kwam typhus op Dieng, een epidemietje. Oom Jan werd helemaal beter, Oom Hendrik ook wel maar hij bleef daarna wat afwezig en wat vreemd en verward. Oom Gotl kreeg als fatale complicaties noma, een snel versterf van wang en kaak en in een week was het toen afgelopen. Hij was toen pas 'n jaar of 25. Ik heb zoiets zelfs in het kamp nooit gezien bij onze ondervoede jongens, pas later na de oorlog in de CBZ. in Batavia, maar toen was er al peniciline en ze werden gewoon beter. Hoewel met een vaak ernstige verminking van het gezicht, maar dat is in de dessa nooit zo'n groot bezwaar als in de „beschaafde wereld". Eén van de speelgenoten uit mijn prille jeugd b.v., de zoon van de kleermaker Prajit van Kedjadjar, Isro'ie genaamd had een dubbele hazenlip met vooruitstekende tanden. Toch trouwde hij met de roos van de kampoeng si Ponnie, want hij was een degelijke rustige man, eerlijk en een harde werker, een goed mens en dat weegt meer dan zo'n hazenlip.
Na het ontslag van Oom Hendrik kwam er een Javaanse mandoer die vaak bij Oom Willem op bezoek kwam en erg aardig voor ons was, maar toen was de pasanggrahan ons vreemd geworden, niet meer de onze.
Toen kwam de oorlog en de bersiap en de losemen van Bapak Mangoen en de pasanggrahan van Opa zijn er niet meer, afgebroken, verbrand. Ze leven nog in de herinnering, levendig en warm, bij sommigen, nog een tijdje, zoals het met alles gaat. Nu heeft Isró'ie er een goed logement en het is er héél goed heb ik me laten vertellen.

F. CRAMER

Abonnees Amerika attentie !

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is voortaan: Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

SLAMAT DATANG

Logeren in Tempo Doeloe

Ondanks zijn "gezegende" leeftijd - hij is de 83 zojuist gepasseerd - is Hein Buitenweg blijkbaar nog niet uitgebabbeld over onze geliefde tempo doeloe. Na zijn nog maar enkele weken geleden verschenen "Slenter door Semarang" en "Bandoeng" is hij alweer achter de schrijfmachine gaan zitten voor een boek, waarin hij onder bovenstaande titel een overzicht hoopt te geven over het hotelwezen vanaf de dagen der V.O.C. tot aan onze laatste tijd in het verre oosten.
Mogelijk zijn er onder onze lezers die zo gelukkig zijn nog goed reproduceerbare, niet te kleine foto's bezitten van hotels, pensions, pasanggrahans en pondoks waar zij eenmaal gelogeerd hebben.
Hein Buitenweg zou er bijzonder dankbaar voor zijn dergelijke afbeeldingen voor korte tijd ter reproductie te mogen ontvangen, eventueel vergezeld van korte bijzonderheden of herinneringen.

Het gaat hem voornamelijk om

a. grotere of kleinere logeergelegenheden in de kotta's op Java, Sumatra, Borneo, Celebes en de Molukken,
b. Berghotels en pasanggrahans, vakantieoorden, waar dan ook.

Een en ander ter aanvulling van reeds in zijn bezit zijnde foto's.

Zijn adres is

Hein Buitenweg
Flat Zomerland
Raaphorstlaan 25
Wassenaar
Tel. 01751 - 7 70 36

OVER DE RECHTSGELDIGHEID VAN HET ISLAMITISCH HUWELIJK EN DE VERSTOTING IN NEDERLAND

door Drs. H. D. van Pernis

Uitgangspunt voor de vraag of een Islamitisch "huwelijksboekje" **(buku nikah)** en een Islamitische akte van verstoting **(surat talak)** in Nederland rechtsgeldig zijn, is de kwestie of het bewuste Islamitische huwelijkscontract **(akad nikah)** is aangegaan in Indonesië of Nederland. "Omdat in Nederland het Islamitische huwelijk als een "kerkelijk" huwelijk wordt beschouwd", zo deelde in november 1974 Hadji Olong (Ridderkerk) desgevraagd mij telefonisch mede, kan een huwelijk volgens de Islamitische rite alléén in Nederland worden gesloten, als er een burgerlijk huwelijk aan voorafgaat". Die uitspraak zal duidelijk zijn voor wie wel eens een **buku nikah** (Islamitisch huwelijksdocument dat door z'n omvang inderdaad wel wat van een "trouwboekje" weg heeft, compleet met een lange preek-ter-bevordering-van-het-echtelijk-geluk en raadgevingen aan de a.s. man resp. a.s. vrouw plus voorwaardelijke verstotingsformule, enz.) heeft gezien. Na de huwelijkssluiting spreekt de man n.l. de **sighat ta'lik talak** de gebruikelijke vorm van de voorwaardelijke verstoting) uit, als volgt (dit nog afgezien van het feit dat de akad nikah een huwelijks**contract** is, wat in het Europese recht onbekend is).

"Nu het huwelijkscontract gesloten is, beloof ik, N.N., plechtig dat ik mijn plichten als echtgenoot zal nakomen en dat ik met mijn vrouw, genaamd N.N., goed zal verkeren (wij zouden zeggen: haar goed zal behandelen) volgens de leer van de moslimse wet (de sjari'ah). Vervolgens spreek ik de gebruikelijke vorm van de voorwaardelijke verstoting van mijn echtgenote uit als volgt: Wanneer ik te eniger tijd:

1. mijn voornoemde echtgenote zes maanden achtereen verlaten heb,
2. of haar drie maanden lang niet het verplichte (nodige) huishoudgeld verstrekt heb,
3. of mijn echtgenote lichamelijk/geestelijk gekweld heb,
4. of mijn echtgenote zes maanden lang aan haar lot heb overgelaten, wanneer daarna mijn echtgenote geen genoegen ermee neemt en een klacht indient bij de godsdienstige Rechter **(pengadilan Agama)** of bij de autoriteit die bevoegd is deze klacht te behandelen, en wanneer haar klacht gegrond wordt bevonden en wordt aanvaard door de voornoemde rechter of autoriteit, en mijn echtgenote dan Rp...... betaalt als schadeloosstelling **(iwadl),** dan treedt de eerste verstoting in van haar mijnerzijds."

Het zal duidelijk zijn dat dergelijke teksten, compleet met een wachttijd voor de vrouw **(iddah)** en een voorwaardelijke verstoting en een **eerste** verstoting voor een Ned. jurist of Ambtenaar van de Burgerlijke Stand volledig adacadabra zijn. Dit temeer omdat aan een verstoting **(talak)** voor de vrouw een wachttijd van 100 dagen is verbonden, waarin zij telkens na 3 x menstrueren, 3 x ritueel rein moet zijn geweest, vóór dat zij mag hertrouwen.

Geen wonder dan ook, dat toen ik in september 1971 voor de Ambtenaar van de Burgerlijke Stand in Deventer voor het eerst een akte van verstoting vertaalde, de ambtenaar weigerde te geloven dat de Indon. vrouw in kwestie werkelijk allang gescheiden was.

Ik heb toen gemerkt dat men een verstotingsbewijs (surat talak) geheel in verleden tijd moet vertalen, dus bijv. "Apa iddahnja" niet met: Hoe is het met haar wachttijd? of: Tijdens haar wachttijd, e.d., maar: Hoe **verliep** haar wachttijd?

De kwestie werd nog weer een stuk duisterder, toen ik bemerkte:

a. dat het voorkomt dat **Rooms-Katholieken** in Indonesië volgens de **Islamitische** rite trouwen en vervolgens echtscheiden-door-verstoting, waarna de Ned. vrouw haar kinderen **onwettig** laat verklaren door een Landraad.

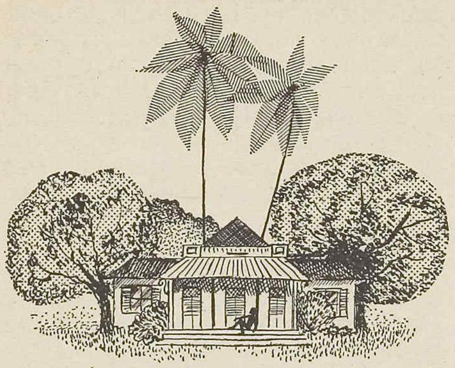
b. dat Mevr. J. E. Marckmann, exvrouw van Hadji J. C. Princen, in staat was mij een verklaring over te leggen van het Ned. Ministerie van Buitenlandse Zaken, waarin verklaard werd, dat zij haar te Djakarta volgens Islamitische rite gesloten huwelijk met Hadji Princen de bekende deserteur, tevens voorvechter van de mensenrechten) als **non-existent** kon beschouwen.

Van Mevr. Marckmann, sindsdien hertrouwd met de heer Kappen in Arnhem, kreeg ik geen antwoord op mijn verzoek een fotocopie te mogen maken van bovengenoemde verklaring van Buitenlandse Zaken.

Het gelukte mij ten slotte wel telefonisch in conact e komen met Prof. Mr. A. V. M. Struycken te Nijmegen, die lid is van de Permanente Commissie voor de Burgerlijke Stand van het Ministerie van Justitie in Den Haag. Uit dat gesprek met Prof. Struycken viel af te leiden dat het Min. van Justitie **niet in het algemeen** het standpunt deelt van het Ministerie van B.Z. in Den Haag: "Als wij niets anders hebben om op af te gaan, is een uit Indonesië afkomstig huwelijks- en verstotingsdocument wel degelijk rechtsgeldig," zo redeneerde Prof. Struycken, die mij krachtig afraadde mij te bemoeien met de rechtsgeldigheid van Islamitische documenten: "U dient zich te beperken tot Uw taak als vertaler", zo meende Prof. Struycken. Deze gaf mij nog wel het adres van de secretaresse van de bovengenoemde permanente commissie, nl. Jkvr. Mr. J. F. van Bosch van Rosenthal, maar deze heeft mijn brief over deze kwestie nooit beantwoord.

Rest mij nog te vermelden, dat het een Arnhemmer, J. Bartelings, in 1974 gelukte een Europees burgerlijkhuwelijk erdoor te drukken, met een Minangkabaus meisje, wier vader zo overtuigd Islamiet is, dat hij eerst helemaal geen huwelijkstoestemming wilde geven, en ten slotte alleen zijn toestemming gaf voor een huwelijk volgens Islamitische rite. In **dat** opzicht kreeg de vader echter niet zijn zin. [1])

[1]) De man heeft kennelijk nooit het Indisch Burgerlijk Wetboek ingekeken. Zie bijv. artikel 26: "De wet beschouwt het huwelijk alleen in deszelfs burgerlijke betrekkingen". En art. 27: "De man kan tegelijkertijd slechts met eene vrouw, de vrouw slechts met eenen man door het huwelijk verbonden zijn" (Ned. B.W. art. 83, 84). Zoals men weet staat de Islam de man vier echtgenotes toe, mits hij ze alle vier kan onderhouden. Zie ook art 81 (Ned. B.W. art. 136): "Geene godsdienstige plegtigheden zullen vermogen plaats te hebben, voordat de partijen aan den bedienaar van hunne eeredienst zullen hebben doen blijken, dat het huwelijk ten overstaan van den ambtenaar van den burgelijken stand is voltrokken". En art. 83 (Ned. BW 138): "De buitenslands hetzij tusschen Ned. onderdanen onderling, hetzij tusschen deze en anderen aangegane huwelijken zijn van waarde indien dezelve voltrokken zijn naar den vorm welke gebruikelijk is in het land waar de voltrekking plaats heeft gehad en de echtgenooten, die Ned. onderdanen zijn niet hebben gehandeld tegen de bepalingen in de eerste afdeeling van dezen titel vermeld". Dit schijnt de rechtsgeldigheid van een Islamitisch huwelijk inderdaad niet uit te sluiten. Bij artikel 228 (Ned. BW 283), luidende: "De uitkeeringen welke door derden bij 'n **huwelijkscontract** zijn besproken, blijven bij voortduring verschuldigd aan degene der gescheiden echtgenooten ten wiens behoeve dezelve beloofd waren", teken ik aan dat met "huwelijkscontract" kennelijk huwelijkse voorwaarden zijn bedoeld. Dit blijkt o.m. in de prachtige uitgave van het Indische Burgerlijk Wetboek van A. E. Prosée, die bij art. 139 (betreffende de mogelijkheid van huwelijkse voorwaarden) spreekt van "De uitlegging van een huwelijkscontract". Dit heeft dus niets te maken met de Ned. vertaling van de akad nikah = Islamitisch huwelijkscontract.

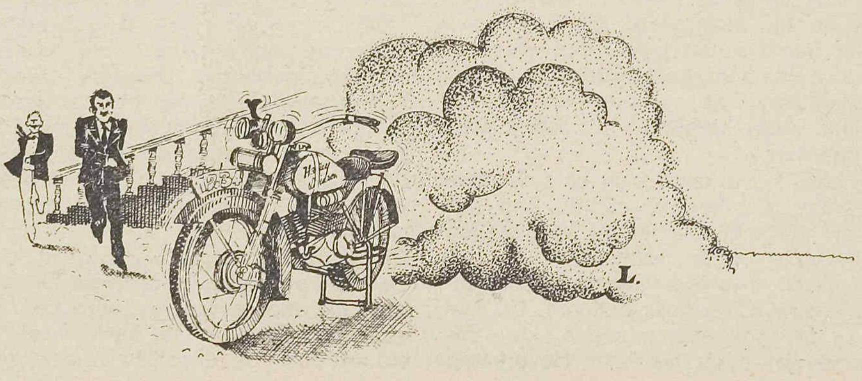
JEUGDJAREN
(XIV)

IK HERINNER ME.....

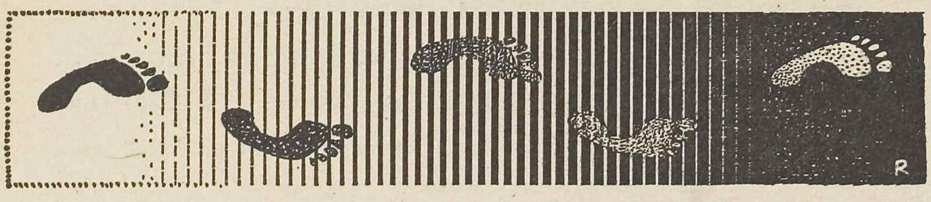
......hetgeen zich die veelbewogen morgen afspeelde op het voorerf van de Neutrale Lagere School aan het Wilhelminaplein in Semarang, tegenover het N.I.S.-Hoofdkantoor.
Het was speelkwartier en juist daarvoor hadden we een uurtje catechesatieles gehad van meneer Ottoo. Een vriendelijke en innemende man, die zich placht te verplaatsen op een enorme Harley Davidson motorfies. Zoals gewoonlijk stond dit gevaarte ook deze morgen gestald voor de brede trap, die leidde naar de grote voorhal van de school.
We waren dus de trap naar de speeltuin afgerend, maar een paar kontjo's en ik bleven als geboeid om dat imposante monster staan kijken. De techniek stond toch voor niks!
En plots de stem van een opstoker: "Ajò, wie durft dat ding aanslaan?" Ik, een tengere schlemiel zonder veel leer- en sportcapaciteiten, proefde hier een unieke gelegenheid om mijn imago een forse trap omhoog te geven en antwoordde branie: "Ik, waarom niet?".
Meneer Ottoo had de sleutel in het kontakt laten zitten, dus zo moeilijk leek het karweitje me niet. Wel wat bleekjes van emotie draaide ik het sleuteltje om en gaf de eerste trap op het pedaal. Die poging mislukte. Dan maar vol gas draaien en nogmaals proberen. De Voorzienigheid had het toen blijkbaar niet op me voorzien, want ik had succes! Met een dof, later aanzwellend tot een oorverdovend geknetter en lawaai sloeg de motor aan. Paniek! Wat was er gemakkelijker geweest dan het kontakt weer uit te draaien, dan was alles OK geweest. Maar neen, van schrik vlogen we allen als opgejaagde glatiks alle richtingen uit. Ikzelf, met knikkende knieën, strompelde naar het fonteintje toe onder een manggaboom om die rot-brok in mijn keel weg te slikken.
Nóg zie ik die Harley daar staan, dansend op z'n standaard, een afgrijselijk gebrul voortbrengend en de omgeving en de school langzaam hullend in een welhaast verstikkende grijswitte rook. Mijn Vadertje, wát had ik gedaan?

Uit die mist zag ik het hoofd der school, meneer van der Ploeg én meneer Ottoo in gestrekte draf de trap afrennen. De laatste schakelde het kontakt uit en een ijselijke stilte volgde. Voor de vorm had ik me aangesloten bij al die medescholieren, die in een wijde boog om de Harley en de twee kwade meneren waren komen staan.
"Wie heeft dat gedaan!", klonk snerpend de stem van een wit-hete meneer van der Ploeg. Lauw Loene, niemand gaf antwoord. "Voor de tweede en laatste maal: wie heeft dat gedaan!", daverde De Stem. Toen bekende ik benepen schuld. "Kom hier!", klonk het. Zonder een greintje geestdrift wurmde ik me door de massa naar voren, tot ik voor het schoolhoofd stond. Daar zwaaide zijn hand uit en kreeg ik de klets van m'n leven op mijn linkerwang. Het duizelde me in alle richtingen, maar het was toch kennelijk de stem van van der Ploeg, die brulde: "D'r uit, naar huis, ik wil je hier niet meer zien!"
Daar ging ik dan, op mijn japanse fietsje, het schoolerf af, het toonbeeld van schaamte, nagegaapt door een honderdtal ogen van mijn medescholieren. De handtekening van van der Ploeg zat knalrood in mijn gezicht gemept en zou die verdere dag en de volgende morgen nog duidelijk zichtbaar blijven, zij het in een sympathieker tint rose.
Thuis wachtte mij een fikse uitbrander van mijn Moeder, die het een schande vond, dat haar zoon van school was weggejaagd! Mijn Vader reageerde heel anders. Hij zag de Rode Hand op mijn wang, hoorde het verhaal aan en belde meteen van der Ploeg op. Het ging van dik-hout-zaagt-menplanken. Waar ie het lef vandaan haalde om zijn zoon zo te brandmerken, hoe laf en laaghartig ie was, hoe of ie er over dacht als de politie erbij gehaald zou worden, dat ie de pot op kon en het niet nog eens moest wagen zijn zoon aan te raken, want dat ie er grondig spijt van zou krijgen......
Het slot van het liedje was, dat ik weer naar school terug mocht, wanneer ik persoonlijk mijn excuses aan meneer Ottoo had aangeboden. Dit deed ik de volgende middag al en nam mijn broertje als morele steun mee. We werden heel vriendelijk ontvangen door een vergevingsgezinde godsdienstonderwijzer. Kregen nog thee met een koekje.
Toen mocht ik de lessen op school weer volgen, maar heb sindsdien een grondige hekel aan Harley's behouden......

EDWIN KAA

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD

BOEKEBINDER - TELEPAAT

Directe telefoonverbinding Amsterdam-Soerabaia was mogelijk geworden. De gesprekken moesten echter vanuit de telefooncentrale Simpang worden gevoerd. De Makelaarsfirma Dunlop & Kolff wilde uitproberen of dergelijke gesprekken nuttig konden zijn en daarom werd een eerste gesprek aangevraagd. D. & K. kreeg bericht, dat het gesprek om circa 8 uur zou plaatsvinden. Van de firma gingen naar de Centrale te Cats - P. O. Loonen - B. Haverkamp en de agenten van de N.I. Handelsbank en de Oei Tjong Ham Bank.

Het gesprek ging heel vlot en wij waren opgetogen. De bankagenten brachten wij naar huis en gingen in de auto van de Heer Haverkamp naar de Simpang Club om van daaruit verschillende kanten op te bellen.
Wij moesten langs de Cannalaan. Dit is een dubbele weg voor één-richting verkeer met een grasstrook in 't midden beplant met cannaplanten. Wij waren ongeveer op 't midden van de laan, toen wij een vrouwelijk angstgeschreeuw hoorden, dat je kippevel bezorgde. Ik vroeg de Heer Haverkamp te stoppen teneinde eventueel hulp te kunnen bieden, doch er werd doorgereden om zo vlug mogelijk in de Club te kunnen zijn. Wel keek ik om en zag een man van behoorlijk postuur van de grasmat naar een donkerblauwe auto met grijze kap lopen en dacht dus met een auto-ongeluk te maken te hebben.
Voor het Gemeentehuis, dat wij moesten passeren stond een Inlandse politieagent en hier stopten wij even om de agent te verzoeken zich naar de plaats des onheils te begeven. Daarna reden wij door. De agent bleef staan en dat vonden wij natuurlijk onjuist. Wij draaiden om het plantsoen teneinde de agent nogeens dringend te verzoeken om te doen wat wij hadden aangegeven, doch de man vertrok al per fiets, voordat wij bij hem hadden kunnen zijn.
Na verschillende gesprekken in de Club, werd er gegeten en bridge gespeeld. Tussen het kaartspel werd de Heer Haverkamp naar de telefoon geroepen en daar werd hem door de Heer van Drünen Little, een messgegenoot van hem, gezegd, dat de hoofdcommissaris van politie hem onmiddellijk wilde spreken voor een "meidenperkara".
De heer Haverkamp trok er zich niets van aan. De heer v. Dr. L. had wel meer dergelijke lolletjes. Wij bleven dus rustig bij de kaarten.
Omstreeks twee uur kwam de secretaris van de Club naar ons toe. Hij had van de politiecommissaris de opdracht gekregen de heer Haverkamp direct te dirigeren naar de hierboven genoemde onheilsplek. Wij begrepen niet, hoe men steeds maar alleen de naam Haverkamp noemde, maar dat werd later duidelijk. Wij hadden nl. de auto van de Heer Haverkamp gebruikt en de agent had het nummer van de auto genoteerd en verteld, dat er drie mannen bij betrokken moesten zijn.
Enfin wij gingen allen naar de onheilsplek. Daar lag een jonge javaanse vrouw in een grote plas bloed. Een scherpe ponjaard was haar door het linkeroog tot diep in de hersenen gestoken.
Alles wat er tussen ons en de politie voorviel zal ik hier in 't midden laten teneinde spoediger aan het Boekebindersrelaas te komen.
De politie kon niets vinden. Wel werd de auto met chauffeur gevonden en ondervraagd, maar ook hier kwam de politie niet verder.
Maanden later stond er een advertentie in de courant van een zeer kundig telepaat, Boekebinder.
Ik kwam op het onzalige idee met hem over het geval te gaan praten. De heer Boekebinder had een kamer in het Oranje-Hotel en op een middag togen de eerder genoemde drie D. & K.-mensen naar het Oranje Hotel.
Nauwelijks kwam B. ons tegemoet of hij voelde krampachtig aan zijn linkeroog en zei: "U komt voor een zeer interessant geval. Gaat U zitten." Wij keken elkaar in eerste instantie aan en ieder voor zich dacht, dat hij door de anderen te grazen werd genomen. Toch gingen we zitten. B. had telkens frappante opmerkingen, die volledig met het gebeurde overeen kwamen. Tenslotte wilde hij zelf heel graag aan het geval meewerken, en hij wist zeker iets te kunnen doen als hem 1) de auto, 2) de chauffeur en 3) het mes voor slechts kort ter beschikking werd gesteld.
Zo gingen twee auto's een rit door Soerabaia maken. Voorop de bewuste auto en daar achter de auto van Haverkamp. De voorste auto werd bestuurd door de chauffeur, naast hem Boekebinder met het mes in de hand. De tweede auto met Haverkamp aan het stuur, de politiecommissaris naast hem en ik op de achterbank. De heer B. had uitdrukkelijk verzocht niet gestoord te worden.
Op enkele donkere weggedeelten van Soerabaia hield de chauffeur stil en vertelde, dat daar dan door de man (moordenaar) getracht werd een javaanse meid mee te krijgen, wat echter niet lukte, totdat wij op de moordplaats aankwamen. Hier stapte B. uit en deed allerlei onderzoekingen. Daarna ging de tocht verder, totdat wij in een dwarsgang op Sawahan stopten en de chauffeur vertelde hier betaling te hebben gekregen en zijn passagier te zijn kwijt geraakt.
Nu ging het te voet verder. Uit de dwarsgang naar de Regentesselaan hurkte B. en deed enkele bewegingen, stond op en liep naar de Hoofdstraat "Gedongdoro". Plotseling bleef hij staan en kon ons niet verder helpen dan:
"Hier was de moordenaar in een **rode** auto gestapt en weggereden, de stad uit. De moordenaar moest iets aan zijn rechterbeen hebben en had in de staalindustrie gezeten. In zijn naam moesten de letters A.R.I. voorkomen. Het was een gevaarlijk persoon, ook in andere opzichten."
De politie kon alleen in het eerste punt hulp verschaffen. Bij alle uitgangen van Soerabaia waren politieposten, die uit- en ingaande auto's no-

(lees verder volgende pagina, 1e kolom)

teerden en zie bij de politiepost Wonokromo was omstreeks de juiste tijd een **Rode** Buick uitgegaan, die enige uren later weer als inkomende auto was genoteerd.

Natuurlijk kon deze auto worden gevonden en de chauffeur van deze taxi wist zich te herinneren, dat hij een donker persoon met over het voorhoofd vallende haren en die nogal onder het bloed zat op de bewuste avond naar Malang had gebracht naar een verdacht huis.

Hier werd een onderzoek ingesteld en een van de vrouwen wist zich de man te herinneren. Zij gaf er een behoorlijke beschrijving van en vertelde van een met littekens overdekt rechterbeen. Ze had zijn kleren gewassen. Hij had de bloedvlekken geweten aan een vechtpartij met Chinezen en was laat op de middag vertrokken, richting Semarang.
Verder is men toen niet kunnen komen.

Maanden later zaten wij op kantoor en werd ik opgebeld door dokter Mick de Vries. Die was geroepen voor een patiënt op Gedongdoro, juist daar, waar de moordenaar in de Rode auto was gestapt. De patiënt deed heel raar en Dr. de Vries had gevraagd hem te doen opnemen.

Het telefoontje luidde als volgt:
Riet de moordenaar, naar wie jullie gezocht hebben, heb ik waarschijnlijk gevonden. Hij wordt vanmiddag om 4 uur gearresteerd. Het is een zeer gevaarlijk individu en heet **Ari** van R.

Zulks geschiedde. Heel veel onopgeloste misdaden kwamen aan het licht. Naast allerlei gevaarlijke instrumenten en gereedschappen werd ook de schede van het bewuste moordwapen gevonden en de moord kwam geheel tot oplossing. De man werd naar het krankzinnigen gesticht Porrong te Lawang overgebracht.

P. O. LOONEN

Louise Cato

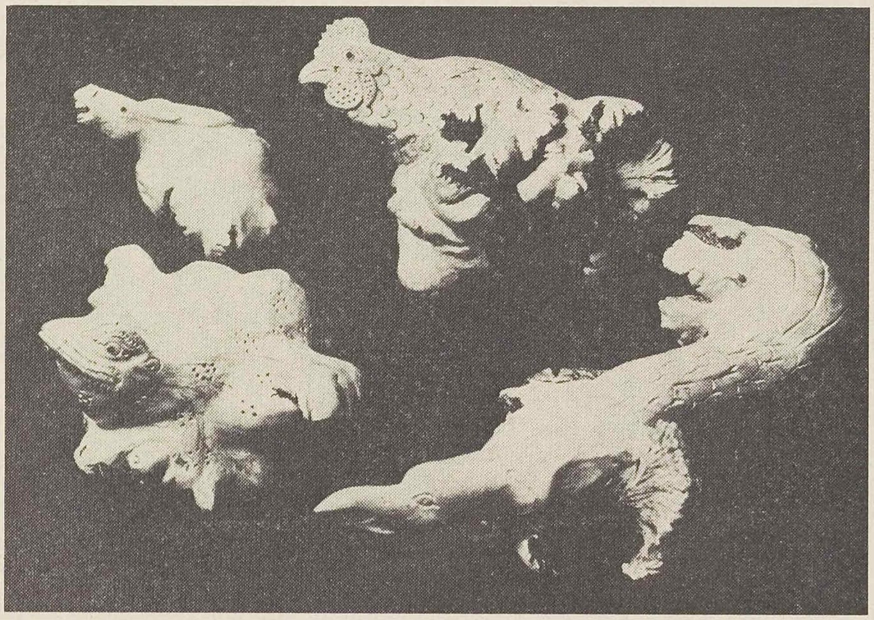
Dit is een foto uit 1910. Een foto van doodgewone Indische mensen in pakean deftig, want zij is gemaakt ter gelegenheid van de 80e verjaardag van de in het midden zittende, in het zwart geklede dame.
Wie zei ook weer, dat men niet straffeloos onder de palmen loopt? En wie wilde tropenjaren dubbel laten tellen? Als dit zo was, dan telde de vrouw, die het middelpunt is van deze foto, zeker al ver over de honderd! Toch had zij haar deel in verdriet en tegenslag meer dan normaal ruimschoots gehad, want mevrouw Louise Cato de Vos-Loust, gehuwd met een veearts van het KNIL was al jong weduwe. Eenzaam, maar niet alleen, want in het bestek van haar huwelijk had zij haar man zeven kinderen geschonken. Het jongste kind was juist een jaar, toen hij in Lochem overleed, Louise Cato achterlatend met een weduwenpensioen als kapiteinsvrouw, dat, in die jaren althans, bepaald niet berekend was op de opvoeding van zeven kinderen.
Maar Louise Cato was geen vrouw, die zich spoedig uit het veld liet slaan en in 1875 besloot zij, geen kans ziende zich in Nederland staande te houden met haar gezin...... naar Indië terug te keren. Want weet U, in dat goeje ouwe Indië kon immers alles als iemand de handen uit de mouwen wilde steken? Zij vestigde zich in Surabaya en trachtte haar inkomsten op te voeren door kostkinderen in huis te nemen. Kinderen van ouders, die in de cultures of in de rimboe vertoefden en toch wilden zorgen voor een behoorlijke schoolopleiding van hun kroost.
Vooral in de tijd toen de verbindingen van de steden en het binnenland nog voornamelijk bestonden uit het transport per enkele paardekracht zijn honderden kinderen van cultuuremployees en anderen ver van het ouderlijk huis op school geweest. En om ze onderdak te brengen - wel daar zorgden stedelijke relaties en kennissen voor. - Over het instituut der kostkinderen zou een roman te schrijven zijn. Er zijn banden gesmeed tussen de tijdelijk waarnemende ouders en hun kleine gasten, die een mensenleeftijd hebben getrotseerd! - getuige ook weer deze foto waarop U Louise Cato omringd ziet door kostkinderen en oudkostkinderen, mitsgaders door haar dochter Bertha (tweede van links), die haar assisteerde. Wie kent de andere figuren op deze foto van onze tachtigjarige, blijkbaar still going strong?
Ach, die goeje ouwe tijd......

JHR

Toko en Boekhandel Tong Tong

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - Telefoon 070 - 54 55 00 - Giro 6685

Dagelijks geopend van 9 - 4 uur. 's Zaterdags van 10 - 2 uur.

Snijwerkjes van parasiet-hout, we hebben er weer enkele stukken van. Zeer sporadisch verkrijgbaar. v.a. *f* 30,—.

Voor de keuken:

Mais in blik	*f* 1,75
Cocoanut juice	*f* 1,60
Santen blok	*f* 1,75
Keukenasem p. pt.	*f* 2,95
Chili sauce	*f* 2,95
Babi Pangang sauce	*f* 4,—
Ketjap Vamu	
zout, sedeng, manis	*f* 3,90
zoutarm	*f* 4,—
Ketjap Kediri	*f* 4,75
Goela djawa p. pd.	*f* 4,—
Ketan hitam ½ pd	*f* 2,—
per pond	*f* 4,—
ketan poetih idem	
Kroepoek per pak	*f* 2,25
vis - oedang - kedelee (ook zoutarm)	
kroepoek mixed	
kip kroepoek	*f* 2,50
Emping belindjo ½ pd.	*f* 3,50
per pond	*f* 6,75
Sambelans Vamu per pakje	***f* 1,95**
kedelee - kemiri - taotjo - petis - ebbi - nasi goreng - sambel heet - gewoon en zoutarm	
gado-gado of saté saus	*f* 1,50

Boemboe Saidja

rawon - opor - kerri djawa - lodeh - goelei - soto ajam - madoera - b. roe-djak-b. bali per pakje	*f* 1,50
Palmsuiker	
(voor de boterham) p. pk.	*f* 3,—

Ting-Ting djahé p. pk	*f* 0,85
4 pakjes voor	*f* 3,—
Spekkoekcake	*f* 3,50
Asemkoekjes per ½ pd.	*f* 2,75
manisan asem	*f* 3,40

Gezond knabbelen:

soja borrelnootjes in 4 smaken: kaas, barbecue, zout en zoutarm

per ½ pd	*f* 2,—
150 gr.	*f* 1,25

Soja-producten

Om te koken:

meel en bonen per pd. *f* 1,50

Pro-soy (voorbereide soja) hamsmaak, vleessmaak, naturel licht grof en fijn, naturel donker grof en fijn per half pond *f* 2,—, per pond *f* 3,75

Eet gezonder, verstandiger met minder vet en vlees. Soja in de vorm van tempe, tahoe en pro-soy garanderen u de hoogste voedingswaarde in uw dagelijks menu!

Djamoe Simona

In pil-vorm, makkelijk in te nemen. Tegen diabetes, hoge bloeddruk, rheumatiek, spierpijn, haaruitval, lusteloosheid etc. Ook uitstekende en ongevaarlijke vermagerings-pillen. Zuiver plantaardig.

Kruiden die in Indië al eeuwen bekend zijn om hun heilzame werking zonder bij-effecten. Beproefd en gekeurd. Baat het niet (wat zelden voorkomt) schaden doet het zeker niet. Integendeel, want in elke djamoe-samenstelling zitten altijd ingrediënten die bloedzuiverend werken. Vraag een brochure, zie ook advertentie van Simona elders in dit blad.

Wood Peppermint	*f* 4,50
Obat tioep	*f* 4,50
Obat matjan	*f* 6,—
minjak angin	*f* 1,75
Shilling oil (kleine fl.)	*f* 3,50
Rheumason	*f* 4,50
Gin Seng tonicum	*f* 25,—
Gin Seng capsules	*f* 25,—

Electrische rijststomers

1 - 1,5 - 1,8 - 2,8 en 3,6 liter. resp. *f* 110,—, *f* 120,—, *f* 130,—, *f* 165,—, *f* 185,—. portokosten *f* 7,—. In 3 termijnen mogelijk voor TT-abonnees.

*

Batikshirts, alle maten, ook extra-extra groot, korte en lange mouw *f* 40,—

Kains, hoofddoekjes, kaftans, rokken, sjaaltjes, kleden en kleedjes, lopers, etc. etc.

Het volgende nummer van Tong Tong verschijnt weer normaal op 1 SEPTEMBER

BOEKHANDEL TONG TONG

De pen in gal gedoopt - door H. N. v.d. Tuuk. *f* 10,25 + porto *f* 1,70. Brieven en documenten van deze taalgeleerde van Indonesische talen verzameld en toegelicht door R. Nieuwenhuijs.

Indonesië onze meest nabije naaste in Azië - door Prof dr. J. Verkuyl. *f* 10,75 + *f* 1,70 porto. Een korte studie van de politiek- maatschappelijke ontwikkelingen vanaf de laatste fase van het regiem Soekarno tot 1973.

ABC Compendium der Homoeopathie door Ides van Woord. Nuttige informatie over de toepassing en het gebruik van 150 homoeopathische geneesmiddelen. *f* 12,50 + porto *f* 1,70.

Nieuw diabetisch kookboek door Jeanne Ruigrok. *f* 8,90 + *f* 1,70 porto. Een groot aantal gevarieerde en smakelijke recepten verzameld door deze bekende diëtiste. Ook voor allen die slank willen worden en blijven.

Waarzeggen door kaart leggen door Wenzell Brown. *f* 11,50 + *f* 2,75 porto. Geeft een duidelijke uiteenzetting van de betekenis van de kaarten en een korte geschiedenis van de speelkaarten.

Handentaal door A. E. Hirsch *f* 14,90 + porto *f* 2,75. Een vlotte, begrijpelijke verhandeling, die een helder inzicht geeft in deze interessante materie, met zeer vele illustraties.

Batikken door Joke van Veen *f* 9,50 + porto *f* 1,70. Uitvoerige handleiding voor hen, die het batikken zelf willen beoefenen. Zowel oude als nieuwe technieken worden beschreven, alsmede vele toepassingen van batikken. Zeer vele illustraties.

Heksenkruid - de toverkracht van kruiden door Anton van Oirschot en Frans Nolté. Een boeiend werkje over kruiden en planten, die te maken hebben met hekserij en bijgeloof, afweerkruiden en hun invloeden in de natuur. Zeer vele mooie illustraties. *f* 12,50 + porto *f* 2,75.

WIE ? WAT ? WAAR ? WANNEER ?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:
- Opsporing of informaties over personen.
- Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.
- Inlichtingen over diverse onderwerpen.
- Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.
- Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief *f* 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG.

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING !

Hennie Loomeyer, per adres Kapsalon Grand Park Hotel, Jalan Samudra 3-5 te Surabaya verzoekt om contact met familie in Nederland.

KUTARADJA - REÜNIE

Op zondag 12 september 1976 hopen we deze reünie te houden in Café-Restaurant Americain te Dordrecht. Nadere inlichtingen bij: H. M. (Arie) Malee, Ceramstraat 31, Dordrecht. Tel. 078 - 4 22 23.

Wie kan mij helpen aan de adressen van Anna, Christien en Mathilde Bleekveld, allen geboren te Modjokerto, resp. gehuwd met Frans Fransz, Von Banniseht en Fransz? I.v.m. het samenstellen van de stamboom verzoek ik een ieder die de achternaam Bleekveld draagt en uit Java afkomstig is, met mij kontakt op te nemen. O.M.E. Bleekveld, Monnetlaan 99, Utrecht.

Heet U (van) Mo(a)uri(c)k? De redactie van de Maurikkroniek is bezig met de stamboom van de families (van) Mo(a)uri(c)k. Vele naamgenoten blijken uit het voormalige Ned.-Indië te komen. De redactie zou graag met deze naamgenoten in contact willen treden teneinde de nodige gegevens over deze families te verkrijgen. Red. v.d. Maurikkroniek, Chr. van Mourik, Gravin Jacobastr. 30, Gouda. Telefoon 01820 - 1 94 53.

Gezocht door Oei Tjhoen Liang: George van Ommen, getrouwd geweest met wijlen Oh Annie Nio, van Gombong. Bellen naar 02150 - 1 30 42.

Opsporing gevraagd van: Bos-Arch. van Padangan: J. de Wolff; Opperhoutvester Bandoeng-Boswezen: Ir. J. Fokkinga; Bos-Arch.-Boswezen Tji Beureum J. Wiltens; Houtstapelpl. Beheerder Kebon Waroe J. F. Frederiks; Dir. Bedr. Elec. Mij Rembang (Tjepoe 1927-1929) Ir. J. Rörhrig; Monteur Aanleg Huisinst. (E.M.R.) J. Blom; Adm. Suikerf. "Tjeweng" J. Hardeman; Hfd. werktuigk. Suikerf. "Tjeweng" W. Ribbers; Chef Transport "Tjeweng" J. de Bijs; Adm. Sf. "Lestrie" C. Vonk; Hfd. -tuinempl. "Lestarie" J. Flohr; Tuinempl. "Lestarie" J. v. Andel; Willy, Eddy en Wim v. Affelen van Saemsfoort 1920-1922 te Kertosono (Beheerders van Pasanggrahan te Kertosono). Inl. H. J. O. v. Haagen, Bertelmanstr. 20hs, Amsterdam.

Wie kan mij spelregels en termen geven van "vecht-tollen", zoals in de dertiger jaren op Sumatra (en Java?) gespeeld? Inl. Mevr. H. L. Burghardt, Karel de Grotelaan 82, Deventer, tel. 05700 - 2 54 49.

Gevraagd: het adres van de fam. H. van Helm - Rommenschenkel. Laatst bekend adres: Bandoeng. Inl. aan: Gerda Adeboi, p/a mw. Ruijter-Adeboi, Flat Zalkerbos 153, Zoetermeer.

TING TING

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.

Bij brieven onder advertentienummer:

DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Aangeb.: Cinderella douche-cel in koffer. Vraagpr. *f* 90,—. Br. onder nr. 2715.

Kennism. gezocht m. dame door hr. 54 jaar. Brieven m. foto op erewoord retour aan bur. v. dit blad. Onder no. 2714.

Ind. dame (54 jr.) dochter getrouwd, wil graag eenzaamh. opheffen door in contact te komen m. anderen om samen gezelligh. te zoeken. Indien mog. m. vervoermiddel. Tel. 165324/Br. o. nr. 2716.

Berlicum (N.Br.) 6 km. v. Den Bosch, Bosr. omg. logies m. ontb., C.V., w+k. water, douches, toiletten, 1 pers. kms. *f* 17,50, 2 pers. *f* 30,—, per week *f* 110,— en *f* 190,—. MATA HARI TERBIT. Fr. P. v.d. Dungen-Black, Hooghei 50, Berlicum. Tel. 04103 - 1352.

Bod gevr. op: 47 munten à 1 sen, 12 à 5 sen, Indonesia (1951/2) en 10 à 1 cent, 1 à 5 cent (Ned.-Indië 1921 en 1945). Tel. 023 - 28 10 75.